

בצרון

ירחון למדע, לספרות ולבעיות הזמן

נוסד על-ידי חיים טשרנוביץ (רב צעיר) ז"ל

העורכים: נחום גלאצר (עורך-תורג'ם), צבי זולפסון, שמעון חלקין

חיים ליף — חבר המערכת

מנהל המערכת: משה טשרנוביץ

שנה כ"ג (כרך מ"ה) שבט-אדר, תשכ"ב חוברת ג' (228)

ה ת ו כ ן

על התערבותם של יהודי ארצות הגולה בעניניה של

109	מדינת ישראל נתן רוטנשטרייך
113	הירושה (סיפור) ש. ל. בלאנק
121	ציון למשורר (אזכרה לו. שניאור) אליעזר ד. פרידלאנד
122	פרוסט (שיר) אברהם באנד
123	תמורות פנימיות בקיבוץ יהושע גלבוץ
132	לוח חגי ישראל במגילה ממדבר יהודה אברהם מברך
137	לתולדות הלל כבלי (סוף) א. ר. מלאכי
149	יום ליום (תמונות תווי ממדינת ישראל) מרדכי עובדיהו
151	הדים ובני הדים (בעקבות הספרות העתית) ח. ל. הערכות ודברי בקורת
153	מ. י. בודנהיימר: דרכי לציון מאיר פרנקל
155	בשדה ספר ל. שפאל
156	ידיעות
157	מהודש לחודש יצחק עברי
165	מורים — מוסף מנוקד
	נתן אלתרמן — סולל־דרך בשירה העברית ח. ליף
	משירי רעות הרוח נתן אלתרמן
	ארץ-ישראל בשנת תרצ"ח בעיני רב צעיר
	מארץ האנוסים
	רוחות השמים משה סתוי
	מענין לענין

"בצרון"
1141 פרודוויי
ניו-יורק

BITZARON

THE HEBREW MONTHLY OF AMERICA

Founded by CHAIM TCHERNOWITZ (RAV TZAIR)

Editors: NAHUM GLATZER (Contributing Editor)

HARRY WOLFSON, SIMON HALKIN (S. Israel)

HAYIM LEAF, Associate Editor

Managing Editor: MAURICE E. CHERNOWITZ

Twenty-Third Year of Publication

Vol. XLV - Shvat-Adar, 5722 (January-February, 1962) - No. 3 (228)

CONTENTS:

On the Intervention Of Diaspora Jewry In Israeli Affairs	<i>Nathan Rotenstreich</i>	109
The Inheritance (Story)	<i>S. L. Blank</i>	113
Tribute to a Poet—Zalman Shneur (Poem)	<i>Leonard D. Friedland</i>	121
Proust (Poem)	<i>A. Band</i>	122
Recent Changes Within the Kibbutz	<i>J. Gilboa</i>	123
Jewish Holidays According to One of the Dead Sea Scrolls	<i>Abraham Mevarech</i>	132
Biographical Study of Hillel Bavli (Conclusion)	<i>A. R. Malachi</i>	137
Sketches From Daily Life In Israel	<i>M. Ovadyahu</i>	149
Echoes and Comments	<i>H. L.</i>	151
EVALUATIONS AND BOOK REVIEWS:		
(a) M. I. Bodenheimer's Road to Zion	<i>Meyer Frankel</i>	153
(b) Book Notes	<i>Leo Shpall</i>	155
News and Events		156
The Month In Review	<i>Itzhak Ivry</i>	157
SUPPLEMENT: TURIM—MUSSAF MENUKAD		
(a) Natan Alterman (On the Occasion of His Visit to the U.S.)	<i>H. Leaf</i>	
(b) War Comrades (Poem)	<i>Natan Alterman</i>	
(c) Unpublished Letter to Simon Dubnow	<i>Rav Tzair</i>	
(d) A Hebrew Letter From Behind the Iron Curtain		
(e) The Four Corners Of the Earth	<i>Moshe Stavi</i>	
(f) Topics 1) Marc Chagall Speaking, 2) The Centenary of the "Hatzefirah"		

BITZARON
1141 Broadway
NEW YORK
MU 6-7680

מדור מנוקד ב,,בצרון"

לקוראי ה,,בצרון", למנהלים ומורים, בתי-מדרש
למורים ובתי-ספר עליונים נבוחים:

עם החוברת הזאת מתחיל ה,,בצרון" במפעל חדש, שיש בו לדעתנו ענין רב לכל הקוראים העברים באמריקה — **מורים מנוקדים**, שיופיעו מן היום והלאה בקביעות בכל חוברת וחוברת של ירחוננו.

התחלנו במדור המנוקד הזה לאחר שרכנו הדרישות מיחידים וממוסדות השכלה עברים, שנשפך את הצורך בחומר ספרותי מעניין ומאלף לחוגי קוראים רחבים. המדור נועד לכל סוגי הקוראים, גם לאלה שמפני סיבות מסויימות פרשו ממקורות ספרותנו ומבקשים דרכים לחזור אליה. המטרה שלנו היא לעשות את המדור שווה לכל נפש ועם זה להקפיד על רמתם ומיכס של דברי השירה והסיפור, הרשימה והמאמר שיכנסו בו.

יודעים אנחנו, שעדיין יש באמריקה אלפי קוראים ותיקים וצעירים, ככה, אך לא בפועל, המבקשים לרענן את רוחם העברי על-ידי קריאה בדברי יצירה נאים ומהנים. אנחנו נשתדל להיענות לצורך הזה לפי מידת כחנו והעזרה שתוגש לנו בעבודתנו זו.

אנחנו פונים בזה לכל ידידינו וקוראינו, למנהלים ולמורים, שיתנו לנו יד להרכות את מספר קוראי ה,,בצרון" ושישתפו פעולה עמנו בהפצתו בין ידידיהם וחבריהם, ואף בין תלמידיהם המבוגרים. אנו מצידנו מכוויחים שנעשה כל מה שאפשר לנו לשפר ולגוון את הירחון והמדור המנוקד, שיהיה בן-לוויה קבוע ל,,בצרון" — להאדרתה של ספרותנו העברית באמריקה.

פרסי ,,בצרון"

מפני סיבות טכניות נדחה לחוברת הבאה פירסומו של הסיפור הראשון מסידרת י"ד הסיפורים שנבחרו בתחרות פרסי ,,בצרון" על שם ישראל שטיבל, הסינאטור ממדינת פנסילווייניה.

ההודעה על פירסום הפרסים עוררה עניין רב בין הקוראים העברים באמריקה. הסיפורים האלה הם בני נושאים ותכנים מאורחות-חיים ומספירות-רוח רבים ושונים. פרסים בסכום של אלף, חמש מאות ומאתים וחמישים דולר יוענקו לשלושת הסיפורים הנבחרים מבין הי"ד לאחר פירסומם בירחון.

בְּצֵרוֹן

נוסד עלידי חיים משרנובוץ (רב צעיר) ז"ל

שנה כ"ג (כרך מ"ה) שבט-אדר, תשכ"ב חוברת ג' (228)

עַל הַתְּעַרְבוֹתָם שֶׁל יְהוּדֵי אֶרְצוֹת הַגּוֹלָה בְּעֵינֵיהֶן שֶׁל מְדִינַת יִשְׂרָאֵל

מאת נתן רוטנשטרייך

א

נפל בחלקי לפגוש בני ארצות הגולה, וביחוד צעירים המתכנסים בסמינריונים העבריים האירופאיים הנערכים על ידי המחלקה לחינוך ותרבות בגולה של הסוכנות היהודית. אפשר לסכם ולומר, שאין לך פגישה שנתית כזאת שלא יעלה בה הנושא על זכותם של יהודי הגולה להתערב בעניניה הפנימיים של מדינת ישראל. אכן מאורעות מסויימים, כמו מערכת בחירות במדינה, שבה נוטל חלק מנהיג יהודי שאינו חי בארץ, מבליטים שאלה זו ביותר עד שהיא מנקרת את העין. ראוי הוא לכן שנדון בנושא זה לא כענין שבעידנה דריתחא, אלא כנושא קבוע ועומד של המציאות היהודית בדורנו.

תחילה יש לאמר כי מן המלה "התערבות" עולה צליל שלילי. כאשר אני מעיר לשכני שלא יתערב בעניני, הריני מתכוון לקפל בהערתי נזיפה. טעם הנזיפה הוא בתפיסה, כי קיימת רשות יחיד שלי וכל מי שבא להשמיע דעה כלפי רשות היחיד שלי כמוהו כתוחב את חוטמו בענין לא לו. עצם העובדה כי אני רואה את פלוני "מתערב" משתמע ממנה כי אין הוא זכאי לדעה ולהשמעתה כלפי רשותי שלי. ספק אם יש לנו רשות לשלול זכות זו מאדם. לפיכך מוטב שנאמר: זכות להשפיע באופן פעיל וגלוי על עניניה של מדינת ישראל, ולא נאמר זכות להתערב. יש להדגיש גם את צירוף התיבות "להשפיע באופן גלוי ופעיל" כי איש לא יכחיש את העובדה כי יהודים רבים, יחידים וקבוצות, או יחידים נציגי

הקבוצות השונות, משמיעים את קולם בהתיעצויות ופגישות למיניהן בענייני מדינת ישראל אם בשטח הכלכלי או החברתי שלה ואם גם בענייני מדיניות חוץ. זה עתה השמיעו יהודי דרום אפריקה דעה על עמדה שנקטה נציגות ישראל באומות המאוחדות בענין הקשור למדיניותה של דרום-אפריקה. כל אחד מבין, שיהודים אלה השמיעו את דעתם משום שהענין הנידון נוגע להם, והוא קובע את טיב היחסים בינם לבין המשטר של דרום-אפריקה. הם סבורים, שעמדתה של מדינת ישראל תשפיע על טיב היחסים האלה. נמצא — וזו דוגמה בולטת מאד — שיהודי הגולה אינם נמנעים מלהשמיע דעה על ענייני מדינת ישראל כאשר הדבר נוגע אליהם במישורין. יתכן, שיהודים אחרים באותה מדינה מבקשים להשתית את ההתנגדות שלהם לאפליה גזעית גם על מסורת יהודית. מובן מאליו, שיהודים אלה לא בלבד שלא ישללו את זכותה של מדינת ישראל לנקוט עמדה כלפי מדיניות דרום-אפריקה, אלא שיראו אותה כמוסדת על תביעות המוסר היהודי וכמסייעת בידם במחלוקת אנושית זו.

ב

דוגמה זו של התערבות היא ממשית, אלא שממשתה היא מוגבלת לקיבוץ יהודי הנתון במצב חברתי ומדיני מיוחד. במצבים ובתנאים מיוחדים כאלה, זכאים או אנוסים יהודי הגולה להשמיע את קולם? מי שטוען כך, יהא טוען מתוך הנחה כי אין ענינים יהודיים כלליים משותפים לכל היהודים, ושכל קיבוץ יהודי נתון לבעיותיו וגורלו הוא. אין ספק שטוען טענה הנובעת מתוך הנחה זו, גם כשהנחה אינה מפורשת, כי אם מובלעת בטענה, כמוהו כמטפח על פניה של הנחת-היסוד של התנועה הלאומית היהודית בדורות האחרונים, קל-יחומר שמערער הוא הנחה ציונית מובהקת. ההנחה של התנועה הלאומית היהודית היא כי גורל יהודי משותף אחד לכל קיבוצי ישראל. השאלה המיוחדת העומדת בפני יהדות אפריקה הדרומית, ככל שהיא מיוחדת ואין לה אחות מחוץ למדינה זו, היא ביטוי של הגורל היהודי המשותף לכלל ישראל. גורל של יהודים הוא זה, האנוסים להסתגל לנסיבות מדיניות וחברתיות, ללא אפשרות של הכרעה, אלא של הסתגלות למציאות כמות שהיא. ולחיים הרי יש בהם גם יסוד של הכרעה וגם יסוד של הסתגלות; באין אפשרות ממשית של הכרעה גובר יסוד ההסתגלות ונעשה לגורם משפיע יחידי או עליון. יש הסתגלות תרבותית ויש הסתגלות למשטר, ושתיהן הן גילויים שונים של כורח ההסתגלות האחד, כורח למי שרואה אותו כך.

היש זכות ליהודי הגולה להשמיע את קולם בענין זה או כגון זה ולכווננו כלפי מדינת ישראל? פרור שכן. יהודי הגולה משמיעים את קולם מתוך הנחה מפורשת או עמומה, שמדינת ישראל בנהגה הממשי, בהכרעותיה המדיניות כלפי חוץ ובנהגה כלפי פנים, נושאת באחריות היהודית הקיבוצית במציאות של דירנו. רוצים הם, שהעמדה הקיבוצית היהודית המשותפת תעלה בקנה אחד עם עמדתם שלהם, או עם טובתם הם. זו זכותם וזכותה של המדינה להכריע אחרת, כשם שזכותה להכריע לפי שיקוליה כלפי חשבונות פלגים ציבוריים בתוך גבולותיה או כלפי

דעות שונות המנוסחות בגבולותיה. מדינת ישראל המבקשת לפי האידיאולוגיה המובלעת והמפורשת שלה לשמש הגילוי החברתי והמדיני המאורגן של העם היהודי כולו, אינה יכולה לשלול את זכותם זו של היהודים. יתירה מזו, שעה שהיא מחליטה החלטות שאפשר ישפיעו על מעמד ישראל בארצות פיזוריו, היא חייבת לשקול אותן לאור המציאות היהודית בארצות הללו. היא יכולה, ולפעמים חייבת, להחליט בניגוד לעמדתם של יהודים אלה, אולם היא אינה יכולה שלא לשים לנגד עיניה מעמדם המיוחד ולהתעלם ממנו כאילו אינו קיים.

ג

מעמד הקיבוץ היהודי בדרום-אפריקה היא דוגמה חלקית של הבעיה בכללה. אולם אפשר להעלות על הדעת דוגמאות אחרות מקיפות ויסודיות יותר. נניח שמדינת ישראל תחליט לבטל את חוק השבות, או שהיא לא תתיר בפועל עלייה של יהודים המתדפקים על שעריה. או נניח, שמדינת ישראל תחליט לבטל את מעמדה של הלשון העברית ומטעמים של נוחיות, מדיניות או, מטעמים אחרים, תעדיף על פני העברית אחת מלשונות אירופה. או נניח, שמדינת ישראל נותנת את ידה לאידיאולוגיה אתאיסטית לוחמת, בנוסח הידוע בארצות שונות. כלום אין להכרעות כאלה ענין ליהודי הגולה? ודאי שכן, גם לאלה שאינם מתעתדים לעלות למדינת ישראל בעתיד הקרוב והרחוק, וזאת מטעמים סמליים ומטעמים ממשיים כאחד, או יש מטעמים סמליים ויש מטעמים ממשיים: אם מדינת ישראל היא גילוי מאורגן של ההווה היהודית הקיבוצית בדור הזה, הרי ביטוייה של הווה זו הוא בניהגים מסויימים, במוסדות, בזיקה למסורות ולרעיונות. אין מדינת ישראל יכולה לשמש גילוי מעין זה ולנהוג כאילו לא היתה גילוי זה בעת ובעונה אחת. ומכיוון שכן, איננה יכולה להתכחש למעמדה התרבותי של הלשון העברית, או בגבולות מסויימים — למסורת היהודית. ויהודי הגולה אם הם רוצים במדינת ישראל כגילוי וכגיבוש זה של ההווה היהודית הציבורית, ודאי הוא שרשאים הם להשמיע את קולם לגבי עניינים משותפים לכלל ישראל. על כל פנים יהודי מדינת ישראל המעוניינים במעמד זה אינם יכולים לשלול מיהודי התפוצות את זכותם להשמיע את דעתם על מעשים והשקפות, שיש בהם משום ביטוי ליחסה של המדינה כלפיהם.

והוא הדין במישור הממשי: אם מדינת ישראל פועלת מתוך הנחה שהיא הפיתרון לשאלת היהודים — למצער לאותם היהודים שאינם רוצים או אינם יכולים להתבולל — הרי אין היא יכולה לקיים מעמד זה של עצמה בלי שהיהודים יבחנו אם היא נאמנה למעמד זה או אינה נאמנה לו. לפיכך זכותם היא, ואפילו חובתם היא, של יהודי הגולה, להשמיע את קולם בעניינים אלה שבהם תלוי מעמדה הממשי, ולא הסמלי בלבד, של מדינת ישראל כלפיהם. מה גם שפנייתה של מדינת ישראל ליהודי הגולה לעזור לה בפועל במשימות הנובעות ממעמדה מבוססת על ההנחות האלה. ויהודי הגולה הרי נענים הם למדינת ישראל על יסוד אותן ההנחות עצמן, גם אם אין הן מפורשות, וגם אם אין הם רוצים לפרשן.

ודאי שיש בחייה של מדינה ענינים החורגים ממסגרת בעיות יסוד ומהות. בחיי המדינה יש שאלות אורחיות למיניהן, או שאלות מקומיות, שלא כל אזרח המדינה רואה חובה לעצמו להשמיע את קולו לגבן וקל-יחומר שאינו משתתף למעשה בפיתרון. תושב ירושלים צופה הוא לכל היותר למתרחש בענינים המקומיים של נהריה, אולם בענינים של מהות הוא ואיש נהריה שותפים להכוונה הפעילה. ולגבי ענינים אלה זכאי גם איש יהודי שמחוץ למדינת ישראל להיות שותף להכוונה פעילה.

ד

יש כמובן הבדל בין טיב ההכוונה הפעילה של אזרח מדינה לזו של מי שאינו אזרח. דומה, שיותר להשוותו להבדל שבין דעת קהל לבין סמכות ההכרעה. גם בתוך חיי מדינה יש הבדל בין דעת-קהל להכרעה. לא בכל יום מתבטאת דעת-קהל בהכרעה ממשית כזו המתגבשת בהצבעות, בחירות וכו'. ורק במשטר כתיקונו נאמנה ההכרעה לדעת-הקהל. על כל פנים שניות זו קיימת בתוך גבולות המדינה, והיא קיימת כמובן לגבי מקום ההשפעה הפעילה של יהודי הגולה על חייה ואורחותיה של מדינת ישראל. יהודי הגולה שותפים הם לדעת-הקהל הקובעת את ההכרעות של מדינת ישראל, אולם הם אינם שותפים להכרעותיה מבחינתן המוסרית. הבדל זה הוא הכרחי, כי הוא מעוגן בטיב העובדות עצמן. ריבונותה של מדינת ישראל כריבונות של הכרעה וסמכות ההכרעה מקויימת בהבדל זה. אולם ריבונות אינה מרחפת בחלל ריק, מעוצבת היא על ידי דעת-הקהל ויוגת ממנה, ובעיצוב זה ובזרמים המיניקים אותו זכאים יהודי הגולה לקחת בהם חלק.

ודאי שיש מקום של גבול, למשל: השתתפות במלחמת בחירות היא השתתפות קרובה, מבחינת הזמן והתוכן, לאקט מובהק של הכרעה. אמנם מערכת הבחירות היא עדיין בגדר של התרחשות בגבולות דעת-הקהל, אולם היא מכוננת באופן ברור, מפורש וחד-משמעי להכרעה. כיצד לנהוג במקרים של גבול אלה — זו אינה שאלה של עיקרון, אלא שאלה של טעם טוב, וטעם טוב יפה הוא גם כאשר פועלים מתוך עיקרון צודק.

דומה שהבלטת ההבדל הזה וה"מודוס ויוונדי" שבין השותפים לדעת-הקהל לבין השותפים לתחום ההכרעה, יש בה כדי לסייע לנו מבחינה מושגית בעיצובם של היחסים בין מדינת ישראל ליהודי הגולה. דעת-הקהל אינה קטיגוריה מדינית, או אינה קטיגוריה מדינית בלבד, ויהודי העולם השותפים לדעת-הקהל היהודית המשפיעה על אורחותיה של מדינת ישראל, אינם נקלעים במישרין לתחום מדיני ולתוצאותיו. ואילו יהודי מדינת ישראל שותפים ליהודי הגולה בתחום המיפגש של דעת-קהל יהודית גם כשקיימים הבדלים בדרגת השתתפות זו. אך נוסף למקומם בדעת-הקהל היהודית המשותפת, יש להם ליהודי מדינת ישראל המעמד הסגולי של קובעי ההכרעה היהודית מבחינת הסמכות והאחריות הלאומית-ההיסטורית.

הִירֵשָׁה

(סיפור)

מאת ש. ל. בלאנק

אין לך אדם שאין לו שעה,
ואין לך דבר שאין לו מקום. (אבות ד', ג.)

פעם אחת קיבלה המשטרה הודעה טלפונית, כי בפרנקלין עוועניו, מספר שלוש מאות ועשרים דברים בגו. שזה כמה ימים שהדיירת שם לא נראתה בחוץ, ואין יללה של התול פוסקת משם לא ביום ולא בלילה. לא יצאה שעה אחת עד שמכוננית אדומה הגיעה מתוך צפירה קולנית. רגע כמימרה עשתה לה אותה שמועה כנפיים מסוף הסימטה ועד סופה, וכל שכנה ושכנה נזדרזה למקום-המעשה כדי לראות במחזה.

במרתף-מעון היה הדבר.

בינתיים וכל יושבי-קרנות וצמאי-חדשות ועוברים ושבים בעלמא התחילו מתפנסים ובאים לשם, צובאים על המדרכות שמכאן ומכאן, ואלו לאלו שואלים. הנרצחה?

השלחה יד בנפשה?

המתה ברעב?

אבל בדבר אחד היו הכול מודים, שמקרה לא טהור שם. ולא טעו; הדיירת כבר מתה. מייד נפתח האשנב מעין הירוקה, כאילו נסתמא מחוסר אורה של חמה, שהיה ריח של עובש וריקבון טורף את הנשימה. הנפש החיה, שנגלתה לעין, היתה חתולה שחורה, מעין בבואה של מלאך הדומה, שזינקה מעל משכבה שמאצל גבירתה, ובאה במסתרים.

אחד שוטר העביר את האות של שתי-וערב על חזהו.

כבר-מינן שהועלה מתוך קיברו מראה האלמונית, שמנגיעה כלשהי הריהי נעשית לגל של עצמות. ריח רע עלה ממנה, כאילו היה כבר יצועה רימה ומכסה תולעה. מכל סעודתה המפסקת, עד שלא החזירה נשמתה לבוראה, לא נשתייר אלא כזית של פת-נקודים על גבי השידה שם, שהיה המקק כורה בה כירה.

ועד שלא בא הרופא בתיקו ובמכשיריו, בשביל ליתן רשיון להשיבה לעפר יסודה, ואחריו הקברנים במכוננית השחורה ליטלה אל ה"מורג" (אוהל-מתים) העירוני — היו השוטרים שוקדים מתוך כך למצוא משהו, שיהא מעמידם על זיהותה. ועד שהם עושים כה וכה, ושטרי-מדינה נחשפו באקראי, כרוכים וצוררים יפה-יפה.

מעתה לא היתה פינה שלא חלו בה ידיים ואבן בלי הופכין.

אותה שעה פקדה חמה את הסימטה. לא נאותה לאורה כאן אלא מראה דיהה ופגומה, כאילו היה אחד מוקיון טמיר עושה בלהטיו בתוכה — מין עולם הפוך של עליונים למטה ותחתונים למעלה, לרבות אותה יפה-פיה שעל גבי הקיר המנוגע, משחקת נקובה בשם, שנוי מופלא נוייה.

אכן, זכתה אותה אלמונית שיצאו לה מוניטין על-ידי הצלמים של העתונות, שהואילו לטרוח ולבוא לככאן, כדי להיראות לעיני עשרות אלפי קוראיהם — הרי לפניכם פלוגנית, ששלושה ימים ושלושה לילות הרקיבה בתוך מרתפה-קיברה. אף החתולה נצטלמה בזכותה.

היא היתה בת ישראל.

מהילוכה היה ניכר, כאילו לא בשבילה נברא העולם הזה, איש לא הכירה מקרוב, שלא היתה מעורבת עם הבריות. מעולם לא באה בריב עם השכנים על שהם הופכים את המבוא אל מעונה למקום אשפה וסיריות. חוזרת על הפתחים היתה, או פושטת יד ברבים. עמידתה השתוקה של אותה עלובה היתה מעוררת רחמים עליה יותר מתחנונים. נר לא היה דלוק במעונה, אף לא בשבת וביום טוב. כאן מצאה קורה לראשה ולחתולה, שמאחרי המבוי המזוהם לקחתה גור נעזב ומיילל, מפיתה אכלה ועל משכבה שכבה. אף את מערכי לבה השיחה לה. שכנים הלכו ושכנים באו, אך היא לא עזבה את המקום הזה עד יום מותה. רווקת זקנה.

ואיש יהודי היה באותה שכונה, שפירא שמו, סוכן של "חברה לריעל עסטייט", הגובה שכר-דירה ומשגיח על המעונות. מפעם לפעם היה מטפס ועולה במעלות הגונחות מקומה עובשת לקומה עובשת. על אף הקצרת וכרסו ההולכת לפניו. בפינקסו התקוע לו בכיס מעילו היה רשום גם שמה של דיירת המרתף, מרת בתיה, כנתינתו לו מאז. לא הספיק לטלטל את עצמו לדרגה תחתונה עד שהדלת נפתחת כמאליה, והלה נגלית עליו בכל צביונה וקומתה. בלא אומר ודברים פורעת שכר-דירה ובלא אומר ודברים היא שבה כלעומת שבאה, היא וחתולה הכרוכה אחריה.

לאחר שפרש ממנה מייד נשתכחה מלבו.

אך אותו היום, שבו ניטלה מרת בתיה ל"מורג" העירוני, עמד מר שפירא להרעיש עליה את ה"חברה סומך נופלים" שבאותה שכונה, שמזפירה מכמה וכמה שנים היה; אפשר שכאחת ה"ניקלות" תהא קבורתה של בת ישראל? ומצוות מת-מצווה מה תהא עליה? והעילו טענותיו, שכן באותה אסיפה נמנו וגמרו לתכוף עשייה להחלטה. המזכיר עם הפרוידנטית הלכו למקום שהלכו, עשו מה שעשו — ונתנו גאולה למנוחה. וקבורה כדין ניתנה לה בתוך עמה. מתוך פרקי תהילים ו"אל מלא רחמים" ובכי ומספד של נשים רחמניות על אחות אלמונית, שהניחה את עמק הבכא ובאה לחסות תחת כנפיה-שכינה.

כנראה, שלא על מרת בתיה נגזרה גזירה שתשתכח מן הלב, שכן לימים נפלה הברה בפרנקלין עוועניו, שהמשטרה מצאה הון עתק במעוניה. מי הוציא את הקול הזה? פרשה סתומה. ואותה שמועה נתגלגלה מפה לפה עד שהגיעה לממדים מממדים שונים; תחילתה אלפים וסופה — עשרות אלפים.

למה הדבר דומה, לכדור של שלג, שככל שמתגלגל והולך כך מתגדל והולך. ברם חדשה אחרונה שיכחה את הראשונה, שהפעם נתלה הקולר בצווארו של מר שפירא, שהיה עושה בתוך המרתף כאדם העושה בתוך שלו — בודק גנזי-נסתרות. הא מניין? שפלוני אלמוני ראה לילה אחד כעין אור תועה ושמע כעין קול קרדום בוקע משם. ולמה דווקא הוא ולא אחר? שהמפתח בידו הוא, דבר המתקבל על הדעת.

והוסיפו לשנוא אותו ואת פינקסו ועל מעשיו בסתר.

אותה אלמונית, עפר בחייה, היתה עתה לשיחה בפי הבריות, שהיו מפליגים בעשרה. ולמה כל ימיה של אותה אשה שכבה על דיגרה ומעונה מכלא של חזירים טוב הימנו? הרי תיקו. מכל מקום לא ראו אותה כמדרש-פליאה, שכבר היו כיוצא בה מעולם, שכל ימיהם היו פוחחים הנוטלים מן התמחוי, שהממשלה זכתה באוצרות-קורח שהניחו אחריהם, מאין יורש להם.

אף היא כך.

אף מעונה נתפרסם בגינה, משל מערה שסגולות מלכים בתוכה. בשוגים בחלומות הדברים אמורים. שמכל הממון במחשכים שם, למשל, לא נטלה המשטרה אלא כמר מדלי הואיל ואתה צייקנית סיגלה לה מטמוניות הפכיות תוך הרבה שנים, ומי שסבר כך מובטח היה, שאילו ניתנה לו הרשות, חייכם, שהיה מגלה צפונות — עין לא ראתה! אמרו, אפילו תיבוקות של בית רבם היו מעלים את הגירה של הגדולים. יתירה מזו, שהיה שכן רואה את חבירו כאילו בא במחתרת של אותו מרתף, שעה שרגל של אדם כלתה מן הרחוב, כדי שיעשה מעשהו במחשך — וזכה מן ההפקר. ואילו החלבן, מן הדרים באותה סימטה, היה חשוד יותר מכולם, שמלאכתו מחצות הלילה ועד עלות השחר.

והרי מעשה. פעם אחת נכנסה מכונית אדומה לפרנקלין עוועניו. מעיניהם של השוטרים המזויינים היה ניכר, שלא לשלום באו, שכן היו מרחיקים את המתקהלים על מקום-המעשה. למה רגשה המשטרה? אמרו, בעטייה של הפיכה שנעשתה בתוך המרתף, שאפילו קרשי הרצפה נעתקו ממקומם.

יד מי באמצע, אי?

לימים נתפרסמה מודעה בעתונות הלוקאלית על עזבוניה של המנוחה, שלפי תעודת-זיהוי הרי הפרטים הם כך וכך, לרבות התאריך של בואה לאמריקה. ונאמר בה בפירושו, שכל שיוכיח בעליל על קריבות יהא זכאי בירושה. ואם כמה שארים כאן, אחד הקרוב ואחד הרחוק, הרי בית-הדין מתחייב לבצע את החלוקה, שאין אחריה ולא כלום.

ותוצאות לא נשתהו לבוא — יורשים.

כל שנענה למסירת המודעה ברבים, הרי לא מתוך סברה בעלמא עשה כך, משל דר כאן ורואה חלום באיספמיה, אלא, לפי כל הנתונים הרי עצמה ובשרה של אותה אלמונית הוא, שמוצאם ממדינה אחת ומעירה אחת וממשפחה אחת. והואיל ולא יאכל בשבת אלא מי שטרם בערב שבת, כידוע, הרי כל זריו היה מקדים להגיש עצומותיו לממונה על הירושה מטעם בית-הדין. לא היה בין אחד לחבירו אלא, שכל הקרוב יותר יצרו לחלק בירושה היה גדול יותר. מכאן אותם פלונים-אלמונים, אחד בצפון ואחד בדרום, שהיו צהובים זה לזה, מדעת ומתוך הכרה פנימית. מסתבר, שהרשות היתה נתונה לכל מי שעשוי לבנות מגדלים באוויר, ולראות את עולמו בעושר ובכבוד השמורים לו לעתיד לבוא, שכבר היה כזה לעולמים ואין זה חדש תחת השמש של אמריקה; אתמול אביון חובק אשפות, היום — עם נדיבים מושבו, אי ?

והכול הימנה, מאותה פלאית בחייה ופלאית במותה.

היו הסיפויים מרגישים כל כך, עד שהיה אומן מניח סדנה שלו, וחנווני חנות שלו, אף הפועל את בית-החרושת, שעת לעשות היא, לישב על המדוכה ולהערים סוד. ומהם שלא היו נשענים אל בינתם, אלא נמלכים בפרקליט, על מנת לקבל פרס. כל שהפרוטה מצוייה בכיסו היה גותן מפרעה משלו, מן החיסכון של שנים, ולא, הרי לעולם מלווה ברבית יעמוד לו בשעת דוחקו, ואפילו יבוא אל ביתו לעבט עבטו.

דייקנים שבהם לא אמרו די בכך וקופאים מעתה על שמריהם, אלא יוצאים לסייר אותה סימטה, פרנקלין עוועניו, שלמדו עליה מן העתונים שלהם, שמתוך כך יהיו עומדים על כמה וכמה פרטים בעניין הירושה, שמא יצטרכו להם ביום הדין, ולפי שאותה דעה לא ניתנה בלבו של ראובן בלבד, אלא כלעומת שהיה נתקל בירוש כביכול מייד היה עויין אותו, כאילו הערים לבוא בסודו. ואף-על-פי שלא היה חן המעון על הדיירת שם בשעתה, הרי לא ברי עיקר אלא תוכו, שכן הכול מודים, שעדיין לא נחשפו כל צפונותיו. מכאן, שהיה כל הקודם רואה את חבירו כאילו בא להפוך בחררה שאינה שלו.

אכן, לא היו כשארות בקיאים בשלשלת היוחסין; מאבות אבות עד המנוחה, בתיה שמה, ומתוך כך היו מספרות בשבחה, אם מעט ואם הרבה, כל אחת לפי רוחה באותה שעה, מעין חסד של אמת. יש ראתה אותה עדיין נערה בית אביה, שעה שהיה כל בחור וטוב בעיירה הולך שבי אחריה; ויש מי שהעידה עליה, שהיתה נאה ופקחת מאחותה הבכירה, שכל אימת שהיה חתן בא לעיין את הכלה, היו מעלימים אותה מן הבית, שמא יבכר את הקטנה על פני הגדולה. ולמה הלכה מדחי אל דחי? הוזה אומר, בעטייה של אהבה נכזבה. ולא נתקררה רוחה של אותה שארה עד שעמדה ואוררה את האיש שגרם לה כך, שיהו צרות איוב צרותיו. עם כל זה עת לנפות את בני-המשפחה בשלוש עשרה נפה, זו בכה וזו בכה. כל כך למה? לידע אם הלה מעיר, או מחוצה לה, אם פלוגי עדיין חי, או כבר שבק חיים לכל חי, שזה הרבה שנים שלא נודמנו לכפיפה אחת של ברית מילה ובר מצווה וחתונה והלוויית המת, וכיוצא במאורעות שיש בהם כדי לראות ולהיראות.

מכאן צילתה של הירושה המרובה מחמתה.

אף לא נחת בפרנקלין עוועניו, הואיל והדיירים שם לא היו אוהדים את כל מי שהטריח עליהם בחקירה-ודרישה על דיירת המרתף, ואל תתמה על אותה מידת סדום, שכבר היו כיוצא בהם לפנים בישראל שאמרו, גם לי גם לך לא יהיה. למה ממקום אחר? הרי אותו חנווני שמפיר כל איש וכל אשה כאן, מה ראה לדחות כל הבא אליו בקש, במעין כלך אצל מר שפירא, מיסטר! מי כאן מר שפירא? הרי גם לדבר זה לא נשאו הבריות כאן פנים, ואפילו מוצא אותו יהודי מופלא, מר שפירא שמו, היה פוטרו בתשובה אחת; אין הוא יודע ולא כלום.

למה היה מעלים את הגלוי וידוע? שאף הוא נתפס לכל שמועה רווחת על העושר הרב, שאותה מרת בתיה הניחה אחריה, עד שלסוף נמלך והלך אצל הפרזידנטית של ה"חברה סומך נופלים", ונמנו וגמרו להכניס את החברות לשיבה, במקום שהוא, המזכיר, ירחיב את הדיבור על הנדון, ואמנם דברים של טעם השמיע, מר שפירא, עד שמרת בתיה לא היתה אלא מת מצווה, אמר, הרי שוב היו חייבים לעשות מה שעשו, שעל מנת כן נוסדה החברה מעיקרא. עכשיו שהרבה קופצים על ירושה גדולה, אינו דין שלא את ההוצאות על קבורתה בלבד יהיו תובעים בערכאות, פרעון של חוב שהכול מודים לו, אלא נוסף עליו עוד סכום הגון לקרן קיימת על שמה, קודש לכל קשת-יום?

ועשו כן.

לסוף שנה ומשפט הירושה הגיע.

כל הנוגעים בדבר נתכנסו ובאו. מהם זרזים מקדימים, שהיו ממתנינים על פתחו של בית-הדין, אף שכנים וידידים וסתם סקרנים היו שם. האולם היה מתמלא והולך. כל הקודם זכה במקום הגון יותר, היו נכנסים מתוך יראת הכבוד ומתיישרים מתוך יראת הכבוד, ובבאים אחדים, שאילמלא שיברו את אוזנם על זיקת-משפחה למנוחה, כל עוד שהות בינתיים לעשות, לא היו מניחים עסקיהם וטורחים לכאן. מתונים היו כל אותה השעה, שמתחילה לא הלכו בגדולות, ובדיעבד לא בזו לקטנות; אל נא יהא חלק של כמה מאות דולרים קל בעיניך!

כנגדם היו כל העומדים למעלן רגישים, כאילו יום הדין היה להם היום הזה, מי ייעשר ומי יעלה חרס בידו. לכאורה הרי הכול קרובים זה לזה, עצם מעצמם ובשר מבשרם, ולמה היו ככלבים וחתולים הללו בכפיפה אחת? הרי טעמא במלתא. עד עכשיו לא היו אלא משוערים, ספק חיים, ספק מתים, ספק דרים בעירם, ספק מחוצה לה, כיוון שנתקלו פנים בפנים, מייד צררו זה את זה, שלא באו אלא לקפח זה את זה מחלקם בירושה.

מפעם לפעם, היו מפזילים זה כלפי זה, תוהים ומתמהים: הזוהי בטי הנאה והתמירה שלעבר? הה, כמה נזדקנה ונסתרבלה! כיוצא בה מאלי ומיני וארלין — זקנות באות בימים! כיוצא בהן הגברים, כגון בן וסידני והרי — הפט כמה נתכרסו ונתקרחו ונתקמטו! אכן, הרבה מים כבר שטפו מאז מתחת לגשר והרבה תלאות

ורעות עברו עליהם. ולמה גנחו? כאילו את נגעי עצמם היו רואים מתוך אספקלריה שלהם.

הירושה היא שהכניסתם לפונדק אחד והיא שהפרידה ביניהם. אך תלפיות בבית־הדין היתה האחיינית של המנוחה. סידי היה שמה, שהיה בלב הירשנים עליה, שהיא עתידה ליזכות בחלק הארי מן הירושה. כל חזוניה הוכיחה עליה, שהיא עיקר והשאר טפל, כאילו כל מה שכנסה דודתה מעולם — יושיטו לה מייד בקנה. ולא עוד אלא פרקליטה איש סודה, המכניס ומוציא מתוך תיקו, מעיין ומראה ללקוחה שלו — וודאי תעודות רבות־ערך, אי?

כל ימיה של אותה אשה מן הירודים של המשפחה היתה, והרי עיניכם הרואות, שדווקא היא נתמזל לה מזלה — סיידקה כל־בה! לכאורה הריהי אותה סידי כלשעבר, ברייה בטלה ומבוטלת; — ודווקא היא שתעמוד לה שתהא חשיבותה נודעת לה מכל קרוביה — משהו מזיווה של הנגידה שלעתיד לבוא. ולעניין ברה — אי, חזקה על אמריקה שלנו, שבריאה חדשה תברא אותה, שעל כל כיעור יכסה זהב! ואת בעלה הסנדלר ראייתם? את בגדי החג לבש לכבוד היום הזה, סם, מי שהיה כל ימיו אסקופה נדרסת לאשתו — הריהו שם, לועס לשונו ומצמצץ בעיניו; גביר בעמיו, אמריקה גנב!

גם הפרזידנטית של ה"חברה סומך נופלים" והמפיר שלה, מר שפירא, כאן. זקן בא בימים השופט, שהכול קמו לכבודו. לא האיצטלה השחורה עליו בלבד, אלא אף עיניו הגדולות והמבהיקות מתוך משקפיו העבים שיוו לו דמות של קפדן, שמוראו על הנוכחים.

עד שלא נכנס היה כל אחד ברשות היחיד שלו. עכשיו, דומה, כאילו גזירה של שתיקה נגזרה על הציבור, שכל העובר עליה דינו הוצאה על־ידי השוטר הלז, הלבוש מדים. חוץ מן השופט והלבלרים ומשמשיהם, שהיו בני־חורין להתחרש ולהתנועע, זה בזה וזה בזה, רצינים ונוקשים. ואמנם הדממה היתה עמוקה כל כך, שאילו נשרה מחט באותה שעה היה קולה נשמע. ואל תתמה, שכן רובם ככולם היו מטולטלים בין סבר וספק. לא לחינם היתה גניחה בוקעת כאן ובוקעת שם — בת־קול מכריזה על מחשבה, אם בהירה או קודרת.

כל אותה השעה לא היה מעיינו של הציבור אלא בשופט ובמתהווה בד' אמותיו, לרבות הבמה וכל תשמישיה. כאילו היה חותך גורלו של כל אדם ואדם כאן, לשבט ולחסד. אף עולמו של הקדוש־ברוך־הוא היה משונה באותו היום, שהיו חמה וערפל משמשים בו לסירוגין. פעם כהו המאורות בבית־הדין ופעם הבהירו; משל לעימעום שבלב. מכאן מראה כל איש וכל אשה כאילו היו חותים גחלים בסתר, בעטיו של עניין סידור הניירות, השיח־ושיג בין השופט ומשמשיו, שעד שזה יורד זה עולה — הה, עד מתי יאריכו את היסורים!

למה היה הדבר דומה, למחכים בכליו־נפש לשעה המכרעת — מי יזפה בגורל. בוא וראה כמה נרגשה אותה פיקה בגרירתו לצנומה של הלז, כאילו היה בעליה בולע עופרת מותכה באותה שעה. כיוצא בו אותה אשה הפוכרת את אצבעות

ידיה ומקנחת את הזיעה מעל פניה בעת ובעונה אחת, כאילו לקתה בקצרת. ואל תתפלא על תקלה שתארע, שאחד חולני כאן ימות פתאום משבץ־לב!

הצד השווה שבכולם, שהיו ידיהם כבר מתרשלות ובלבם מין יהי רצון, שתהא תפילתם עושה מחצה, ואפילו שלישי או רביעי, ובלבד שיהיו פטורים מדינה של תוחלת ממושכה. מתוך כך היה אחד גותן דעתו על השני, מעין צרת רבים חצי נחמה. אבל, לצערם, לא היה זו רואה בחבירו אלא מהרהורי לבו; שאין הצרה אלא בביתו. יצאה סידי, האחיינית של המנוחה. הה, יסלח נא המקום להם, לקרוביה, על חטא שחטאו בפגעים רעים ששלחו בה באותה שעה! ואל תפשיעם, ששאר השארות ישיבה על עקרבים ישיבתן, ואילו זו נוח לה בעולמה; עשתה מה שעשתה ואין לה מעתה אלא לאסוף הגורנה. ולא מגופה בלבד אתה למד כך, אלא, ביותר, מתוך אותה אהדה אל בעלה — מי שלא נאות מעולם לאור פניה. הוא, אמנם, לא שינה ממטבע שטבע בו יוצרו, הן בנוי והן בחכמה. אך בעל כורחך אתה מודה, שתמורה חלה בו באותו פרנש. כתר נא זעיר, אחא, שעה שמכריזים על החלוקה — חדשות, שלא שיערת ולא עלתה על דעתך מימך, תשמענה אוניך! ממעון־דלים שבשונק סטריט לתוך היכל של שועים, יס, סיר!

לסוף נפתחה פרשת החלוקה.

כיוון שנשמעו שמות היורשים יוצאים מפורש מפי הקורא, מייד נזדקרו בזה אחר זה ונענו בקול לא קולם — והרווחה היתה להם; ברוך המקום על פתח של תקווה; וראה זה פלא, שאותה פיקה בגרירתו הצנומה של הלז שבה למנוחתה, כאילו ארכה ניתנה לה בינתיים ללקק את פצעיה. אף זיעתה של הלה נסתפגה פתאום, כאילו יצאה ממחנק לאוויר צח, ומתוך שחוקם של איש ואשה שם היה ניכר מעין הודאה על שעבר ותפילה על להבא.

חוץ מן הפסולים לירושה, שנתקעקעה בירתם בבת־אחת. מייד עמדו עוררים פה ושם, כאילו היה אחד מתפייס בחבירו ממפח נפשו. מהם רוגנים בסתר, בינם לבינן עצמם, ומהם שטענו בגלוי, שטעות גפלה כאן, הואיל ותעודות ועדים מושבעים להם, שהם מתייחסים על משפחת המנוחה וזכאים בחלק מן הירושה כאחרים. לא נתקררה רוחם עד שהודיעו, שיגישו את משפטם לפני בית־דין לערעורים. כנגדם היו בהם, שלאחר שנתחממו על תוחלתם הנכזבה, הרי סוף־סוף נתקררו וקיבלו את גור־הדין מתוך אמתלה, שמתחילה היו תלויים ועומדים, שהם אינם אלא שארים דחוקים; אולי? ולמה יצאו מכאן עד שלא נתפרשה החלוקה? שלא רצו לראות בנחמת אחרים. וזכאים, שראו צדק במשפט, שהרי מי אשם בכך, במטותה מכם, שאיתרע מזלם של הללו ונפסלו לירושה, אי? מסתבר, שהפסולים לא טמנו לשונם בצלחת וידעו מה להשיב דברים כדרבונות. ואילמלא השופט, שהיה מקיש במקבתו ומזהיר להפרע בכל חומר הדין, ואותה מידת הדין למעשה בדמות השוטר, שנתקרב והלך — היה איש מראה אגרוף רשע לחבירו.

ס־דר!

סוף־סוף קמה ההמולה לדממה, ורוח אחרת היתה עתה עם היורשים, כאילו היו מחרישים לדעת, אם צדק בכינויים של בית־הדין, מאחר שמעתה משלהם הם

נותנים, מחלקם בירושה. עכשיו נשתכחו מהם העוררים מפני נתונים חדשים שעמדו עליהם לפתע-פתאום. וכי לא משורת-הדין היא, שלא יהו פטורים מניכויים אלא הקטנים? מי שזרק אותה אבן לתוך הבריכה הרגועה לכאורה שוב עכרה עוד יותר. ובאמת, לא די להם לעליונים במנות שלהם, שעונים עוד צרה בכבשת הרש, אי? מייד הפכו שני הצדדים צוהבים, של מקפחים ומקופחים, וריב שפתיים התחיל, בלחש, מין קליעת חשאיין של חצים זה בזה, שהנשים הצטיינו בה ביותר.

סדר! איימה המקבת.

במה היה העניין מדבר? מלבד ההוצאות של בית-הדין, הרי נוספו עליהן עוד אותן של ה"חברה סומך נופלים", שמר שפירא והפרזינדטית מייצגיה — על קבורת המנוחה, רשימה מדוייקת ומאושרת על-ידי בית-הדין. ואם מתחילה לא נחלקו היורשים אלא בהוצאות בכלל, שבסופם הודו להן בעל כורחם, הרי בעניין האחרונות הסכימו הכול לדעה אחת, שאין כאן אלא אונאה ותרמית, ולרצון אחד — לכלות חמתם בשני זקנים אלו! בוא וראה כמה גלוייה הצביעות כאן, שלא נתקררה דעתו של אותו שופט, עד שעמד וקרא לציבור הזה להחזיק טובה לאותה "חברה סומך נופלים", שגמלה חסד עם המתה; ברוכה תהא! ולעניין שתי ההצעות של אותה חברה חשובה, המשיך, הרי אותה קרן-קיימת על שם המנוחה רשות. דבר התלוי ברצונם הטוב של היורשים; ואילו השנייה, הקמת מציבה, חובה (בית-הדין כבר קצב סכום מסויים לכך) כדי שכל הרוצה להשתטח על קיברה — ידע את קבורתה. אחרי כן תכפה רשימה של כלים וחפצים. מי שלא ראה את הציבור באותה שעה לא ראה בני-אדם מצפים מימיו; כל רגע נצה, טעם של חיבוט הקבר. חוץ מן השופט המתון, שהיה קולו קול משור קיהה, שנפסק מפעם לפעם על-ידי שיעול, שהיה הולך מסוף האולם ועד סופו.

לסוף הודיע על העיקר, על הירושה. סך של מאה וחמישה עשר דולרים. שיחולק בין היורשים.

אהבה ומסירות נפש

להיות יהודי ולהישאר יהודי, זהו מעשה-גבורה. — הישוב בארץ ישראל הוא הוא הירוש העשיר ביותר של רוח עמנו, הוא המסוגל ביותר להפרות ירושה זו, לטפחה ולהעשירה. — לא די לנטוע בליבות בני הדור הצעיר אהבה לארץ ישראל ולמדינה היהודית הנבנית לעינינו — לא פחות מזה נחוץ לנטוע בלבותיהם אהבה ומסירות נפש לעם ישראל ולתורתו, על כל גוניהם ותקופותיהם ממשה רבנו עד ימינו. עבודה זו, ההיסטורית והגורלית, תוכל להיעשות, רק אם היחס של הישוב לערכים שנולדו ונתהוו בגולה, לערכים הספוגים דמעות ותפילות, קידוש השם וגבורת השם, יהיה חיובי.

אלכסנדר מנור: 'עקב לשצי'נסקי ההוגה והחוקר. הוצאת הקונגרס היהודי העולמי, ההנהלה הישראלית. ירושלים תשכ"ב, עמ' 16.

ציון למשורר

(אונקרה קו. שניאור)

מאת אליעזר ד. פרידלאנד

א.

בזו העונה שעל סף האשמרת.

בזו העונה שטופת תרזחות

הונפו הדלתות בירפתי אולמים

ונשקפה המלת האחרונה.

היה האביב מזגוג ובתורי

עצה בתלונה משפבר הימים ;

עלתה שאנת הנצחים בדמה -

להיות מאשה תמורתה בעולם.

בזו העונה של סיוס מסעות

בה הובלת בטקס השתיקה הנמרצה

לא סרנו לראות כבלע את הקדש.

לא סרנו לראות בקרן אור פניה.

שלא נתערב במותה הנאה

כשם שלא התערב איש נר בתלומה.

ראינוה

נצב בשערי היום ודופס בעו שמשה;

ונשאו לבואה פתחי עולם

וצל עדומיה על הרים.

ב.

לא לְבִכּוּתָהּ בְּאָנִי, הַמְשׁוֹרֵר, לא לְבִכּוּתָהּ,
 כִּי אִם לְנוֹד לְסוּף קִרְבָּה עִם הַבְּרִיאָה.
 וְאִם קָפְחוּ אֲבֵרוֹתֶיהָ, אֲבָרוֹת נֶשֶׁר נִפְּלוּ,
 לא חָלַל רְצוֹנָהּ, לא חָלַל ;
 וְאִם נִשְׁבַּר לְבָסוּף רְצוֹנָהּ הָאֲדִיר,
 לא הִדְבַּר גְּאוּנָהּ,
 לא הִדְבַּר ;
 - רַק לְתוֹת סוּף לְקָרֵב וּלְתַקְנָהּ.

בְּזוֹ הָעוֹנָה שְׂטוּפַת הַרוּחוֹת.
 בְּזוֹ אֲשַׁמְרֶה שְׁעַל סֶף הָאֵינְסוּף
 נִמְחוּ בָּהּ הַתְּחוּמִּים שֶׁל רֵאשִׁית וְאַתְרִית,
 עוֹד הִדָּה, הַד הָרִים, יִסְתַּבֵּב עֲרִירִי.

פְּרוֹסָט

מֵאֵת אֲבֵרֵהֶם בְּנֶדֶךְ

בְּאֲמָצַע דְּרָהּ תִּיּוֹ פֶּרֶשׁ
 מִשְׁאוֹן הַשְּׂדֵרוֹת לְתֵא הַשְּׁעַם ;
 שְׁכּוֹר וּפְכוּחַ מִיּוֹת הַשְּׁעַם,
 הַכָּרֶם נִטֵּשׁ וּבַחֲרֵשׁ חֲרֵשׁ.

מִבְּעַד חֲרִיקַת עֵטוֹ בְּנִיר
 שְׁמַע חֲכוּף הַגְּלִים בִּיסוּדוֹת
 וְיִנְיָצִיָּה וּטְחִינַת סוּדוֹת
 הַדּוּכְסוֹת בֵּין שְׁנֵי כָּל תִּיר.

וַיַּעַשׂ תְּבֵה תְרוֹם מְחַמָּס,
 וּכְפֶרָה כְּפָר שֶׁלֹּא יִמָּס,
 וּכְאֵל, הַשִּׁיב לְמַקְשׁוֹ בְּזוּעַם.

הַיּוֹנָה בִּיד וְהַחֲתִיָּה בְּקִנְיָם,
 טְהוֹרֶת, לא טְהוֹרָה, מְכַל הַמִּינִים,
 סִנֵּר הַצְּהָר וְחִפָּה לְרַעַם.

תְּמִוּרוֹת פְּנִימִיּוֹת בְּקִבּוּץ

מאת יחושע גלבוץ

חבר הקיבוץ דגניה ב', המשמש כיום בתפקיד יושב-ראש של הפנסת בישראל, מר קדיש לוז, קרא באחת הוועידות האחרונות של איחוד הקבוצות והקיבוצים — „להשתחרר ממועקת-הנחיתות אשר תקפה אותנו“. דומה „מועקת-הנחיתות“ הזאת אינה אלא מטבע לשונית אחרת — רכה יותר, ואפשר מדוייקת קצת יותר — לתחושת-משבר מסויימת, המחלחלת בפנים התנועה הקיבוצית. החוגגת השנה את יובל החמישים שלה.

אין ספק, כי מקורותיה העיקריים של תחושת-המשבר הקיבוצית נעוצים בהילכית-הרוח הרווחים מחוץ לקיבוץ — בשוני של האווירה הפללית בישוב-שלהיום מן האווירה שבישוב הטרומ-מדינתי. ובשתי דרכים מנסה התנועה הקיבוצית להתגבר על תחושת-המשבר, או בלשונו של קדיש לוז — „להשתחרר ממועקת-הנחיתות“. הדרך האחת — הגברת ההתחסנות הרעיונית, חיזוק ה„תודעה הקיבוצית“ והרגשת היעוד והשליחות. הדרך השניה — ריפורמות פנימיות בסדרי-החיים, תמורות בפרטי-השיתוף, שינויים ותיקונים ב„פכים קטנים“ של הקיום היומיומי, היענות יותר רחבה של הקולקטיב למשאלותיו ולשאיותיו של היחיד. אמנם נראה, כי טובי החברים בכל הזרמים הקיבוציים מאוחדים בדעה, שכוח-המשיכה של הקיבוץ אינו יכול להתבסס על רמת-חיינו על נוחות-הקיום בתוכו ועל יתרונותיו החומריים. כל אלה יכולים להועיל רק כתוספת (ואין ברירה אלא לחזור על לשון מליצית במקצת) ל„אור הפנימי“, ל„חזון“, לקסם האידיאלי-חברתי של צורת-חיים זאת. יתר על כן: הקיבוצים אינם מקווים, כי הריפורמות הפנימיות, שעיקרן „ריכוך“ חומרת-השיתוף, יזרימו אליהם המוני אנשים חדשים; הרי אפילו לקיבוצים שהנהיגו את הלינה הנפרדת (המשפחתית) של הילדים — צעד מרחיק-לכת-ביותר בהתרת רסן-השיתוף — לא נהר זרם-אדם. לשון אחר: הקיבוץ לא יבנה עתידו על הסתגלות לסביבה ועל ויתורים לטעמה. סוף-סוף, בגירויים ובפיתויים המקובלים לא יוכל לעולם להתמודד עם החברה העירונית. ה„בעל-ביתית“.

אך עם זאת נתחוללו בקיבוץ בשנים האחרונות תמורות פנימיות עמוקות ורבות-היקף, שכמוהן כהפוכה בסדרי-החיים השיתופיים. יש שגלים „רביזיון-ניסטיים“ נהדפים ונסוגים, אך הם גואים ועולים מחדש, עד שאינם נרתעים גם ממוסדות ומחוקים מקודשים-ביותר, שאך לפני שנים מועטות נחשבו כנכסי-יסוד של החברה הקיבוצית.

רביזיה במושגי ה"שוויון"

תוך סיווג בקיבוצים שונים מספרים לך חבריהם "קוריוזים" מסדר-חיהם בעבר — ואלה הם דברים, שאך לפני כעשר או כתריסר שנים היו בבחינת חוק-ולא-יעבור במציאות הקיבוצית. יש קיבוצים, שבהם נכנסים חברים בערב ל"באר" שלהם, ללגום ספלאספרסו — ותוך כך הם מחליפים זכרונות, בשמץ של אירוניה ועם טיפה של געגועים, על "היה היו זמנים"...

... זמנים, שהמקלחת הציבורית היתה — מקלחת... גועשת וסואנת, מלבנת בעיות ומסדירה עניינים, מחליפה רשמים והוגה תכניות, ואין צריך לומר אריות-מתוך-אופירוח, זימרת-הארץ ופרקי-חזנות, שנסתלו משם... זמנים, שרק בפורים — בנשף-תחפושות — יכולת לראות כאן חברות מאופרות וצבועות-שפתיים, "מטופפות" בעקבים גבוהים ועונדות תכשיטים...

הזמנים האלה אינם רחוקים כלל וכלל, סיפרו לי: איזה רעש קם בתנועה הקיבוצית, כאשר בקיבוץ "אפיקים" ניבנה — ב-1949 — שירותי-נוחיות בקצוות של בתי-המגורים! מאמינים-קנאים ממש נחלצו "לעמוד בפרץ" נגד ה"סטיה" המסוכנת הזאת, העלולה לערער את כל יסודות הקולקטיביזם. במועצת הקיבוץ המאוחד, שנתכנסה בזמן סמוך לאותה "פירצה", נשמע גינוי פומבי לצעד הרסני זה... וכעבור שנתיים, לערך, נתגלו סימני "כפירה"-בלת-כופר, שבעלי-הכרה נתגייסו לעקרה-מהשורש: קיבוץ תל-יוסף הנהיג תקציב-הלבשה אישי; קיבוץ "דורות" הנהיג תקציב-אספקה-קטנה אישי — והאש עלולה היתה להתפשט... הקיבוצים האלה — כך הוגד לי — קיבלו "אולטימטום" ממוסדות התנועה: או שהם חוזרים בהם — או שהם יוצאו מהתנועה...

והנה, תוך תריסר או עשר שנים נתחוללה בקיבוצים "הפיכת-מושגים". מה שנחשב ממש ל"התכחשות-לעצמנו" — הוא כיום הדבר הטבעי ביותר. אפשר לדון על פרטי-הצורה של תקציב-ההלבשה האישי, אולם מחסן-הבגדים בנוסח שלפני כעשר שנים כבר נראה וזכור כמשהו פרי-היסטרי. וכיום זה ממש מעשה רגיל, שוועדת-הבריאות הבינקיבוצית (משותפת לכל הזרמים הקיבוציים) אירגנה קורסים "צנועים" לקוסמאטיות — ורוב הקיבוצים שולחים שם חברות להשתלמות. נוף חדש נתהווה בקיבוץ: לא רק עם מכאובי-גוף באות חברות למרפאה, אלא גם כדי לקבל "טיפולי-יופי".

אין כל ספק, כי התמורות הללו נתאפשרו על-ידי רווחה חמרית יחסית. פשוט, גם הקיבוץ יכול "להרשות לעצמו". ובדאי מושפע הקיבוץ מן העיר: "תרבות-הצריכה" האורבאניסטית, המדורבנת על-ידי גלי-פירסומת ו"תעשיית-גירויים", המחוממת על-ידי עתונות וסרטי-קולנוע — חודרת לכל מקום. אולם התפתחות זאת קשורה, כאמור, גם ב"הפיכת-מושגים": לא במעט נשתנו תפיסות-יסוד של הקיבוץ ונאמניו.

קודם-כל נתחוללה, במרוצת השנים, "רביזיה" בעצם מהותו של עקרון השוויון. בקובץ "קהילייתנו" (1922), בטאונו של קיבוץ השומר-הצעיר בראשית

דרכו בארץ, אנו קוראים: "מי יתן והיינו כולנו לחבילות הציר שניכבשו במכבש אחד". כלומר: האידיאולוגיה הקולקטיביסטית כאילו ביקשה להיבנות מטישטוש העצמיות של האדם, מהיטמעותו הגמורה — בצורה ובאופי, ברגש ובמחשבה — בתוך החברה השיתופית. כמובן, זו פראזה פיוטית ומישאלה קיצונית, אולם הן מעידות לאן נשבה הרוח הקיבוצית-שוויונית באותו זמן: למאקסימום של אחידות חיהות בין החברים. אכן, ממגמה זאת ועד לדיבורים המרובים בקיבוצים על זכויות-הפרט ועל טיפוח הטעם האישי — רחוקה הדרך. וייעשה פה נסיון לתאר קצת את הדרך הזאת.

מהפכת הקופה והראדיו

יש אומרים: הכל התחיל — משתיית-קופה... קופה-של-ממש, שחברים קיבלו במתנה, או השיגו איך-שהוא. שתייה — בחדר הפרטי, או על הדשא שלפניו, ולא בחדר-האוכל; וכמובן, לא עם "כל העם", כי-אם ב"חוג" יותר צר — עם ה"ג'עמה", או עם שכנים, או במשפחה; והקופה גם נתבשל באופן "אינדיבידואלי", לא בתוך הדוד הגדול של המטבח...

האדם, בסופו של דבר, הוא יצור קטן. הקופה עורר מורת-רוח, קודם-כל, אצל אלה שלא היה להם. אך היתה גם מורת-רוח עיקרונית, "אידיאית": נראה אחד הסימנים של צריכה פרטית. ומכאן צעד אחד ל"רכוש פרטי". הליגאליזאציה בדיעבד של שתיית-הקופה הפרטית הוליקה אל הקומקום החשמלי — ואין עוצר... וכבר הופקע משהו מן המטבח הקיבוצי ומחדר-האוכל.

הנה מהפכה שניה — מהפכת הראדיו הפרטי, שראשיתה הבולטת עם שיחזור החברים-חיילים מן הצבא הבריטי. מי שחזר מן השירות למשק עם קצת מיטלטלין כאלה — ומי שהביא עמו כספיי-חסכונות-ותגמולים במזומנים. מה יכול קיבוץ-ניק צעיר, חייל משוחרר, לקנות בכסף זה, אם לא מקלט-ראדיו? על ריהוט החדר, ספה פרטית או וילון — "אפיקורסות" כזאת כמעט עוד לא עלתה על הדעת. חלק מהמשוחררים ודאי מסרו את הכסף לקופת-המשק, בודדים בזבוזהו בטיול על פני הארץ עם ה"בחורה" (כך, כידוע, קרויה היתה גם האשה-כחוק). אבל הרוב השקיעו את הסכומים שאגרו וקיבלו בחפץ תרבותי זה: ראדיו.

(דרך אגב, פרשה זאת היתה כעין חזרה מוקדמת — ובממדים הרבה יותר צנועים — לפרשת הפיצויים האישיים מגרמניה, שאלפי חברי-קיבוצים קיבלו. זצויק, כי גם בעיית הכספים של החיילים המשוחררים מן הצבא הבריטי, לא נפתרה פתרון אחיד על-ידי כל התנועה הקיבוצית, אלא ב"ואריאציות" שונות: מקילות ומחמירות).

ברור, מקלט-הראדיו לא רק הפגין באורח בולט קיומו של "רכוש פרטי" בקיבוץ, כי-אם גם עירער, במידה ניפרת, את עצם השוויון. יש לומר לזכותו של הקיבוץ, כי בסופו של דבר הוא סתם פירצה זאת בשוויון בדרך קונסטרוקטיבית: בד בבד עם מלחמת-הנסיגה נגד כל הפירצות הללו למיניהן, החלה — בהפרה ומתוך לחץ — הדאגה של הכלל הקיבוצי ל"מספנים", שאינם מקבלים מתנות,

שאינן להם הורים המתחננים לקבל מהם תמיכה כלשהי, שאינם נהנים מתגמולים. כך נקבעו כל מיני כללים של "תור" — ועם זאת הורגשה שאיפה מתמדת "להשוות" את אלה שאינן להם עם אלה שיש להם-כבר...

גלגוליו של מחסן-הבגדים

קורותיו וגלגוליו של מחסן-הבגדים הם פרק מיוחד בהיסטוריה של התמורות הפנימיות בקיבוץ. כיום יש קיבוצים, שבהם כמעט לא זוכרים כבר, שהיה היה פעם "מוסד קרוי בשם "מחסן א'". בקיבוץ הארצי של השומר הצעיר היו נוהגים לכנותו "קומונה". שם לא היה שום דבר מסומן. המחסנאית ידעה, בערך, את מידותיו של החבר — ובמידת-האפשר השתדלה לתת לו את הלבוש המתאים, שכעבור כמה שבועות, בחלוקה אחרת, יקבל אותו חבר שני, בעל מידות-גוף דומות... הכלל הקולקטיביסטי הזה לא חל רק על — נעליים... סיפרו לי, כי בקיבוצים אדוקים היו נוהגים לערבב ב"מחסן א'" אפילו את המלבושים שהובאו ע"י החבר מבית-אבא-אמא, שכבר היו בשימוש, כדי להחליש את הזיקה לרכוש ובעלות פרטיים...

אחרי-כן — ולא בלי "לבטים רעיוניים" — באה תקופת "מחסן ב'", שעיקר סימון צרכי-ההלבשה של החברים. בפרטי הסימון ובהיקפו היתה גישה שונה בין קיבוץ למשנהו. בקיבוץ אחד התירו את הסימון רק למכנסיים ולחצאית של שבת, אבל עדיין לא השלימו עם סימון בגדי-החול ולבושים תחתונים. בקיבוץ אחר נהוגה היתה ליבראליות רחבת-לב יותר, כמעט בכל הקיבוצים "ניצלו" מסימון אישי — אף לפי ההסדרים של תקופת "מחסן ב'" — בגדי-עבודה וכלי-מיטה. ממחסן הבגדים המסומנים הגיע הקיבוץ עד לתקציב-ההלבשה (או תקציב-הביגוד) האישי, המבוסס על מיכסת-כסף שנתית מסויימת לזכותו של כל חבר; קנה לך, בסכום שלרשותך, את הפד המוצא חן בעיניך — בכל מקום שאתה רוצה; התקן לעצמך יותר חפצי-לבוש מביד יותר זול, או להפך — יכול אתה להעדיף קצת פחות חפצי-לבוש מביד יותר יקר; הבחירה לפי טעמו של היחיד — והתפירה לפי הדוגמה הנראית לו (לה).

עד מהרה "הוקף" תקציב-ההלבשה האישי תקציבים אישיים נוספים: לחופש, לבידור, לריהוט, לאספקה קטנה של כל מיני סידקית (לרבות מערכות-כלים) ומיצרכי-מזון "ביתיים". בקיבוצים רבים נהפך המחסן למעין חנות-כלי-בו קטנה (ובקיבוץ כ"אפיקים", למשל, זו נראית כחנות גדולה במרכז עירוני). למחסן פזה קוראים החברים "סופרמרקט". באים אליו "לקנות" מיצרכים מכל המינים — לפי תלושים, לפי פינקסים, או לפי דפי-חשבונות אישיים של החברים, מחולקים ל"רובריקות". והמבחר הוא גדול. ובאמת, למה יסע החבר לעתים תכופות העירה, יבזבז זמן ואולי ישלם מחירים מופרזים? במקום זה הוא "קונה" במקום, בנחות. והעיקר — הוא "קונה" בגלוי. חסל סדר "מחותרת-קניות". ויש שחברים מודים: בדרך זו סולקה מידה מסויימת של צביעות ולשון-הרע. שוב אין טעם לקנא קצת ב"עסקן", המביא שוקולד לילדים, או באלה שיש להם דודים בעיר. כעת יכול

כל אחד „לקנות“ ממתקים — ומן המינים המוצאים חן בעיניו — במסגרת התקציב האישי שלו.

הזכות להיות „אדם קטן“

אפשר שמישהו יאמר: סוף־סוף, אלה הם „פכים קטנים“ — ומה הם מעלים ומה הם מורידים לעומת רעיונות־היסוד של הקיבוץ? אולם כל איש־קיבוץ יודע, כי דווקא הבעיות הזעירות של השיתוף היו משמשות מוקד של מרירות. כפי הנראה, האדם הוא יותר איתן במיבחנים גדולים — ואיננו עומד כל־כך בנקל בפני פיתויים קטנים... משיחות עם „אנשים מרכזיים“ בזרמים קיבוציים שונים קיבלתי את הרושם, כי קיבוצי השומר־הצעיר מחוסנים יותר בפני פיתויים קטנים מסוג זה, בהשפעת רוח־החינוך התנועתי וה„החומר האנושי“ הטוב־יותר. ואמנם, קיבוצים אלה שומרים יותר מאחרים את נאמנותם לצורות־השיתוף הקודמות — ו„נכנעות“ לתמורות על־פירוב קצת מאוחר יותר... כי תהליך הריפורמות הפנימיות בקיבוצים שונים נהפך כבר, בעצם, לשאלה־של־זמן.

דומה, הרוב הגדול בתנועה הקיבוצית מברך את התהליך הזה. כי בסופו של דבר, „האנשים הקטנים“ הם גם רוב מניינם ורוב בניינם של הקיבוצים. והם, מטבעם, מבקשים את סיפוקם משמחות־חיים קטנות, מזוטות־יום־יום — ולא־דווקא ממפעלים היסטוריים. בכל קיבוץ מצוי „גרעין“, אשר „חיי“ את המשק ופיתוחו בכל ישותו. אולם רוממות־יצירה והרגשת־יעוד אינן יכולות להיות נחלתם של כל מיני „ברגים קטנים“, שגם החברה הקיבוצית משופעת בהם. בשביל אלה ודאי יש חשיבות מרובה לקצת „בעל־ביתיות“ פרטית־משפחתית גם במסגרת הקיבוץ. ובעצם, תהליך הליבראליזציה של השיתוף הקיבוצי הוא בבחינת הכרה „דה־יורה“ בזכותו של איש־הקיבוץ להיות „אדם קטן“, בעל תאוות קטנות ובעל שמחות קטנות; אדם המוצא סיפוקו ואושרו בזוטות־החיים.

מן הראוי להוסיף, כי על־ידי הריפורמות בסדרי־השיתוף הוקלה תלותו של היחיד בקולקטיב. כי התלות הזאת אינה מכבידה כל־כך מבחינה עקרונית, אלא עלולה להעיק דווקא בעניינים־של־מה־בכך. לא נורא, שהקולקטיב מכריע בדרך־חייך, קובע עתיד ילדיך — ובעצם, הוא חותך גורלך. הדבר הנורא הוא, שאת הליכתך לקולנוע בעיר הסמוכה אתה צריך להסדיר עם מרפז־ועדה, או עם קופאי; שאתה מזדקק אל הגזבר בגלל צורך אישי בלירה או שתיים; שעל־אודות מכנסיד וחולצתך צריכים להחליט מוסדות וישיבות...

אכן, מן הנשגב אל המגוחך — רק צעד אחד. אמירה זאת היתה מתאשרת, לדעתי, למראה „קיבוצניקים“ מגדולי־הדור, המשקיעים רצינות־לא־תתואר, כושר־הוכחה, מרץ אינטלקטואלי וכשרון ריטורי — בדיון על סדרי החלוקה והקבלה של בגדים עליונים ותחתונים... אמר לי „איש מרפז“ מאחד הזרמים הקיבוציים: יודע אתה כמה גדולתן של הריפורמות בסדרי השיתוף הקיבוצי? — ששוחררנו מדיונים אידיאולוגיים ופילוסופיים על גרביים...

זו ברכתם של התקציבים האישיים השונים: להלבשה והנעלה, לתרבות ובידור, לחופש, לאספקה קטנה וכו'. אולם נראה, כי תהליך־הריפורמות עדיין לא

נעצר בנקודה הזאת. הבעייה העומדת עתה על הפרק — והנפתרת בצורות וב"ואריאציות" שונות — היא: האם להנהיג תקציב אישי כולל?

„משחק" בתקציבים

תקציב כולל — מה פירושו? לזכותו של החבר נוקפים סכומים שנתיים מסויימים, לפי סעיפים שונים. אולם הוא רשאי לקמץ באחד ולהגדיל את ההוצאה בשני. ואפשר גם „לאחד" את תקציביהם השונים של הבעל והאשה, ואולי אף לכלול בהם חלק מן התקציבים (ה„פרטיים") לילדים. ויש שגם מתירים לחבר צבירה דו-שנתית של תקציביו האישיים. יש גם באפשרותו לתכנן השקעה צרכנית — נניח: בריהוט דירתו — בעלת ממדים ניכרים. בעיית התקציב האישי-משפחתי הכולל עוררה מחשבות וויכוחים מרובים בתנועה הקיבוצית. אכן, זו אינה רק בעייה טכנית — וכדאי להעלות קצת מן הלבטים סביבה.

צד אחד בוויכוח אומר: אם אתה רשאי לקבל משהו, בהתאם לאחד הסעיפים בתקציבך האישי, ואין לך צורך ב„משהו" זה — לא ייתכן, מבחינת ההגיון והמוסר של השיתוף, שתמורת הוויתור על אותו מיצרך תתבע לך מיצרך לגמרי אחר. עסקי-חליפין בין סעיפים תקציביים הופכים את השוויון לדבר-מה מיכאני. טוען צדי נגדי בוויכוח: דווקא שמירה נוקשה על מסגרת הסעיפים התקציביים השונים פוגמת במהות השוויון הקיבוצי: „... לכל אחד לפי צרכיו" (כמובן, במידת יכולתו של הקולקטיב). ומה הפסול, מבחינת המוסר והעקרונות הקיבוציים, אם אחד מעדיף רכישת ספרים על „התנגדרות" בלבוש (או להפך) — במסגרת האמצעים הכוללים, שהקיבוץ יכול להעמיד לרשות החבר? אבל יש רושם, כי אלה הם, בעיקר, נימוקים שעל פני השטח. מאחוריהם חבויים שיקולים והרהורים יותר „כבדים".

מ„משפחת-נפש" לחוקת-עבודה

נתעוררו חששות, כי התקציב האישי הכולל, בסיכווי התפתחותו ההגיונית, עלול להפוך את חבר-הקיבוץ לכעין פועל שכיר. הרי גם זה מקבל שכרו הפולל לפי אינדקס מסויים, רב-סעיפים, אבל איש אינו בודק אצלו כיצד הוא מחלק הוצאתו והוא יכול בביתו לתמרן בין ה„סעיפים" השונים כאוות-נפשו. ונשאלה השאלה: האם חירות כזאת כשיתוף-הצרכים, המערערת את השוויון המעשי, לא תערער, בסופו של דבר, גם את השיתוף-בייצור? יש לזכור, כי גם בקיבוץ — כמו בחברה כולה — גוברים והולכים בולמוס-היצירה ותאוות-ההתדרות (אם-כי, יחסית, בממדים צנועים); ועל רקע זה — מניין הביטחון, כי בקרוב לא תישמע הטענה: למה בכלל נקבל שווה-בשווה, ללא התחשבות במאמץ-העבודה ובערך-העבודה של כל אחד בנפרד?

יש לציין, כי שאלות מסוג זה שוב אינן היפותטיות בתנועה הקיבוצית. פה ושם כבר הועלו הצעות שונות על קביעת תגמולים חמריים מסויימים למצטיינים בעבודה, וכן על הנהגת מיכסות-עבודה מסויימות („נורמות"). בינתיים

ירדו מן הפרק הצעות קיצוניות כאלו. הכל הבינו איזה פתח רחב לדיפרנציאציה פנימית היו פותחות ה"נורמות" וה"פרמיות". אבל אין להתעלם מהפגיעה שנפגעה מחציתו האחרת של העקרון הקיבוצי המקודש: "כל אחד לפי יכולתו"...

מכל מקום, הקיבוץ שוב אינו סומך על האמונה, כי העבודה היא ערך בפני עצמו, עבודה-לשמה, והיא תיעשה תמיד מתוך חדוות-יצירה. ואף זה מסימני ההפיכה הפנימית הגדולה, המתחוללת בחברה הקיבוצית: זה לא כבר הונהגה בתוכה חוקת-עבודה (שעובדה במשותף ע"י נציגי כל הזרמים הקיבוציים). צריך אדם להעביר לנגד עיניו את אוירת הקיבוץ במשך עשרות בשנים, כדי להבין טעמו המהפכני של המעבר הזה — מ"חוקה-שבלב" לחוקה-של-ממש, ערוכה ומנוסחת בקפידה. כפי הנראה, היה הכרח בקודיפיקאציה של החיים הקיבוציים; היה הכרח להגיה, לצד המצפון — את התקנון; לצד מוסר-העבודה — את משטר-העבודה.

החוקה הקיבוצית קובעת כללים הן בענין חובותיו של החבר והן בענין זכויותיו. מדובר בה במפורש על יום-העבודה, תורנות במטבח, מנוחת-הפסקה, חופש-כוללות, הבראה, הקלות למזדקנים, זכויות גשים הרות ויולדות, שיכון, הוצאות אישיות וכו' וכו'. בקיצור: דפוסים ברורים ומוצקים כמעט לכל גילויי-החיים, תוך התאמה מרובה לדפוסים ולכללים שנקבעו על-ידי האיגוד המקצועי והביטוח הלאומי.

עבודה של החוקה וניסוחה היו מלווים לבטים והיסוסים מרובים. אך לא היה מנוס. כי הקיבוץ שוב איננו אותה "משפחת-נפש", היכולה להסדיר ענייניה ליד שולחן-הארוחה. וכבר חלפו בלבי-שוב הזמנים, שבהם היו מעלים על סדר-היום של ה"שיחה" (אסיפת-החברים) אפילו את בעיית העגלה שנשברה, לא-כל-שכן כל "פרובלימה אנושית"...

ארוחת-המנחה — והמשפחה

בהרבה קיבוצים גדולים וותיקים נעלם משהו רב-מסורת: ארוחת-המנחה. ואם "רשמית" עוד לא הספידוה, הריהי משמשת, למעשה, רק את גרעיני-הנוער-וההכשרה. פסק המנהג לסור, בשעה חמש לערך (על-פירוב בדרך מהעבודה, לפני ה"מקלחת"), לחדר-האוכל — לפת-לחם-בריבה וספלת-ה. החברים חוזרים מן ה"ענפים" השונים — ישר לבתיהם. שם המקלחת, ושם — אם מרגישים צורך — גם טועמים משהו.

לכאורה, דבר-של-מה-בכך. אבל הוא ראוי לתשומת-לב.

קודם-כל, יש לתמורה זאת צד מעשי-ביותר. ארוחת-מנחה, הנערכת בקביעות בדירת-המשפחה, משנה קצת את מראהו של המזנון, או המזווה, בבית. לא רק קצת תה, קופה וסוכר, כי-אם גם קצת ריבה, מארגארינה, חלב... אין להתפלא, שארגון-הקרח מתחיל לקנות זכות-ארוחת בדירת-החברים. בקיבוצים מסויימים התחילו להכניס לבתי החברים פריז'ידרים חשמליים קטנים, מותאמים במיוחד למשפחה קיבוצית.

עניינים כאלה מחוץ לקיבוץ קשורים רק באפשרויות הכספיות. בקיבוץ,

כאמור, מתקשר הצד הכספי של השקעה כזו עם — „לבטים“; לא סתם-חשבון כאן, כי אם „חשבון-נפש“. יש אדוקי התנועה רוגזים: מה יהיה בסופו של דבר? האם לא תורם, ברבות הימים, „יד חסלנית“ על חדר-האוכל? ...

מה יהיה בסופו של דבר — אינני יודע. אבל בינתיים מתהוות „חברות“ מצומצמות בתוך הקיבוץ, חוגים חברתיים. זאת היא התפתחות „בריאה“ ורצויה ביותר. כי אי-אפשר לקיים יחסים חברתיים תקינים עם 300—400 איש, וטוב שמתהווים תאים אינטימיים מצומצמים. דווקא כך מתחזקת הרגשת-הפית של החבר בקיבוץ, ונמנעת התופעה הידועה בעולם המודרני כ„בדידות בתוך ההמון“.

„שוויון-המינים“ — והבדל-המינים

בכלל, בקיבוץ נתחוללה „רביזיה“ גדולה בתפיסת „שוויון-המינים“. כיום ברור לכל, כי שוויון-המינים פירושו: ערך שווה בחברה ל„תרומתו“ המיוחדת של כל מין, בהתאם לסגולותיו הפיזיולוגיות — ובשום-פנים לא שוויון גמור. היו זמנים, שדבר-השיר „לעזאזל משק-בית“ היה בבחינת סיסמה לבחורות בקיבוץ. פיוס יש שהן רוגזות על שמוציאים בחורה מהשירותים ל„ענפים“. הן בכלל אינן להוטות להוכיח, כי הן יכולות להשתוות עם הבחורים בכושר-עבודתן. לעומת זאת הן חרידות ל„נשיות טבעית“, שלא תתקפה, חלילה. עירנות ציבורית ופוליטית של האשה? בבקשה, אבל לא על חשבון „ההופעה הנשית הנחמדת“. נכון, גינזים אריסטוקראטיים-סנוביסטיים וגנדרנות-יתר אינם תואמים הווי-עבודה וחי-כפר וסגנון-קיבוץ. אולם גם לקיבוץ חדרה ההכרה, כי „גילה של האשה — כפי שהיא נראית“. ומי זה אמר, כי תשומת-לב של האשה לטיפוח „חינניותה“ נוגדת את הפשטות החלוצית והיעודים החברתיים?

אכן, בקיבוץ ניפרת כיום תשוקה להבליט את הבדל-המינים ולא לטשטשו. אולי בא הדבר כתגובה על הצנעת התכונות הנשיות המיוחדות במשך הרבה שנים. לא אבוא לפסוק, אולם אחזור על דעות משל אחרים: היו שקבעו, כי בזמנים שחלפו נידלדלה מתיחות אירוטית בקיבוץ, מחמת היעדר „המשחק המיני“, מחמת ההישתוות המלאכותית של הגבר והאשה, ואף מחמת ההימצאות-יחידיו הבלתי-פוסקת כמעט. כיום הגלגל חוזר: נעים לה גם לאשה בקיבוץ „להתחנחן“ קצת — וזה מנעים את האווירה מסביב. הכמיהה הנסתרית של האשה להשפיע על הגבר ולמשוך תשומת-לבו בדרך משלה (ולא-דווקא בלמדנות „גברית“) — באה לידי ביטוי בולט גם בקיבוץ.

השיבה ל„נשיות מסורתית“ מתגלה בתחומים שונים של הקיבוץ. חלקן של הבחורות במה שקרוי „ימי-עבודה בתמורה“, או ב„עבודות מכניסות“ (בענפי-המשק), ירד עד למינימום-שבמינימום. כמעט כולן מועסקות בשירותים השונים — ממטבח ועד טיפול בילדים. והאופייני הוא, ששוב אין הן מרעישות עולמות ואינן מרגישות נחיתות בגלל מצב זה. אדרבה, הן מטעימות — ובעצם, כל החברים מטעימים — את החשיבות הראשונה-במעלה של עבודתן, עבודת-נשים, בשירותים, אם-כי היא אינה משתקפת בבהירות בהנהלת-החשבונות הקיבוצית.

אם וילדים

ובאורח בולט ביותר מתגלה ה"רביזיה" גם בתחום האשה והילדים, בתפיסת האמהות.

אופייני הדבר, כי בדור הצעיר של הקיבוץ כיום — הילודה גדולה יותר מאשר היתה בזמנו אצל בני הדור הקשיש-כיום. ומותר להניח, כי בין היתר זו תוצאה מן השוני בתפיסות החברתיות ובהלכי-הרוח של הדורות.

כי לפנינו חששה אשה בקיבוץ מפני ריבוי ילדים. אמנם, הכלל נושא בדאגה לצרכיהם, אולם בכל-זאת תהיה "משועבדת" ולא תוכל לפתח "אישיותה היוצרת", ולא תוכל לשרת כראוי את המפעל, להתמסר לתנועה.

נכון, "משחרר". אבל לפרקים משוחררת האשה-האם גם ממה שאינה רוצה כלל להשתחרר. מכל מקום, לא כל הנשים-האמהות משתוקקות ל"שחרור" מסוג זה. זה — מצד הרגשת-האם. ומה מצד הילדים, התינוקות? מחקרים לא מועטים נעשו בבעיות אלו והדעות מחולקות. אבל עובדה היא, כי החינוך המשותף הופקע מקדושתו. בבטאונים הקיבוציים השונים ומעל במות-כינוסים נשמעו בשנים האחר-רונות דעות מאוד אפיקורסיות ביחס אליו. דובר בפשטות על כך, שאפילו תנאי-הטיפול המשוכללים ביותר אינם טובים להתפתחותו של הילד הרך — כמו גידולו ליד אמה, אפילו בתנאים גרועים מאשר ב"מוסדות".

אין ספק: הטיפול והחינוך המשותפים מוסיפים הרבה. אבל הם גם גורעים לא מעט — מן האדם ומן הילדים כאחד. האם הממעטת לראות את בכיו וחיוכו של תינוקה — אולי חסר לה משהו במשך הרבה שנים, לרבות זכרונות. ואילו בעלון של אחד הקיבוצים סופר כיצד טוענים הילדים, שיש במשך כליכך הרבה בתים, לצרכים שונים ולגילים שונים, אולם הם אינם רוצים דווקא הרבה בניינים, כי-אם בית אחד; לא בית לשם בילוי של כמה שעות, עם פינת-צעצועים, כי-אם בית ממש. לכל אדם יש בית אחד — כך טענו הילדים, כפי המסופר באותו עלון קיבוצי. ובלשונם הילדותית כאילו אישרו מסקנות של מבוגרים: אין תחליף לאם ולבית. יש להבין, כי תמורה יסודית ומקיפה בתחום חינוך-הילדים בקיבוץ, תוך החזרה מלאה של הטיפול בילדים למסגרת-המשפחה — כמוה כהפיכת סדרי-בראשית. ואפילו מבחינה טכנית-ארגונית כרוך הדבר בקשיים ובסיבוכים לאין-שיעור, לאחר ההשקעות הענקיות בטיפול ובחינוך המשותפים, על מיבניהם וציודם. אף-על-פי-כן יש דיונים ובהם מוצעים פתרונות ותכניות מרחיקי-לכת. וידועה החירות ה"בלתי-רשמית", שבה נוהגים כבר הרבה קיבוצים בעניין לינת הילדים בבתי-ההורים, אם-כי הרוב המכריע של התנועה הקיבוצית מוסיף לתמוך ב"לינה המשותפת".

מותר לקוות, כי יעלה בידי הקיבוץ להשיג את מלוא ההארמוניה בין שאיפות חברתיות עקרוניות לבין מאוייה של "האשה-האם הקטנה", כשם שימצא, בכלל, את שבילי-הנהג הברוך בין היעוד והשליחות — לבין כמיהותיו הטבעיות של "האדם הקטן".

רוח חגי ישראל במגלה ממדבר יהודה

מאת אברהם מברך

ברמה אשר ממערב לים המלח, לפני הצוקים שבהם נמצאו רוב המערות של המגילות הגנוזות, סמוך לחרבת קומראן, נמצאה מערה אשר למעשה אינה אלא חדר חצוב, ולא בסתר הצוקים כיתר המערות. חוקרי הסביבה סימנו את המערה הזאת במספר 4. בין התגליות החשובות האחרות נמצא במערה קטע של מגילה אשר בו רשומים חגי ישראל, לפי ימי משמרות הכהנים ששירתו בבית-המקדש. מן הרשום בקטע הזה מבקשים חוקרי המגילות הגנוזות ללמוד, שתושבי מדבר יהודה שבסביבת קומראן חגגו את זמן הנפת העומר וחגי ישראל בניגוד למסורת ישראל.

מטרת כותב הטורים האלה היא להוכיח, שלא זו בלבד שאין בקטע הזה משום ניגוד למסורת ישראל, אלא להיפך, שהוא נותן תוקף למסורת ישראל בקביעת החגים כפי שנהגו בימי קדם, ואין ספק שגם תושבי מדבר יהודה נהגו לפיה. בקטע כתוב:

השנה הרישונה מועדיה

בג' [ב] מעוזיה הפסח

בא' בידע [יה] הנף ה[עומר]

בה' בשערים הפסח [השני]

בא' בישוע חג השבועים

[ב] ד' במעוזיה יום הזכרון

[ב] ו' ביויריב יום הכפורים

[בד' בידע] יה חג הסופות¹

החוקר הצרפתי, מר מיליק, שהשתתף בחפירות בסביבת קומראן סובר, שמכאן ראייה, שהלוח השנתי של תושבי קומראן הוא הלוח של בעל היובלות. לוח זה חקרה המלומדת הצרפתית גב' ג'ובר בעקבותיו של הפומר ברתלמי. גב' ג'ובר הוכיחה לפני כארבע שנים, שסדר אחד לימים בכל רבע שנה והם חלים באותם ימי השבוע ללא שינוי.

לפי חשבונותיה קבעה מרת ג'ובר, שיום א' של פסח לעולם יחול בלוח הכת ביום ד' בשבוע. כן הסיקה, שהחלו במנין העומר ממחרת השבת הראשונה שלאחר הפסח, מיום א' בשבוע, שחל בכ"ו לניסן. חג השבועות הוחג ביום ט"ו לחודש השלישי, סיון, שחל תדיר ביום א' בשבוע, לפי סדר המשמרות, שכל משמרת נכנסה לשרת בהתחלת השבוע למשך שבוע ימים. יוצא, שביום הראשון

(1) ש. טלמון, "מולד", חוברת 103, עמ' 24—25.

של המשמרת ידעיה היה הנפת העומר, כלומר, ביום הראשון של השבוע ממחרת השבת. כמו־כן יוצא שביום הראשון של המשמר ישוע, ממחרת השבע השבועי של השבוע השביעי, היה חג השבועות. הדבר מאשר לכאורה את מסקנותיה של מרת ג'ובר, שבמנין העומר החלו ממחרת השבת הראשונה שלאחר כל ימי חג הפסח, ביום הראשון של השבוע, ושחג השבועות הוחג תמיד ביום הראשון. מכאן ההוכחה למר מיליק שתושבי קומראן נהגו לפי לוח קבוע, שאינו שונה מלוח בעל היובלות, כפי שמשערת הגב' גובר.

הדעה הזאת שתושבי קומראן נהגו לפי לוח מיוחד היא גם דעת הרבה מהחוקרים העבריים, ולפיהם יוצא שהבאת העומד הוחג על־ידי תושבי קומראן אחרי כל ימי חג הפסח, ושחג השבועות הוחג לא בהתחלת חודש סיון, אלא באמצע החודש.

יש לשאול את מר מיליק כיצד אפשר להביא ראייה מגב' ג'ובר, שהרי לפי שקבעה בחשבונה, יוצא שיום הראשון של פסח הוא תמיד ביום הרביעי של השבוע, ואנו רואים שבקטע של המערה 4 נזכר חג הפסח ביום השלישי של המשמר מעזיה, שהוא יום השלישי של השבוע — בניגוד גמור להשערת מרת ג'ובר, שיום הראשון של פסח צריך להיות תמיד ביום הרביעי. דעה זו יסודה באמונתם של מר מיליק וגב' ג'ובר, שתושבי קומראן היו קרובים לאבות הכנסיה הנוצרית הראשונים, ולפיהם הלוח היה לפי השמש. וודאי שאין לדרוש מהם שיקבלו את דעתם של חז"ל בענין הבאת העומר וחג השבועות. מה שאין כן החוקרים העבריים. מהם יש לדרוש שישומו לב להוכחותיהם של חז"ל, שהם מקור לא אכזב לגבי מסורות כאלה. מן הראיות שהביאו מתברר שדעת התורה לא היתה שהנפת העומר וחג השבועות יפלו ביום הראשון של השבוע בלבד. הראיות האלה הועילו אמנם להשתיק את מתנגדי המסורות עוד בימי קדם. בוויכוח שהתקיים בין רבי יוחנן בן זכאי ובין הבייתוסים בענין זה. לפי הברייתא „היו הבייתוסים אומרים עצרת אחר שבת, ניטפל להם רבן יוחנן בן זכאי ואמר להם מניין לכם? ולא היה אדם אחד שיהיה משיבו, חוץ מזקן אחד, שהיה מפטט כנגדו ואמר: משה רבינו אוהב ישראל היה, ויודע שעצרת יום אחד הוא, עמד ותקנה אחר שבת, כדי שיהיו ישראל מתענגים שני ימים. קרא עליו מקרא זה: „אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר“, ואם משה רבינו אוהב ישראל היה, למה איחרן במדבר ארבעים שנה? אמר לו: רבי בכך אתה פוטרני. אמר לו, ולא תהיה תורה שלמה שלנו כשיחה בטלת שלכם? כתוב אחד אומר: „תספרו חמישים יום“, וכתוב אחד אומר: „שבע שבתות תמימות תהיינו“, הא כיצד? כאן ביום טוב שחל להיות בשבת, כאן ביום טוב שחל להיות באמצע שבת“²).

מלבד ר' יוחנן, מביאים גם ר' אלעזר, ר' יהושע, ר' ישמעאל, ר' יהודה בן בתירא, ר' יוסי, ר' שמעון בן־אליעזר — ראיות מספיקות, שאין לפרש את הכתוב ממחרת השבת, שכוונתו אחרי יום השבת של השבוע בלבד.

יתר על כן, אנו רואים שם שהמחלוקת עם הבייתוסים בענין זה התקיימה מתקופת ר' יוחנן בן זכאי ואחריו, שהיא היתה התקופה האחרונה של הבית השני ואחריה, ועד אז לא התעוררה כנראה בכלל הבעייה הזאת, והעם היה נוהג לפי המסורת שקיבל מדורי דורות, ולפי מסורת זו ודאי נהגו גם תושבי קומראן, שלכל הדעות התחיל קיומם זמן רב לפני תקופת רבי יוחנן בן זכאי.

זאת ועוד, הלא את חג העומר חגגו בעיקר בירושלים, וגם הקפידו על העומר, שכל העיירות הסמוכות מתכנסות לשם, כדי שיהא נקצר בעסק גדול. והמנהג הזה היה ודאי ידוע ונשמר בעם, יותר מאשר ענין טילטול הספין לקרבן פסח, שחל בשבת, שהלל יעץ לבני בתירא, שילמדו מן העם כיצד לנהוג⁽⁸⁾. מכיוון שכך, אין יסוד לדעה שלתושבי קומראן היה תאריך אחר בענין שהיה בעיקרו תלוי בבית המקדש, בעיר ירושלים ובפירסום גדול.

לכן נראה לי, שהקטע הזה שנמצא במערת קומראן 4 לא בא להשמיענו על החגים עצמם, שחלו באותם הימים הנזכרים בקטע, אלא שבא להודיענו על החגים שיחולו בזמנים קרובים לאותם הימים הנזכרים בקטע. ומשמעותה של המלה מועדיה בשורה הראשונה, הוא המועד להודעה, או להשמיע על החג. וההודעה הזאת מתייחסת לימים הנזכרים בקטע, כפי שנהגו חז"ל, שהודיעו על החגים לפני בואם, משנה מפורשת היא: "על ששה חדשים השליחים יוצאים, על ניסן מפני הפסח, על אב מפני התענית, על אלול מפני ראש השנה, על תשרי מפני תקנות המועדות, על כסלו מפני חנוכה, ועל אדר מפני פורים, וכשהיה בית המקדש קיים, יוצאים אף על אייר מפני פסח קטן"⁽⁴⁾.

ואף בברייתא כך: תניא שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלושים יום, ר' שמעון בן גמליאל אומר שתי שבתות⁽⁵⁾...

מכאן, שגם בתקופת המשנה נהגו להודיע על החגים לפני בואו של החג, והסתמכו על זה כהלכה למשה מסיני. כך ודאי נהגו גם תושבי מדבר יהודה, והודיעו על החגים כמה ימים לפני בואם. הקטע שבמערת קומראן 4 בא לכן להשמיענו, שהודיעו על החגים בימי המשמרות, אשר שירתו במקדש לפני בואו של החג, כידוע, ששנת המשמרות התחילה מחודש ניסן, ולפי הרשימה אשר בדברי הימים היה הסדר של 24 המשמרות כדלהלן:

1 יהויריב	7 הקוץ	13 חופה	19 פתחיה
2 ידעיה	8 אביה	14 ישבאב	20 יחזקאל
3 חרים	9 ישוע	15 בילגה	21 יכין
4 שעורים	10 שכניה	16 אומר	22 גמול
5 מלכיה	11 אלישב	17 חוזר	23 דליהו
6 מימין	12 יקים	18 הפצץ	24 מעזיהו ⁽⁶⁾

(3) גמרא פסחים ס"ו, א'.

(4) ראש השנה מ' א', ג'.

(5) פסחים ו' א'.

(6) דברי"ה א', כ"ד, י"ח—י"ח.

לפי הרשימה הזאת יוצא, שיהויריב, שהיה הראשון בחודש ניסן, היה גם הראשון בתודש תשרי, במחזור השני (כי הלא המשמרות עשו עבודתם פעמים בשנה, בכל פעם רק שבוע ימים) ומעזיהו, שהיה האחרון בחודש אלול, היה גם האחרון בחודש אדר. ולפי המסגרת והסדר של שתי המשמרות האלה, שירתו גם שאר המשמרות, כל אחד שבוע ימים במחזור הראשון, ושבוע ימים במחזור השני, במסגרת של שנה, פרט לחלוקה בענין ההודעות על החג, שהיה משתנה מדי שנה בשנה, כנראה במסגרת של 7 שנים או יובל שנים. ועל זה בא להודיענו הקטע שבמצרת קומראן 4.

החשבון העולה מיתר השורות בקטע של המגילה הוא כדלהלן:

השורה השנייה: שלושה ימים במשמר מעזיה מודיעים על פסח. ולפי זה יוצא שההודעה נתפרסמה באותה השנה 19 ימים לפני חג הפסח, שאם שירת המשמר מעזיה בשבוע האחרון של חודש אדר, ואם השמיעו בשלישי למעזיה, היה איפוא 5 ימים למעזיה בסוף חודש אדר, ו-7 ימים של המשמר יהויריב, ששירת בשבוע הראשון של חודש ניסן, ו-7 ימים של המשמר ידעיה, ששירת אחרי המשמר יהויריב, והם 14 ימים של התחלת חודש ניסן, ו-5 ימים האחרונים של חודש אדר — בסך-הכל 19 ימים לפני חג הפסח.

השורה השלישית: באחד במשמר ידעיה הודיעו על הנפת העומר, ויוצא שהכריזו עליה 8 ימים לפני הנפת העומר, והם 7 ימים של המשמר ידעיה, ויום אחד של המשמר הרים, ששירת אחרי המשמר ידעיה — בסך הכל 8 ימים לפני הנפת העומר.

השורה הרביעית: חמישה ימים במשמר שיעוריס הודיעו על פסח שני, והם 17 ימים לפני פסח שני, שהם 3 ימים של המשמר שיעוריס, 7 ימים של המשמר מלכיה, שבא אחרי המשמר שיעוריס, 7 ימים של המשמר מימין, המשמר הבא אחרי המשמר מלכיה — בסך הכל 17 ימים.

השורה החמישית: באחד במשמר ישוע הודיעו על חג השבועות, והוא 8 ימים לפני חג השבועות, שהם 7 ימים של המשמר ישוע ויום אחד של המשמר שכניה — בסך הכל 8 ימים.

השורה השישית: ארבעה ימים במשמר מעזיה הודיעו על חג הזכרון, שהם 4 ימים לפני החג, כלומר, 4 ימי המשמר מעזיה, ששירת במחזור הראשון בשבוע האחרון של חודש אלול.

השורה השביעית: שישה ימים במשמר יהויריב הודיעו על יום הכיפורים, שהם 4 ימים לפני יום הכיפורים, כלומר, 2 ימים של המשמר יהויריב, ו-2 ימים של המשמר ידעיה, ששירת במחזור השני בשבועים הראשונים של חודש תשרי.

השורה השמינית: ארבעה ימים במשמר ידעיה הודיעו על חג הסוכות, שהם 4 ימים לפני החג, כלומר, 4 ימי המשמר ידעיה.

אין אנו יודעים למה יצאו ההודעות בהבדלי ימים: על פסח 19 ימים, על פסח שני 17 ימים, על הנפת העומר 8 ימים, על שבועות 8 ימים, ועל החגים

יום הזיכרון, יום הכיפורים וסוכות ארבעה ארבעה ימים בלבד. כנראה, שבענין הזה היתה כוונה מיוחדת להבליט את המספר 24 כנגד 24 משמרות הכוהנים שהיה נהוג ומקובל בישראל⁽⁷⁾ ובחלוקה הזאת הושג הדבר הזה. ואלה הם: 3 של מעזיהו, 1 של ידעיה, 5 של שעורים, 7 של ישוע, 4 של מעזיה, 6 של יהויריב, 4 של ידעיה — בסך הכל 24.

מתוכן הקטע הזה אפשר לראות שהמדובר בו היה המכוון לתקופת הבית הראשון, בזמן שהתקיימו רק החגים העיקריים, ולא לתקופת הבית השני אשר אז כבר התקיימו גם החגים פורים וחנוכה, לזכר הנסים שנעשו לאבותינו אחרי הבית הראשון, כי במשנה שהבאתי קודם, ראינו שהזכירו את כל החגים שנוצרו והתקיימו גם בבית השני, ושעליהם הודיעו לפני בואם, ואילו בקטע שבמערת קומראן 4 אין החגים פורים וחנוכה נזכרים בכלל.

ואמנם גם לפי שמות המשמרות הנזכרים בקטע אפשר להוכיח שהמדובר בו הוא רק על משמרות כוהנים של הבית הראשון בלבד, כי לפי מסורת הברייתא „עלו מן הגולה רק 4 משמרות, והם: ידעיה, חרים, פשחר, אומר. עמדו הנביאים שבירושלים ועשאו ארבע משמרות ועשרים, ובללום והטילום לתוך קלפי, בא ידעיה ונטל חמש והוא הרי שש, בא אומר ונטל חמש והוא הרי שש, בא חרים ונטל חמש והוא הרי שש, בא פשחר ונטל חמש והוא הרי שש, וכך היתנו עמהם נביאים, שאפילו יהויריב עולה מן הגולה לא יהיה אחד מכם נדחה מפניו שלא ייעשה טפילה לו“⁽⁸⁾.

ואם בקטע הזה אשר במערת קומראן 4 נזכרים שמות של המשמרות אשר בבית הראשון בלבד, חוץ מידעיה, סימן הוא שלפנינו הודעה על הסדר הזה שהתקיים עוד בתקופת הבית הראשון, ותושבי קומראן שמרו על הסדר הזה בלבד, ולא שהם יצרו סדר כזה.

לפי זה, הרי השערתו של החוקר הצרפתי מר מיליק וכל החוקרים שהולכים בעקבותיו, הסוברים כמוהו, שבא הקטע הזה להוכיח שהיה לתושבי קומראן סדר אחר לחגים, ושסדר חגיגת העומד וחג השבועות היה בניגוד למסורת ישראל, היא השערה שאין לה על מה לסמוך. אדרבה, אנו לומדים מן הקטע הזה שבמערת קומראן 4, שמסורת חז"ל להשמיע על החגים מספר ימים לפני בואם מיוסדת היתה על מנהג קדום שנהגו אבותינו, ושגם תושבי קומראן ודאי שמרו על המנהג הזה, ככל ישראל.

(7) במדבר רבה י"ד, ס"ח, מידות מ'.

(8) ת' תענית ב/ א'.

לְתוֹלְדוֹת הַגֵּל בְּבָלִי

מאת א. ר. מלאכי

(ףט)

בהוצאת ספרי „חברים“ היה משום נסיון להקמת גשר בין סופרי אמריקה לבין סופרי ארץ־ישראל. במובן ידוע כבר היה קשר ביניהם מימי הוצאת „הדים“ של אשר ברש ויעקב רבינוביץ. בחוברות אלו השתתפו כמה ממשוררי אמריקה. הלל בבלי, ויבדל לחיים, שמעון האלקין, גם דאגו לקיום „הדים“ ותמכו בו תמיכה כספית⁵⁰). בבלי פירסם ב„הדים“ כמה שירים, ואף „מיסיס וואודס“, ו„סרגייב מכפר תבור“ גידפסו בדו־ירחון זה. שתי אידייליות אלה, שהן קדומים ורוח התנ”ך מרחפים עליהן, יש בהן גם מן התיאור האפי וכשרון מספר משוקע בהן. בראשונה — תיאור שקיעת החיים של איפרים באמריקה, זו שהיתה לפנים: הכפר והאווירה המלאה שלווה־השקט. מי־מעיינ ברוכים מזנקים מחרוזי־אידיליה זו והד שיחות מני קדם עולה מסיפוריה של „מיסיס וואודס“ הישישה בשיבתה „שאננה בוטחת“ בפתח אוהלה, מספרת ומעלה בזכרונה „חלומות מימים נשכחים“. האידיליה השנייה היא תיאור איפרים קצפים שניספחו על בית ישראל ומערבות אסטרחאן נקבצו ובאו להיות בין בוני הארץ. עם המונולוגים של גרי־צדק רמי־קומה וחסוני־גוף אלה, שיחותיהם השוטפות כזרמי גשם וסיפוריהם המדרדרים כאבנים חלקות על יפי העמק, נשמע גם קול הלמות פטיש וגרון, ממוש ומחרשה, ולהט שמחתו של סרגייב זה, המטעים „סרגייב שמי, סרגייב יוסף, אך עברית לא אדע“, ושפתותיו ידובבו ללא אומר: „אין דבר, גם אדמה זו הצחיחה עוד תיכבש!“

מסמני האידיליה הטשרניחובסקית כלולים באידיליה זו שנכתבה בשנת תרפ”ח, שנתים אחרי ביקורו הראשון את הארץ, שהיה קשור אליה בכל נימי נפשו עוד מימי ילדותו, גם בזכות עליית סבו ר’ אברהם לירושלים, זו העלייה שהיתה לבבלי הילד מאורע רב וחזוייה נפשית עמוקה. לאחר כמה וכמה שנים תיאר⁵¹) את סבו אשר „לבו בן השמונים אומר שירה לאל קונו, לירושלים הפירה“. בביקורו הראשון של בבלי בארץ השאירה רשמים קיימים בלבו. לא רק נתמלאה משאת־נפשו לשאוף את אווירה של הארץ, לספוג את הוד העבר ואת יפי קדושתה ולראות בנחמת בנינה, אלא שאף נפגש פנים אל פנים עם הסופרים העברים, מהם אשר היו מוריו ומאירי דרכו בחיים ובספרות, ומהם בני־גילו שעמד

50) ראה מכתבו של יצחק למדן ליעקב רבינוביץ ואשר ברש ב„גנוים“, עמוד 215.

51) „אורת השנים“, עמוד קע”ה.

עמם בחליפת מכתבים. הוא עוד זכה לראות את פני אחד-העם, שבאותה שנה (תרפ"ו) חגגו את הולדת השבעים שלו, אבל הוא כבר עמד אז ערב שקיעת חיו ונרו כבר הלך ודעך. את רשמיו מביקורו בבית אחד-העם העלה בבלי ברשימה זוטא⁵², שבה גם מסר את דברי אחד-העם אליו, כשנפרד מעליו: «תאמר ליהודי אמריקה, כי יבנו את ארץ-ישראל. ארץ אחרת אין». בימי עשותו בארץ עורר בבלי את תשומת-לבם של הסופרים העברים שם על הספרות העברית באמריקה, שלרבים מהם לא היה מושג ברור ממנה, ובהרצאתו על ספרות זו, שנדפסה ב"כתובים", הוציא לה מוניטין.

פרי ביקורו בארץ הוא ספר השירים «נגינות ארץ», שיצא בשנת תר"ץ בהוצאת «הדים». צרור שירים לא גדול, אבל בכל אחד ואחד משיריו אלה, ליהט נפשו של המשורר ונושמת אהבה לארץ. הוא שר ותיאר את נוף הארץ, יפי הטבע, הרים וגיאיות, העמק והשפלה, קברים ומצבות — הדרת קדושתה ורטט-בנינה, שרב השמש ודממת הליל.

שירי מולדת הם נגינות אלו, ובשיר «במאה קולות» גם מכריז המשורר «במאה קולות ובנגינות אלף פועמת בי, נוגנת המולדת». המשורר הרומאנטי נתן בשיריו אלה גם ביטוי לגעגועי-חלומותיו, לקחו את נפשו שבי חרבות הארץ ושרידי חמודותיה, ברגש ובחום-נפש תיאר חג שמחת תורה ליד הכותל המערבי, ובדמע ישפוך את מרי שיחו על הארץ החרבה:

חרבה את, ארצי, ענייה-גלמודה
 וסלעים וחולות וחוחים את זרועה;
 חרותה לעד בך כל דמות בת-יהודה:
 יגונה, ענותה ונפשה הקרועה.

«עד אחרון רגעיו» הוא רואה את עצמו «עבד נכנע לזאת הארץ הקטנה והרפה» והוא עוזב אותה בבכי, ובלב פצוע ושוחת דם. בשיר «בבכי ממך יצאתי», שיש בו משום וידוי נפש ולהט געגועים, יביע את רגשותיו:

בבכי ממך יצאתי, ארצי, בתפילה וברתת:
 לא נתנני אל לשבת בך כאחד מבניך
 ולשאת יום וליל, יום וליל משא כל יגונך והדרך;
 רק עובר-אורח דל הייתי בך, רק הלך עלוב
 בא לתור ולשוטט ולהסתפל ולהימוג עם הרחוקת.

הוא «התמוגג עם הרוחות» וגם ספג את סגולות הארץ והתבשם מרוחה וקדושתה. מוטיב המולדת חוזר בכמה משיריו. כאחד אסיר-ציון ואסיר-תקווה עולה המיית קולו:

לא ידעת, ארצי, מה מאד אהבתיך,
 מה קשורה נפשי בכל רגב מאדמתך.

52) «רגעים אצל אחד-העם», «הדואר», שנה ו', גליון י' (י"א בשבט תרפ"ז).

בחרו זה פתח את שירו "לא ידעת ארצי", שנכתב בסוף תרפ"ט ונדפס ב"הדואר"⁵³. לפני שיר זה בא שירו "לא שופך דמי", שהד פרעות תרפ"ט עולה משני בתיו, והמשורר עומד עלוב ונכלם על שבימי מסה לא נמנה בין מגיני המולדת, מתוודה:

לא שופך דמי על שדות ארצי המעונה
 בצאת גבורי עמי לקראת פרא צר ;
 על אדמת נכר פרצה זעקתי חינם
 וידי קמוצת-אגרוף רפתה ביום מר.

את תגובתו למאורעות הדמים וחרדתו לגורל היישוב השמיע בבלי עוד כמה פעמים. אולם היה המשורר אופטימי ומלא אמונה שהישוב ידע להגן על עצמו ועל כבוד האומה. בשנת תרצ"ז, בעצם ימי ההבלגה ומלחמת-המגן יחד, ביקר בבלי את הארץ. והוא מצא את היישוב במלוא תסיסתו והחיים כתיקונם. הוא ראה בעיניו איך בחורים ובחורות מישראל מגינים על היישוב, נלחמים בערבים המשתוללים ובממשלת המאנדאט. לאחר כמה וכמה שנים מסר בבלי קצת מרשמיו מאותם הימים במאמרו על י. ט. הלמאן, שכתבו זמן מועט לפני פטירתו ונדפס בחוברת "בצרון" שהופיעה לאחר מותו.

אחר ביקורו זה בארץ, התוודע בבלי בניו-יורק, לבחורה צעירה גידולת הארץ, רחלה, שעלתה באביב נעוריה לארץ וחונכה בבית-אלפא בעמק, והיא היתה אשת-בריתו וחברתו בחיים. ילידת קולנה (עיר מולדתו של ר' זאב יעבץ) ובת משפחה חרדית-ציונית היתה. אביה ר' שמואל בנימין פאניטש, תלמיד חכם ומשפיל תורני, מחברם של שני ספרים: "נאומי שמואל", הגיונות ומחשבות על כל פרשיות התורה (ירושלים, תרצ"ז) ו"דיני עבודה", אוסף הלכות ומנהגים ביחסי עובדים ומעבידים (שם, תש"ב). כאמור בשער הספר השני, היה "עורך דין תלמודי מוסמך באישור הרבנות הראשית לארץ ישראל". בעלותו לארץ התיישב בחיפה, ועוד לפני תקומת המדינה שינה את כינוי משפחתו בשם עברי בראדון. כך ייקרא בשערי ספריו. ושם זה בחרו לכינוי-משפחה גם בניו הסופר והארכיאולוג פסח (מחבר "באהלי מדבר" ו"גשר של מעלה" בחברת רעיתו, דורותי רות) והבלשן ד"ר אהרן.

רוב בני משפחת בראדון הם מחוננים בכשרונות, ואף רחלה הראתה עוד בנעוריה כשרונות לציר, פסלות וספרות. בשנת ת"ש נישאה לבבלי, ויהי ביתם היכל שירה ואמנות, נווה שלום ואהבה. אהבתו העזה של בבלי אליה התבטאה ב"שירים לרחלה", שירי כיסופים ואהבה, ערגה ורטט-נפש, אשר שר לרעיה החל מתרצ"ח. השנה בה נתנה לו את לבה ועד תש"ב, שנתים אחרי כלולותיהם. עשרים ושמונה הם מספר השירים אשר בשנת תש"י אספם המשורר והוציאם בספר מיוחד, והוא קבע להם מדור מיוחד בספר שיריו "אדרת השנים", בהוסיפו עליהם עוד שני שירים שלא נכנסו ב"שירים לרחלה".

(53) שנה ט', גליון א' (כ"ח תשרי, תר"ץ).

ה

„אדרת השנים“ הוא ספר־שיריו השני של בבלי, והוא יצא בהוצאת „מוסד ביאליק“ בשנת תשט״ו. לא כל יבולו הפיוטי נכנס בשני קבצי שיריו, ומלבד זה הוסיף, אחרי הופעת „אדרת השנים“, לפייט ולכתוב שירים חדשים, מהם ליריים עדיני־קול וצליל, ומהם הגותיים, וגם שירי־ארץ, פרי ביקורו השלישי אחר תקומת המדינה. אולם בשני קבציו עוצבה דמותו הפיוטית ורואים את המשורר בזהרו הפיוטי, בתפארת גדולתו וכאחד מבוני השירה העברית החדשה באמריקה. מבקרים שמקודם לא עמדו על סגולותיו המיוחדות של בבלי, בהופעת „אדרת השנים“ היה להם בבלי התגלות ממש. עמד על גילוי זה אהרן צייטלין במסה מקיפה על בבלי⁵⁴, שבה העריך את בבלי מתוך אספקלרית שיריו הראשונים והמאוחרים שנאספו בשני קבצי שיריו, ובפתיחת מסתו יתודה: „היו ימים ולא ראיתי את בבלי. דמותו לא נתבלטה. מטושטשת היתה, גם הצורה השמרנית, הדורכת זהירת־צעד במסלול־ראשונים וכאילו חוששת מפני החידוש וההעפל, לא דיברה ללבי. היתה מחיצה. נצנצו אורות, משהו אמר: דרשני, אך הדמות ממני והלאה.“ ובהמשך הרצאתו הוא מוסיף לומר:

„משוררים כבבלי עליך לקרוא בהם מתון־מתון, להפוך ולהפוך בהם, עד שקו מצטרף לקו, תו לתו, וכשהדמות מתגלה — תמה אתה על עצמך: מדוע לא ראיתי מלכתחילה? מתוך קריאה בשני ספרי שיריו של בבלי, נתחוויר לי דיוקנו, ומה שהיה נראה כטעם לפגם הפך טעם לשבח.“

ואף המבקר ישעיה רבינוביץ נגע, בהערכתו הפללית „על שירת הלל בבלי“⁵⁵, במשמנותו של בבלי, וראה בזה טעם לשבח. „טוב לסור לפרקים — הוא אומר — מן הדרכים המשובשות של הפיוט המודרניסטי אצל אומות־העולם ואצלנו ולשחות בנתיבות שירתו של משורר כהלל בבלי — — שירו של בבלי, כשירתם של טובים בליריקה הפיוטית, הלא־מודרניסטית“, הוא מעין גביש שנסיון־חיים טעון בו, ביטוי להוויה המהבהבת בקיפולי אימוציה, הפרה, אידיאה, מחשבה“⁵⁶.

גם את יבולו הספרותי בפרוזה כינס בבלי באותם הימים. כשלוש שנים אחר הופעת „אדרת השנים“ יצא ספרו „רוחות נפגשות“, (הוצאת „עוגן“ בניו־יורק, בהשתתפות מ. ניומאן בתל־אביב). קובץ מסות, מאמרים ורשימות על סופרים ודברי־ספרות, בשני חלקים (בכרך אחד): „בספרות העברית“ ו„בספרות הפללית“. החומר כולו נדפס מקודם בעתונים ומאספים שונים, ורוב המאמרים היו זכורים יפה לקוראים, אבל בכינוסם בספר נראה בבלי בכל סגולותיו כמבקר ומסאי: פשטות ההרצאה ובהירות הלשון, חוס־נפש ואהבה ליצירה הספרותית. בכל

(54) „להערכת שירתו של הלל בבלי“, „הדואר“ שנה ל״ה, גליון י״ג (י״ד שבט, תשט״ז).

(55) „הדואר“ שנה ל״ז, גליון י״ג (ג׳ שבט, תשי״ח).

(56) הערכות ורצוניות על „אדרת השנים“ נדפסו בעתוני ישראל, ואיני מזכירן כאן מפני שאין בהם משום הערכה תמציתית על שירת בבלי בכלל כבמסותיהם של צייטלין ורבינוביץ. אם יהיה אלהים עמדי, אחבר ביבליוגרפיה של בבלי, ובה ארשום כל מה שנכתב עליו ועל ספריו.

המאמרים אנו רואים את זיקתו הנפשית של בבלי אל המשורר והסופר. אין במאמרו משום חיטוטים ונתחנות, אלא הוא מעריך ומספיר, מתאר את הרקע והסביבה, התקופה והזרם הספרותי, ומכניס את הקורא לאווירת הסופר והמשורר. כך הוא כותב במסה על מיכ"ל: "צונן וקודר היה האקלים הפיזי של הספרות העברית בדורו של מיכ"ל ובדור שקדם לו. ניצני השירה שנתגלו בה פה ושם דלים היו ומעוטי צבע. משוררי ההשכלה הראשונים עוררו כיסופים לשירה, לטבע, לחיי-עמל פשוטים. הרעיון הנאצל של תיקון החיים של האדם היהודי הניע את רוחם, אך לידי רוממות לא הגיעו. יצירתם היתה קצרת-דמיון, עניה במראות, בכח-ביטוי, בחיות פנימית שופעת. היא כאילו נולדה זקנה. שירת-הנשגב של שלמה לויזון היתה בבחינת שירה יתומה לדורה". ועל סמולנסקין יאמר: "הוא נחתם בזכרון ספרותנו כסופר בעל אישיות אמיצה, יהירה, מרדנית, שידע לקפל ביצירות רחבות את גלגולי חייו ונדודי רוחו הוא ואת הרפתקאותיו, כשלונותיו ומשאות-נפשו של דורו. דמות זו הולכת ומתעלה, הולכת ומתבהרת לעינינו כשאנו מסתכלים בו, במסכת חייו ופעולותיו".

ברוח זו כתובות המסות על פרישמאן, טשרניחובסקי, שניאור, פכמאן, שמעוני וקרני, הקרובים אלינו בזמן. מסותיו כלולות גם ברגש הערצה לאדם היוצר, וכמה ממסותיו כתובות בלבביות רבה ובנעימה אישית, ביחוד בכתבו על משוררים וסופרים שהיו קרובים אליו, התהלך עמהם וחיו בזכרונו. כך הוא מתחיל את רשימותיו על א. י. גרודזנסקי, דוד פוגל ואברהם סולודר ("שלשה משוררים"): "שלשתם קשורים בזכרוני בקשר בלי-נתק, שלשתם היו חברי ורעי בוויילנה בימי נעורי. עד כמה שידוע לי לא הפירו איש את רעהו, אך בלבי הם מאוחדים". ואת מאמרו על יצחק למדן הוא פותח בדברי זכרונות: "חי בלבי זכרון פגישתנו הראשונה בקיץ של שנת תרפ"ו". ועל יעקב קלאצקין יספר: "שמו של יעקב קלאצקין שמור בזכרוני". וכן יספר וישרטט את קווי-האופי של מנחם ריבולוב: "זכרתי את מנחם ריבולוב מראשית בואו לארצות הברית. הוא בא הגה שנים אחדות לאחר שנמלט מן המהפכה הבולשבית ברוסיה, ומשהו מרוח-המהפכה, כפי שנתרשם בזכרוני מאותם הימים, דבק גם בו. ניפר היה בו הרצון לכבוש את דרכו בסערה, בתנופה, בעזות נעורים. הוא בא בתביעות, ולא בלי קורטוב של ביטול אירופי נהוג. כלפי הקיבוץ העברי שבכאן, וביחוד כלפי הסופרים העברים". קליטת רשמים, העלאת זכרונות וחוויות הם מסגולותיו המיוחדות של בבלי.

הספרות העברית באמריקה היתה חלק מישותו ונפשו, וכשקיטרגו על ספרות זו וניסו לבטל אותה, היה בבלי סניגורה הנאמן. בהרצאתו על התרבות העברית באמריקה באגודת הסופרים בתל-אביב, בשנת תרפ"ה, ונדפסה ב"כתובים", כבר הרים בבלי את כבוד הסופר והמשורר העברי באמריקה⁵⁷. הוא הירפה לכתוב על סופרים ומשוררים עברים באמריקה, לא הזניח שום הזדמנות — יובל ואבל — לישא את דברו עליהם. בספר מסותיו אנו מוצאים הערכות על סליקינר, ליסיצקי, שמעון גינצבורג אברהם אפשטיין, יהושע אובסי ומנחם ריבולוב; רשימות-אזכרה

(57) ראה גם מאמרו "בשליחות הלב", "הדואר" שנה ל"ד, גליון ל"ט (כ"ח תשרי, תשס"ז).

על ניסן טרוב וא. ד. מארקסון. נוגעת עד הנפש היא הרשימה על האחרון, בשם "מנגן חשאי" — זכרון לאדם טראגי, בעל נפש הומיה ובעל ניגון עצמי, ששירת חייו נפסקה בהתחלתה; סופר ואיש-תרבות שמפני כמה סיבות לא בא לידי ביטוי, ובבלי הפייטן הציב לו ציון. ביד רכה וענוגה תיאר את הטראגיות שבו, במשאת-נפשו ואצילות-נפשו, וגומר: "ניגון-חייו לא התלבש במלים, את אש-נפשו לא הערה. רק ניצוצות ניצוצות ניתזו ממנו ללבות יחידים. ואולם מי שהפיר וידע את דמותו המאירה הוא יזכור באהבה אותו ואת ניגונו". כמה ממאמריו לא כינס בבלי בספרו זה, וכמה נכתבו אחר הופעת הספר. אבל הם חוליה ביצירת בבלי בפרוזה, כך הספיד את משה הלוי ואת אריה דוד רוזנצווייג, חבריו בבית-המדרש למורים; את ר' חיים טשרנוביץ, את א. ש. שווארץ ואת יקותיאל גינצבורג, רעיו וידידיו. העריך את שירת אהרן צייטלין, משה פיינשטיין וחקירת שמעון ברנשטיין, את משה מייזלש כהוגה ועורך "הדואר", וסופרים אחרים בוני הספרות העברית באמריקה. מאמריו והרצאותיו (בעברית ובאנגלית) הם נדבכים בבניין תולדות הספרות העברית בארצות-הברית. ויפה העיר ראובן ואלנירוד בסוף ביקורתו על "רוחות נפגשות"⁵⁸: "המסות על הספרות העברית כתובות בידי אחד מבוניה ובניה היקרים, מראשוני הקבוצה הקטנה במזרח של הארלם שהתחילו בבנין הספרות החדשה באמריקה. כל מאורע ספרותי מוצא הד בלבו והוא תמיד מוכן לשתף אותנו בתגובותיו בעל פה ובכתב. בדבריו על הספרות הלועזית הוא בא ללמד, ואילו בעברית הוא בא לשתף אותנו בחוויותיו ולהחיות לפנינו את הדמויות החביבות של הספרות העברית באמריקה".

כאמור, כלולים במסותיו זכרונות וחוויות, ובזכרונותיו יש משום מזיגה של מסה וסיפורת. דוגמה נאה לכך הוא הפרק "בתברתו של ביאליק"⁵⁹. כשרונו כממאוריסטן-מספר נתגלה ביחוד ב"אתמולים צפים", שהתחיל לכתוב בשנת הכנסו לשער השישים. בהרצאותיו תיאר את הסביבה, נוף ואנשים בליטה ארץ מולדתו ובאמריקה. בתיאור לבטי נפשו, נפתוליו ודרכו בחיים במכורה החדשה התרומם בכמה מקומות לגובה קלאסי. בבלי לא המשיך בכתיבת האבטוביוגרפיה, אבל מזמן לזמן פירסם פרקי זכרונות מעין אלו כ"אהבת שירה", פרק זכרונות שכתב על י. אובסי, אחרי פטירתו ב"הדואר"⁶⁰, ויש בו משום הערכה ותיאור קווי-האופי שלו; הרשימות "ציוני זכרון"⁶¹ ופרקים אחרים מסוג זה⁶² כתובים בפשטות ובחום לב ובהעלאת דיוקנאות של אנשים נשפחים. כך הוא מתאר את המשורר י. ווארטסקי⁶³ (שפירסם שירים ב"השלח" שעוררו ענין, אבל ברבות הימים נעלם.

58) "מסותיו של הלל בבלי", "הדואר" שנה ל"ח, גליון ג' (ס' כסלו, תשי"ט).

59) "הדואר" שנה ל"ח, גליון ל"ג (כ"ה תמוז, תשי"ט).

60) שנה ל"ח, גליון י"ח (ח' אדר, תשי"ח).

61) "הדואר" שנה כ"ט, גליון ה' (י"א כסלו, תשי"י).

62) בשייכות לזה אני מזכיר את קטעי היומן מראשית שנות העשרים, שנמצא בעזבונו,

והוא רשם בו חוויות ורעיונות.

63) ברשימתו הנ"ל מציין בבלי את שמו בראשי-תיבות: י. ב. וראה שם סיפור פגישתו

עם ירדו "המשורר שאבד" (כך שם הרשימה) בלונדון.

הוא התיישב באנגליה והתמחה בחקר המקרא והלשון העברית ועשה לו שם במאמריו המדעיים בכתבי-עת עבריים ואנגליים), בעת שא. י. גרודזנסקי הציג לפניו בוילנה:

„עמידתו של אותו בחור, חילוקו הרבני הארוך, הכומתה השחורה הרכובה על שער ראשו ודיבורו האידי במבטא הפולני, שהיה זר לאזני, עוררו בי תימהון וסקרנות. לא עברה שעה קלה ותמהוני הפך לרגש הערצה: ראיתי לפני מעין „גבור“ הנלחם על דעותיו, כאחד מגבורי ההשפלה של סמולנסקין או פרודס“.

שורות אלה הן אופייניות לבבלי שהעריץ תמיד גבורי רוח ובעלי אופי מוצק שנלחמו על דעותיהם, סבלו ונלחמו ללא פשרות.

הוא היה איש שיחה מעניין, אהב לדבר ולשוחח עם ידידיו ורעיו על ענייני ספרות ותרבות, משוחח ברעננות ועובר בקלות מעניין לעניין. זכרונו היה עצום, בור סוד ממש וכמעין נובע היה בשיחותיו. אזרח רענן בספרות העברית, ספג בקרבו את התרבות העולמית ונתן לקורא העברי „פרקים משירת אמריקה“, הערכת גדולי משורריה בלווית תרגומים משיריהם. הפרקים נכנסו בספרו „רוחות נפגשות“, יחד עם מסות על שירת המזרח, מטרלינג ו„אנטוניוס וקליאופטרה“ לשכספיר. מסה זו כתובה כמבוא לתרגום המחזה שנדפס בכרכי „התקופה“ האחרונים, שזכה בפרס למד ויצא בספר בהוצאת מ. ניומאן בתל-אביב. מלבד מבוא מאלף זה, כתב מאמר מיוחד⁶⁴ על „שכספיר בעברית“ בכלל-דבריו שנאמרו בנשף הפרסים לקרן למד בתשי"א. הוא מסר בהם בקיצור על משאת-נפשם של כמה מגדולי הסופרים העברים מסמולנסקין ופרישמאן ועד ברנר להריק את יצירות שכספיר לעברית. הוא סיפר על הנסיונות לתרגם את מחזות שכספיר שנעשו על-ידי המשוררים העברים באמריקה. משהו מאותה רוח חגיגית בדבריו הלוהטים של סמולנסקין בהקדמתו ל„איתאל הפושי“ של שכספיר שתורגם בידי י. ע. ס.: „נקמות נעשה היום בהבריטאנים. המה לקחו את כתבי קדשנו וכו' וגם אנחנו נשלם להם היום פעולתם אל חיקם, כי נקח את הספרים היקרים בעיניהם ככתבי הקודש ונביאם לאוצר שפת קדשנו“, שבבלי ציטט במאמרו זה — מורגש בדברי בבלי, שהוא עצמו היה חסידו של שכספיר. ומה נאמנים דבריו בפתחת מאמרו: „גדולה השמחה שאדם שמח כשהוא מסלק חוב ישן-נושן שרבץ עליו והעיק עליו במשך תקופה ארוכה. חוב פזה שחבתי לעצמי ולאחרים סלקתי עם תרגום „אנטוניוס וקליאופטרה“ של שכספיר“. גם מיצירות דיקנס הכניס לעברית, בתרגומו את „אוליבר טוויסט“ שיצא בהוצאת א. י. שטיבל בשנת תרפ"ד.

י

מעמודי השירה העברית ומבוני הספרות העברית באמריקה קבע לו בבלי מקום גם בתולדות החינוך העברי המודרני בארץ זו. כבר עמדתי למעלה על פעולותיו כמורה בתי-ספר שונים בניו-יורק ובערי-השדה מיום באו לאמריקה ועד שנכנס לשמש בבית-המדרש למורים שליד בית-המדרש לרבנים מיסודו של

(64) „הדואר“ שנה ל', גליון ח' (י"ג טבת, תשי"א).

שכטר. הוא היה מורה למופת, וזכויות רבות לו בשדה החינוך העברי באמריקה. אבל מלבד מלים מעטות שנפלטו מפי מספידיו אחר מותו, לא עמדו על ערכו כמחנך ולא הביאו בחשבון את כל אשר עשה בשדה ההוראה.

כמחנך ומורה דומה היה בבלי לחברו הגדול אפרים א. ליסיצקי, יפדל לחיים. כתבתי פעם על ליסיצקי⁶⁵, שהיה כמעט יחיד „בין מחנכי הדור באמריקה שלא חיבר ספרי-לימוד, לא כתב מאמרים תיאורטיים בשאלת החינוך ולא עסק בעריכת מיסקרים. הוא גם איננו מתגנדר בתואר מחנך, וידוע הוא ביחוד כמורה. יותר נכון אם נקרא אותו בשם מרביץ תורה“. וסגולות אלו אנו מוצאים גם אצל בבלי. הוא לא חיבר ספרי-לימוד דחריפי עליהם זבינא ברחוב, אבל כמה עמל השקיע בהכנת החומר ללימוד הספרות העברית המודרנית ושירת ימי הבינים. כשמתחם הקוצר ברינה את אשר זרע בדמעה, יספר בבלי⁶⁶ על לבטיו הוא ושל חבריו בהוראה „בבית המדרש למורים בעריכת תכנית ללמוד הספרות למקצועותיה ובפתרון בעית החומר. הוא כותב: „לא אחת התנצחנו בהלכה זו והתוצאה היא תכנית-הלימודים שבסוד, על אף כמה חיסורים והוספות. היא קיימת עד היום הזה. בתכנית זו נכלל לקט מסוים של פרקי שירה ופרוזה, דברי מסה ועיון מתקופת ההשפלה ומספרות התחיה — ממיטב היצירה העברית בדורות האחרונים. אלא שאותו חומר לא תמיד היה מצוי בכמות מספיקה — — — זכורני, כשקבלתי על עצמי להורות שירת ימי הבינים, לא היה ספרי-לימוד הגון בנמצא והייתי עמל ימים על ימים לבור ולהכין דפים נבחרים משיריהם של הנגיד, גבירול, רמב"ע ור' יהודה הלוי. — — — מי ידמה ומי ישווה לבן-ימינו אלה שיש לו שפע של ספרי-לימוד וספרי-עיון במקצוע זה של הספרות העברית ובמקצועות אחרים?“

רק מאמרים אחדים על נושא חינוכי כתב בבלי, והחשוב שבהם הוא „שירה וחינוך“, שנדפס בחוברת „מגילות“ שהוקדשה לזכר חיים גרינברג, ונכנס בספרו „רוחות נפגשות“; מסה קצרה ומלבבת על ערכה החינוכי של השירה, מצטיינת בצמצומה והיא בבחינת „מועט מחזיק את המרובה“. על הצורך לטפח את השירה ולעשותה מכשיר חינוכי עמד עוד פרישמאן המשורר באחד מפיליטוניו, שבו תבע: „תנו לנו טל ילדות!“ והוסיף לומר: „ינתנו נא ספרי שירים בידי בני הנעורים, אולי היה יהיו הספרים האלה כסדורי-תפילה לכל מועדי השנה, אשר יקפילו לכל דבר ולמשאלות כל איש ואיש; והתפלל הנער העברי והתפללה הנערה העברית ברוח השירים האלה ברגע אשר לבס יהיה מלא“. העדר חוש היופי וחסרון שירה לילדי ישראל הביא את פרישמאן לתביעותיו-דרישותיו. טל תחיה רצה להרעיף כדי לחנך את הדור, ליישר את עקמומיות-המוח ולפתח את רגש היופי בלב הילדים הרכים. ואילו לבבלי היתה זו שאלה אקטואלית וגישתו אליה היתה מבחינה חינוכית-לאומית. היא עמד בעיקר על ערכה של הספרות העברית החדשה, על החינוך בכלל וניסה להאיר על שאלה זו מכמה צדדים. הוא נזקק לענין זה מפני

65 „ליסיצקי כמחנך“, „בצרון“ שנה כ"א, כרך מ"א, חוברת ד' (אדר, תש"ך).

66 במאמרו „דמותו של מוסד“, „הואר“ שנה ל"ה, גליון כ' (ניד אייר, תשי"ט).

שאלתו של מחנך ותיק אחד באסיפה חינוכית בניו-יורק: «מה תתן ומה תוסיף לנו הספרות החדשה? על כל פנים, מהי התועלת החינוכית בהוראת שירה בבית-הספר העברי?» ויצא בבלי לברר וללבן, להספיר את ערך השירה העברית בחינוך גם מבחינה אוניברסאלית וגם מבחינה יהודית-לאומית. הספיר והטעים: «וכדי שהשירה תהיה בפועל ממש גורם חינוכי רב-ההשפעה צריך שהמחנכים העברים, קודם כל, יתנו את דעתם על העמקת חינוכם הספירי, להמשיך עליהם בתמידות את השפע הנובע ממקורות השירה האנושית והשירת העברית, העתיקה והחדשה.

ההיסטוריון של החינוך העברי באמריקה ימצא ענין רב במאמרו «דמותו של מוסד»⁶⁷, שנכתב לרגל יובל החמישים ליסוד «בית המדרש למורים» שבבלי הורה בו למעלה מארבעים שנה. פרק זכרונות יפה ערוך בצורה בלטריסטית הוא מאמר זה, והוא גם מכיל «רעיונות והערות» בקשר למוסד זה, הרהורים והשקפות על עתיד החינוך בכלל. עם זכרונותיו חורזו בבלי גם שיר-עלילה בחיי התרבות העברית באמריקה, מוסר פרקים לתולדות המוסד, עליותיו והישגיו, אכזבותיו וכשלונותיו, מתאר את מורי בית-המדרש למורים זה מראשית קיומו, סגולות-נפשם וכשרונותיהם, ומספר בפרוטרוט את כל אשר עשו ואת העמל שהשקיעו להרמת החינוך העברי באמריקה. בשירטוטים חדים עיצב את דמויותיהם וקלסטר-פניהם הרוחני, בהעבירו לעין הקורא גם טיפוסי תלמידים שונים ויחסם לעברית החיה, הספרות העברית ויוצריה.

הרהורי-עצב עולים מסיפורו של המאמר, שיש בו גם משום דין וחשבון של אחד ממשררי הדור ומחנכי הדור באמריקה. בבלי אומר: «אין בי נטיה לראות את הכל במשקפים ורודים ולהעלים עין מן הצללים. לא ארשה אף לאהבה עזה בת ארבעים שנה ויותר לקלקל את שורת-האמת. והאמת היא כי היו, ויש לנו עד היום הזה, אכזבות וכשלונות. הגדולה באכזבות היא שלא הצלחנו, על אף כל ההישגים — ולאמיתו של דבר איני יודע איזה מוסד עברי באמריקה הצליח — להעמיד דור של קוראים עברים ותיקים שהספר העברי לכל צורותיו יהיה חיי-רוחם, שספרות ישראל, העתיקה והחדשה גם יחד, תהיה להם צינור של השפעה מתמדת, של עליות-נשמה. מספרם של אנשי ספר מסוג זה יש סימנים מוכיחים לכך, מצומצם מאוד». מקצת נחמה הוא רואה בזה ש«מלחמת הרוח שלנו לא תמיד עוטרה בנצחונות», ובוה שעל-אף האכזבות והכשלונות הצליח המוסד להוציא כמה חניכים בעלי השפלה עברית וחדורי רגש והצרה לאומית וגם בזה שבין מורי המוסד נמצאים גם מבוגריו ומסיימיו. אבל הוא מלא חרדה לעתיד והמשך וקיום. חרדה זו מורגשת גם במאמרו «בשליחות הלב», שהזכרתי למעלה, שבו ידבר על מצב הספרות העברית באמריקה. אבל אין בבלי רואה שחורות כיל"ג, ולמרות המצב הירוד והעלוב, אין הוא רוצה להעלות על הדעת שהוא וחבריו האחרונים, הם באמת אחרונים ל«משוררי ציון», הסופרים והמשוררים העברים באמריקה, הוא מאמין, ובאמונתו גם יחיה, שעוד ניר לעברית באמריקה. «פרשה:

67 «הדואר» שנה ל"ח, גליונות כ"ו, כ"ז (י"ד, כ"א אייר, תשי"ט).

זו של היצירה העברית באמריקה לא נחתמה עדיין, יביע בדברים יוצאים מן הלב. וכן יסיים את מאמרו „דמותו של מוסד“ בתפילה: „ויהי רצון שחבלי־הפריחה וששון הבנין והמפעל יהיו שמורים וחתומים וייהפכו כוחות מפרים לבית־המדרש בדרכו לקראת הבאות“.

חרדה זו ואמונה זו בהמשך וקיום, אנו מוצאים ביתר מאמריו שבהם נגע בעניני חינוך. הוא מתגלה בהם בזהר־נפשו, בתמימות־לב ובנאמנות למסורה העברית. נאה מקיים היה מה שדרש מהמורה העברי⁶⁸: „להיות נאמן, נאמן עד היסוד בו, למסורת הגדולה של המורה העברי מדור דור. — — — להדביק את חניכיו בסגולות המורשה של ישראל, לטפח את אופים ורוחם, להכניסם בעול תורה ומצוות. — — — להעביר ללב תלמידיו אותה חרדת־קודש לגורל ישראל, להפעיל את נפשם, בדרכים ובאמצעים נאותים, שתשתף את עצמה שיתוף־הוויה עם הציבור היהודי החי במלחמת קיומו ובתקוות עתידו“. זה היה נר לנתיבו כמחנך. הוא דבק בתלמידיו ותלמידיו דבקו בו באהבה. את ורע היה לתלמידיו, השרה עליהם מרוחו, קרבם לתורה ונטע בלבם אהבה לספרות העברית ויוצריה ולקנינים הרוחניים והלאומיים שלנו. לא היה קץ לשמחתו בהתגלות בין תלמידיו צעיר מחונן כשרון ספרותי. היה מעודד אותו ומלהיבו שיקדיש את כשרונו לספרות העברית, מדריכו ומקדיש מזמנו ומרצו להתפתחותו, באמונתו ותקוותו שכוחות חדשים ימשיכו לרקום את ארג היצירה העברית באמריקה. כמה מהמעלות שמנה בבלי בהד״ר אריה דוד רוזנצווייג, בהספדו עליו⁶⁹ נמצאו בו.

אי־שרעים היה ואהבת־הבריות היתה טבועה בלבו. היה נאמן ומסור לחבריו וידידיו, משתתף בשמחתם ולוקח חבל בצערם. ובבגוד בו ידיד ורע היה נפצע מאד. „את המית נפשי העירותי באזניך בשפת השיר בו חיים שמורים“, התאונו בשירו „לרע בוגד“. בשפת השיר הנאמנה ללב היה דיבורו, חום ולבביות היו שופעות תמיד ממנו. „בעל מזג טוב, רחב לב ואציל נפש. איש רעים להתרועע, שתוכו כברו — איש אמונים, אוהב את רעיו בלי מצרים — ואת האמת יותר מכולם“, כתב עליו ליסיצקי בשנת תרפ״ז⁷⁰. כמה משיריו מוקדשים לרעיו וידידיו, והם שופעים אור ואהבה, וכמה מהם — תיאורים והשתפכות־נפש על גורלם המר. כך יתאר בשירו „עירי“ את אובסי הגלמוד והטראגיות שבנפשו:

לא אח לו ורע בארץ, לא אשה וילד,

הזקנה מציצה בפניו וזעות־שנים,

אך עוד חלוס אחד יסמכו, הוא ראש מאוויו,

לנובב את חייו שוממים ביצירת־איתניס.

את נטפי יגונו הוא אוגר, קולע עטרה

ליצירה שתגאל עולמו בבוא שעת־הפלאים.

68 במאמרו „למורה העברי“, „הדואר“ שנה ל״ה, גליון כ״ו (א׳ סיון, תשט״ז).

69 „על חבר שנפטר“, „הדואר“ שנה ל״ה, גליון כ״ב (כ״ב אדר ב׳, תשי״א).

70 ב„ספר היובל של הדואר“.

על יגון-חיייו של אובסי והבדידות שנתיישר בה, עמד בבלי בפרוטרוט בפרק זכרונותיו עליו שהזכרתי למעלה. ברגש וברחמים תיאר את חיייו האמוליים גם באמריקה וגם בישראל. הוא מספר: „בודד היה, רב יגונים ומכאובים. בלהות-החיים ליוו אותו, ונצטרפו אליהן חששות וצבא פחדים שנערמו עליו והטילו בו את כובד ציילם. — — — זקן היה וחולה ומורדף חרדות. ובודד היה, בודד בתוך מרפו החיים התוססים, בעיר העברית הגדולה בתל-אביב. ביקור נדיר של סופר, פגישה מקרית עם ידיד או תלמיד מארצות-הברית — אלה היו נטפי הנחמה המעטים שלו“.

כמה משיריו מוקדשים לסופרים ומשוררים, ומהם רעיו וידידיו, שחשב לו לחובה להציב להם מצבה פיוטית, לתאר את גודל-נפשם ועלילות-חיהם בחרוזים חצובים מעומק לבו ונפשו. „משורר מת, איש גא-הבדידות, ציפה טמיר“ — חרוז ראשון בשיר מוקדש לזכר א. א. רובינסון. בספרו „אדרת השנים“ הקצה מדור מיוחד, „אזכרות“ לייטס, טשרניחובסקי, יעקב שטיינברג, ח. א. פרידלאנד, ב. נ. סילקינר ושמעון גינצבורג, אברהם אפשטיין וניסן טורוב. מלבדם אנו מוצאים בשני כרכי שיריו (וגם בשיריו שכתב אחרי הופעתם), שירים מוקדשים לרעים ניחיי-נפש, ומראים על זיקתו הנפשית אליהם ומאוויו להתייחד עמם בשיריו ולצרור אותם בחרוזיו בצרור הספרות העברית. ברטט-לב אנו קוראים את חרוזי שירו „הים צהל“⁷¹ שהקדישו לנשמת מאיר סלצר, הוא בן-עיררתו „ידיד נעוריו“ שבעודו בחיים הקדיש לו את הפאלאדה „הירש מנוחה-ס“. סלצר, גלמוד וערירי גם הוא, ללא אשה וילד, שם ושארית, מחברי „ד-ר הרצל קלוב“ ו„אחיעבר“, שבנעוריו היתה לו זיקה לתיאטרון וכמה פעמים מילא תפקיד במחזות שהוצגו בעברית, התרפק תמיד על בבלי והתייחס אליו בהערצה. בבלי התהלך עמו כאח ורע, ובמותו היה המשורר היחיד לגמול עמו חסד של אמת בהקדשת השיר לזכרו, שבו העלה את „נאות הזכרונות, לנופיי-לדות קסומים“ המשותפים לשניהם.

הערצתו את ליסיצקי היתה ללא גבול. כמה מאמרים כתב עליו וכמה שירים הקדיש לשמו. ובעת שב„הארץ“ פגעו בכבוד ליסיצקי, במאמר שנראה בו כאילו הוא רחוק מציונות, לא שתק בבלי והגיב על זה במאמר ב„הדואר“, בשם „על מעשה עול אחד“⁷² הרגיו את רוחו בגלל קיפוח ועוול שנעשה לחבר וידיד והיה הראשון לריב את ריבו.

שמחת התורה היתה טבועה בדמו וחדוות היצירה מילאה תמיד את נפשו. עד כלות כחותיו ממש למד ולימד, ועד רגעיו האחרונים ממש פייט וארג את מסכת שירתו. ידו רפתה מהאזויק בעט, והקריא את שיריו לרעיתו, ומפיו שלבה חרוז לחרוז, ויצאו שבעה שירים עמוקי תוכן וזכיי-צליל, שבשורותיהם אנו רואים את המשורר מפרפר במכאובי גופו ונפשו, והוא נאמן לעצמו, מתייחד עם מסורת הדורות, צללי דורות מרחפים לפניו ו„צלילי זמרה“ של דורות עולים מתהום

(71) „הדואר“ שנה ל"ז, גליון ל"ח (כ' אלול, תשי"ח).
(72) שנה ל'.

נפשו „בוקעים למרום חדרו“ ומשקיטים את יסוריו „בעריסת קסמים, בלטף־סוד, ביין־בשורה“. בגבור עליו יסוריו התפלל לחרסו של איוב לגרד בו את פצעיו ונפשו היתה מלאה זמרה ותפילה. „ובשיר־תפלה אחובר שוב את לב־הלוויה“, הוא חרוז־הסיום של שירו „פליט החיים אני“, שנכתב בכ"ח סיון תשכ"א. והיא גם נחרת על קברו ב„הר המנוחות“ בירושלים.

חולה אנוש היה בבלי בהכתיבו את שירו זה. „סופת היסורים“ כבר גרפה אותו, כפי שיאמר בשורה הראשונה. כשלושה שבועות לפני זה עוד השתתף בבלי כיושב־ראש בנשף שנערך לכבוד סופר עברי, אבל פניו העידו שאיננו בקור הבריאות. קולו היה רענן וצלול, אבל ניפר היה שהדיבור קשה עליו. לא רצה לאכזב את הקהל וירד מערש־דוויו ובא אל הנשף, בהשקיטו את מכאוביו בסמי־הרגעה. זאת היתה הפעם האחרונה שראו את בבלי בקהל העברים. לחרדתנו נודע לנו על מחלתו האיומה, שהתיסר בה כשלושה חדשים, ובאור ליום כ"ב אב תשכ"א יצאה נפשו. בהלוויתו שהתקיימה ביום ו', כ"ג באב, בבית־המדרש לרפנים ולמורים, שבו הורה והרביץ תורה, השתתף קהל רב שבא לחלוק כבוד למשורר הנערץ וללוות את ארונו לפני שהוטס לישראל⁽⁷³⁾. חמישה ימים אחר פטירתו נסתם הגולל על הלל בבלי בירושלים. על הלוויתו בירושלים כתב אלי משה מייזלש: „ההלוויה כאן היתה ביום ג' שעבר, באו מיקירי ירושלים, אף כי מתל־אביב לא טרח משום־מה לבוא איש מן הסופרים. הספידו לפני היציאה להר המנוחות רב זקן ממשפחתו⁽⁷⁴⁾, שדיבר דברים של טעם. על קברו אמרו דברים אחדים פיינשטיין ואברהם הלקין, שדבריו היו רוויים רגש ואמת ועשו רושם. וכך נסתם הגולל על בבלי — לא יאמן ממש, כשראיתי את גופו עטוף בטלית על המיטה זלגו עיני דמעות ולא יכולתי להתאפק. כל כך הצטמק הגוף החסון שלו, התוקף האישי שלו. מי יקום עתה לחבורת הסופרים העברים בניו־יורק, אל מי ישענו — — ?“

כפי הנראה לא הרגישו הסופרים בישראל בגודל האבידה בפטירת בבלי.

(73) מרמזו בימיו האחרונים הבינה רחלה רעיתו שחפצו שיקברו אותו בישראל, ומילאה את רצונו זה. ארונו הוטס באוירון ביום הלוויתו, וגם היא ובנה שמואל ססו לארץ להשתתף בהלוויתו ולהקמת המצבה על קברו.

(74) הוא ר' אריה לוויין.

יום ליום

(תמונות-הווי ממדינת ישראל)

מאת מרדכי עובדיהו

נודד מצא מנוח

שיש זקוף-קומה, שעל אף גילו הגבוה, נשמרו בו גמישות וחן ההילוך הווינאי.

בנעוריו עקר לפראג. היה סוכן יינות בכרכי-אירופה, עבר למקצוע עיבוד וסחר זהב (לייצור שיניים) וראה ברכה בעמלו, אף גבר על מתחריו הנוצריים שקמו לו בתחומו.

אולם יריביו אלה נקמו בו מהר בפלוש הנאצים למדינה. עוד בטרם החלו הנגישות ביהודים, הלשינו עליו והוחרם מלאי-הזהב שלו — 40 ק"ג נסורת. והוא ואשתו הוגלו לבוכנוואלד.

בכמה אלפי מארקים שנותרו עמו שיחד את שומר-המחנה, השיג כרטיס-אוניה לשאנחאי, לשם נמלטה אשתו קודם לכן.

באוניה עבד כמלצר. יחד עם שלושה פליטים יהודים שכר מיבנה רעוע בחוף ועשאו בית-קפה ובימה לאמנות זעירה. העסק שיגשג ושוב עלה למרומי ההצלחה החומרית.

אך נתחלף המשטר ושליטי סין האדומה הכבידו ידם על פליטים שנתעשרו. אותה שעה מתה עליו אשתו. כמעט בחוסר-כל עלה למדינת ישראל, שקמה בלהבות השואה ובקרבות-גבורה של בני העם הנגאל.

כאן פגש בבת-ארצו ובת-גורלו, נודדת ובודדת כמוהו — ונתקשרו. בני מולדתו הישנה, יודעיו מימי גדולתו בעבר, סייעו בידו להשיג מקום-מגורים בקצה השכונה שעל חוף הים.

בכוחות מחודשים פנה העולה החדש הקשיש לכל עבודה שהיא.

הנה הועסק כמלצר במסיבות רשמיות לאורחי-חוץ רמי-מעלה.

בהדרת-כבוד הוא עושה מלאכתו — אף לבו גואה בו, כי הנה הוא, הישיש, בשירות ממלכתו עושה.

לעת-ערב, כשרוחות צוננות באות מן הים ומפייסות על להט היום, מסב הוא עם רעיתו על מרפסת ביתם הקט. שמש פז נוטה מערבה, שוקעת חרש הימה. נימנום קל ומיטיב אוהזו — נודד מצא מנוח.

אלה שוטרנינו

בצומת הרחובות הסואנים, סמוך לכיכר־דיזנגוף, נתקעה מכוניתו של נכה כשל קילקול במנוע.

כמה נוהגי־רכב חשו לעזרתו, אך לא הועילו דבר וחזרו עד־מהרה להגה שלהם, כדי שלא לעצור בעד זרם הגלגלים ולמנוע "פקק" בתנועה הגועשת. אי־מפה הגיח על אופנועו ובקסדתו המלפינה — שוטר־תנועה. במאור־פנים ירד מריכבו, היטה כתף ודחף את המכונית למסלול צדדי. כאן פתח את מיכסה־המנוע, ומשנוכח לדעת כי התקלה רצינית, עלה על ריכבו ואץ אל מוסך קרוב כדי להזעיק עזרה. — לא מצאתי איש במוסך — הודיע השוטר בשובו, אך אין דבר, אגש למוסך אחר.

משראה כי המכונית ויושבה נתונים ללהט השמש — שיב היטה כתף ובעזרת ילדים שנתאספו סביב, העביר את המכונית מעבר לרחוב, השרוי כולו בצל. לאחר שעה קלה הביא השוטר על רכבו את איש־המוסך. הלז ניקה ושיפץ חלק מסויים, והמנוע הותנע.

מנגב זיעתו הניגרת סילק השוטר בחביבות את חבורת הילדים, ששמחו בשמחת המכונה הזזה והריעו בקול: "השוטר שלנו — חברה'מן!..."

שחור ולבן

לאחר שמועות רבות ומשונות ששמע על מדינת ישראל מפי הוריו — יהודים מפליטי השואה, ומפי חבריו האנגלים והפושים בקניה, המושבה הבריטית שבאפריקה — הגיע הנער בן השש־עשרה לביקור אצל קרוביו בישראל. הוא עצמו גדל בכפר סמוך לניירובי, בירת קניה, בחוות הוריו, היהודים היחידים בין הפושים, שמשקם כולל גידול פירות, ובעיקר גידול פירטרומ, צמח הדי.די.טי, שעלה יפה באחרונה.

בימים הראשונים דרך הנער היהודי על אדמת־אבות כחולם וכנדהם. הוא פחד לטייל בארץ, ואף בעיבורו של כרך הומה — לבדו. שכן, כהרגלו בקניה, אין ל בן יוצא יחיד אלא בלויית עוד לבן לפחות...

לימים הופג פחדו והחל נוסע למרחקים קצרים וארוכים כשהוא מצוייד פתקים בעברית, אותם הציג לנהגים ולעוברי־רחוב. סברה־פנים הנאה שבו נענו לו כל הסובבים, החזיר לו עד־מהרה את שלוות־רוחו.

אולם כאשר הושיבוהו ברחוב לצחצח נעליו אצל צעיר לבן־עיר — לא היה גבול לתדהמתו.

לא יצאו ימים רבים והוא נתרשם ממפעלי־התעשייה הגדולים וביותר ממשקי הקיבוצים, ונפשו נקשרה לאהבת נוף הארץ וה"צברים".

בהתקרב ביקורו לארץ לקיצו נחושה החלטתו של הנער לשוב ולהיאחו כאן כאורח. בינתיים הוא שוקד על הדיבור העברי, שיקל עליו את התגייסותו לצה"ל. עם עצמאותה של קניה בטוח הוא, שהוריו יעשו חשבונם ויצטרפו גם הם אליו בעלייה לארץ־האבות — וסיוט השחור־לבן יפוג ממנו כליל.

הדים וזני הדים (בעקבות הספרות העתית)

„כנרת, כנרת“

נתן אלטרמן, שזכויות רבות וגדולות לו כמשורר (ספרו „עיר היונה“ זכה בפרס ביאליק בשנת תשי״ז), כפייטן מאבק תקומת ישראל (ב„טור השביעי“) וכמתרגם-אמן (קיבל פרס טשרניחובסקי בעד תרגום „פידרה“ לראסין ועוד), „ניתפתה“ לכתוב מחזה מקורי בעד הבמה העברית. ואומנם, המתזה עורר עניין רב, שהרי מחזה מקורי הוא בכלל חזיון לא-נפרץ בארץ, בפרט כשנוקק לו פייטן-אמן כנתן א. כשהוצג לכן המחזה שלו „כנרת פגרת“ על במת ה„קאמרי“ רבה היתה הציפייה.

מה רושם המחזה? מבקר התיאטרון של „הארץ“, ד״ר חיים גמזו, עומד על תוכנו, הבנוי על ימי העלייה השנייה, גיבוריה ונסיגונותיה, ומציין את מעלותיו וחסרונותיו של המחזה כאחד בדברים אלה:

„נתן אלטרמן אוהב את דמויותיו, אוהב אותם מאד, אוהב אותם מדי. הוא כה מופתע ממעלותיהן (ובלי ספק הן קיימות בדמויות אלה), שאין הוא רואה, או אין הוא מראה לנו את חסרונותיהן. הפל מצוייר כאן בכשרון רב מבחינת עשרה של הצורה, האמצאות הלשוניות, הססגוניות, הוירטואוזיות האלתר-מנית הנפלאה של משחקי המלים, אך כל זה נשאר בתחום של שירה לירית, או של פיוט לעת-מצוא, שבשניהם אין דומה לו לאלטרמן אצלנו.“

המשורר-האמן עצמו השמיע את דבריו על יצירתו. כדרכו, אינו חושך מעצמו מידה הגונה של ביקורת. וכה דיבר בכינון-לב גמורה בסימפוזיון התיאטרון הקאמרי:

„מה ששייך לגיבוריו של המחזה, הרי הם מתוארים, כאמור, כאנשים של מסירות נפש, של הסתפקות במועט, של אמונה עמוקה ושל חברות נעלה, הם כולם — והגיעה השעה להודות בעניין המביש הזה בפה מלא — גיבורים חיוביים, אנשים טובים, כן, כולם. אני מודה ומתוודה, כי בתחילה לא הרגשתי איוז שטות עשיתי שלא תיקנתי בעוד מועד את המישגה הממאיר הזה. ברגע האחרון עוד ניסיתי אומנם להחזיר ביניהם איוז טיפוס

מרענן מסוג אחר, אך כבר היה מאוחר. המעגל נסגר על האנשים הללו, וזה היה מעגל של אור שחרית צחה ותמה, ואז הבינתי כי לשוא אשתדל להגניב אל תוך המעגל הזה לו רק לסטים אחד לרפואה. היה ברור שהוא יתגלה מיד באור הזה.“

ואומנם, דרך תיאורו האופטימי-העליו, רוח ההומור הטוב, מתגלה במחזה, על אף האופי ה„אפותיאוזי“ שלו. אחת הנפשות נענית לשאלה בתשובה זו: „שאני בריא אני יודע, השאלה היא אם אני חי?“ או: „מן הגליל התחתון כבר מוכרחים לנסוע? שטויות! בשלושה ימים וחצי אתה מגיע לשם אחת שתיים ברגל“...

המחזה זכה שידרשו אותו כמין חומר, כלומר: שישמש יסוד למאמרי תוכחה... אליעזר ליבנה, המבקר השנון, המגדיש לע-תים את סאת-הביקורת בגילוי מומים וחסארי ציבור, הופך ב„מוסר-השפל“, ב„לקח“ המתחייב מן המחזה ב„הארץ“, ה' אדר א', ש. ז.:

„מצד אחד (על הבמה) גיבורים גרגשים וסנטימנטליים, שקועים בעולם פורטיני ופשי טני... מצד שני (באולם) קהל מצוחצח, רודף-בידורים ונעדר קנה-מידה לשפוט את הגיבורים ואף להבינם“...

ליבנה מאריך בתיאור התמורות שחלו בחברה הישראלית מאז ניתערערו הערכים שהינחו את אנשי „העלייה השנייה“, והם:

א) הערצת העבודה הגופנית הפשוטה; ב) ההתיישבות החקלאית והמשק החקלאי העצמי כאידיאל חינוכי וכמטרה לאומית; ג) השיור-יון הפלפלי המוחלט; ד) קולקטיביות מרחיקה לכת בחברה ובהווי, כפי שהתבטאה בצורה מושלמת בקבוצה“.

העתונות העברית באה כאילו לקשור „קשר“ על ניתוחיו והנחותיו של ליבנה, ופירסמה ידיעה על עלייה של 24 אחוז במספר חברי הגרעינים ההתיישבותיים של תנועות נוער. בין גרעיני ההתיישבות יש גם גרעין של נוער בית-ירי הקורא לעצמו „גרעין האספרסו“ בן 40 חברים. כידוע, היה הכינוי

על "המטרה הסופית", כי אם על דרך ההג' שמה, וזו עיקר, "נוסחה", או כרוז מפוצץ, אין בכוחם להקנות לנו את הארץ ולא ישנו כמלואינימה מעמדו הלאומי-המדיני של עם ישראל. כשהכשיר מפעל ההגשמה את היישוב להחיש את ההכרעה המדינית, לא נרתע מפני הסכנות שהיו כרוכות במאבק חמור זה. עד כמה הבין בן-גוריון לתככי הממשלה המאנדאטורית ולמזימותיה ביחס ליישוב היהודי בארץ, מגלה מכתבו ששיגר ליצחק גרינבוים עוד בתחילת שנת 1939, לאחר ועדת "השולחן העגול" בלונדון, שהשתתפו בה גם נציגי ארצות ערב.

כלפי דעתה של גאולה כהן, ש"הפדור הראשון שירו אנשי לח"י במלכות בריטניה" הביא את ראשית העצמאות, מונה בן-גוריון שורה של מעשים מכריעים של ה"הגנה" ובתוכם רכישת נשק קל וכבד ופיתוח תעשיית הנשק, שלולא היא, לא יכול היה צבא ישראל לעמוד נגד צבאות ערב.

בסוף מכתבו של ראש הממשלה הוא מזכיר ספר אחר, "ספר שאין בו הדרמטיות ההרר" אית והאכזרית שבספרך — אלא סיפור כאילו פרוזאי על עולים ממרוקו ומרומניה מפולין ומתימן, מפרס וממצרים, לאחר הקמת המדינה — "אל משואות לכיש" של רבקה גובר, אם לשני בנים שנפל במלחמת השחרור, אפרים וצבי (מגילת חייהם צורה ב"ספר האחים)". דרך חלוצית זו "הביאתנו עד הלום, והיא תהיה ותוביל אותנו למחוז חפצנו ההיסטורי".

הוויכוח ההיסטורי אומנם בעינו עומד, אולם ה"קונפונטאציה" היא כאן ונתן לה ביטוי נאמן המשורר חיים גורי (ב"משא", י"ד בשבט, ש. ז.):

"ספר זה ("סיפורה של לוחמת") מאלץ אותנו לחשוב מתדוש... על האנשים האלה ועל מלחמתם... הוא שובר בי לפחות את חסינות ה"תמיד אנתנו" ומציג את הה"ם, את החלק שהוא בתקופת הזעם והיא שקדמה לחרות ישראל באור חדש. כי, חרף כל מה שהיה בינו ובינינו — אין לראות את חירות ישראל בלעדיו".

ודברים אלה מפי משורר פלמ"חי.

. ח . ל .

הזה — "דור האספרטוס" — שס'נרדף לריקנות ולחיים נטולים אידיאלים של הנוער הישראלי, או של חלקים ממנו, והנה בא הנוער ומילא את כינוי-הגנאי תוכן חדש הסותר את כל בניין-האשמה הגלום בכינוי הזה... גם זה מתעלולי הנוער!

בין דוד בן-גוריון וגאולה כהן

ההיסטוריה אינה נחפזת בדרך כלל לתקן את המעוות שבמעשים ומאורעות שנסתלפו, ועתים נשתבשו הם וחשבונום. והנה על אף פיגורה של מטרוניתה זו, שהיסטוריה שמה, קמה ונוצרה אחרי כעשרים שנות-איבה, כעין הבנה הדדית בין שני מחנות יריבים, שלחמו אומנם באוייב אחד ולשם מטרה משותפת, אף-על-פי-כן גבה הר ביניהם. והם: ה"הגנה" וה"לח"י" — על פרשיות המאבק הגורלי וחילוקי-הדיעות החריפים שנתגלעו בין שני האירגונים.

הגורם העיקרי להערכה ההיסטורית החדשה של מלחמת הלח"י — או קבוצת שטרן — היה סיפורה של גאולה כהן, מגיבוריו של האירגון הזה, "סיפורה של לוחמת". בכ"ח שבט, ש. ז. נתפרסמה ב"ידיעות אחרונות" חליפת מכתבים מעניינת בין ד. בן-גוריון לבין גאולה כהן. לאחר מכן, בה' אדר, הופיעה אגרתו של ב. ג. ב"דבר".

מכתבו הארוך של ראש הממשלה היא תעודה היסטורית חשובה. את הרושם שעשה סיפורה של כהן עליו, הוא מוסר בדברים אלה: "במכתבי הראשון ניסיתי למסור הרש" מים והחוויות שקריאת ספרך עוררה בי, ואיני בטוח אם נתתי ביטוי מלא לסערת הרגשות שמעשי הגבורה האישית והמסירות ללא גבול של העולים לגרדום... עוררו בלבי".

אך ההערצה לגיבורי לח"י לחוד וחילוקי הדעות לחוד. ראש הממשלה מפרש בפרוטרוט את הנימוקים ששימשו יסוד להחלטותיו ביחס ל"אלטלינה" והאמצעים שנקט כלפי אירגוני הפורשים. וכן הוא מרצה בתשובתו את תולדותיה של ההתיישבות העובדת והרעיונות האנושיים-הלאומיים שהונחו ביסוד שיטתה. את פלא תחיית הארץ והעם עשתה לפי דעתו "הציונות החלוצית", שגירתמה לעבודה המפ' רכת של גאולת אדמת המולדת ויצרה את הפלים לשיתרו לאומי-מדיני. הוויכוח אינו

הַעֲרָכוֹת וְדַבְרֵי-בְקָרָת

מ. י. בודנהיימר: דרכי לציון

(זכרונות חייו של אחד מוטיקי הציונות הפוליטית ומראשוני מחולליה)

וויצמן ביוחר (ע' 195). וגם כשנתכנסה ב"אלברט הול" בלונדון אסיפת-עם ציונית גדולה, הורחקו ממנה, גם בהזדמנות זו, הציונים הגרמנים. לולא כן הן מן הראוי היה לתת את רשות הדיבור לפרופ' וארבורג כנשיא ההסתדרות הציונית העולמית (ע' 201). כדי להבין לרוחו של וויצמן, עלינו לזכור, שהיתה קיימת גם אוריאנטציה פרו-גרמנית בקרב התנועה הציונית בימים ההם, ואולי אפשר פעת להבין, למה דחה וויצמן קבוצה זו. שניהם, וארבורג המעשי, או בודנהיימר המדיני, יכלו להכפיד על מאמציו של וויצמן באנגליה. ורק כעבור זמן, כשאסכולה זו נשכחה, קרב וויצמן את בלומנפלד ורוזנבליס ומאז תפסו הציונים הגרמנים מקום חשוב בתנועה הציונית.

איך נולדה בנפשו של בודנהיימר ההת-עוררות הציונית בראשונה? הוא מספר על סבו מצד אמו שהיה אורג'יבד בכפר השררה הוכברג על שפת הנקר, ובעזבונו של סבא זה מצא ספרייה עברית (ע' 18) וספרים בעלי תוכן יהודי. ודאי נסכו סיפורים אלה קסם על הילד הרגיש. הוא קרא על שמעון בן-גורא ויוחנן איש גוש-חלב ונתעוררה בו התעניינות מרובה בדבריימי ישראל. גם הטענה, שהיהודים צלבו את ישו, ושהיהודי אחד בשם יהודה איש-קריות הוא הוא שבגד בישו ומסרו לתלוינים, השפיעו עליו. גם שמו "איזידור" (על פרשה זו כתוב הרבה יותר בספר ששלום בן חורין הקדיש לפני כמה שנים לבודנהיימר) וגם איזה עלבון באגודה סטודנטית, הוסיף על רגשות אלה. אולם לי נראה, שגם כאן בא מאורע חיצוני, שפקח את עיניו של בודנהיימר הצעיר —

כך נקרא הספר שיצא מטעם הוצאת הספרים של הסוכנות היהודית לארץ ישראל. מקצת אירוניה כאן, שהסוכנות היהודית הוציאה ספר זה ולא ההנהלה הציונית, כי המנוח היה בשעתו ממתנגדי הסוכנות היהודית, כלומר הוא נתן יד לרדיקלים ולרביזיוניסטים נגד ההרחבה ונגד שינוי השם, כי סבר שקבלת לא-ציונים, שאינם מודים בתכלית הציונית, מתנגדת לעיקר-המטרה ועלולה להזיק. פירוש הדבר הוא ויתור ההסתדרות הציונית העולמית על עצמיותה לטובת ההתבוללות. קביעת הגוססה, פיפט-פיפט-היתה אחת האידיאות הבלתי-מוצלחות ביותר של וויצמן. מלבד זה טען, שאם הבלתי-ציונים הם ברוחם ציונים, מוטב שיכנסו לתוך ההסתדרות הציונית. ההרכב של הנהלת הסוכנות הוא חציו המוקראטי וחציו אולי-גארכי.

יועץ-המשפטים בודנהיימר, היה לוחם נאמן תמיד לרעיון הציוני. הוא ייסד את האגודה היהודית-הלאומית בקולוניה, שממנה התפתחה ההסתדרות הציונית בגרמניה, והיה הנשיא הראשון של הקרן הקיימת לישראל. יחד עם פרופיסור הרמן שפירא עיבד את התוכניות הראשונות להקמת קרן זו. הוא עמד בראש מפעלים ציונים פלפליים, אולם באפקטוטיבה לא ישב בשלושים השנים האחרונות. יש צדק לפי דעתי לטענתו, שוויצמן דחה בכוונה את השתתפותם של ציונים גרמנים בהנהלה, כי מדיניות החוץ שלו היתה מבוססת על אוריאנט-טאציה אנגלית, וכך נדחה לפי דברי בודנהיימר גם הנשיא השלישי של ההסתדרות הציונית, פרופ' אוטו וארבורג, עלידי וויצמן אף-על-פי שכציוני מעשי היה קרוב לקו של

לכתוב ישמעאליה, כאילו זוהי מלה עברית, או איסמעאליה, אך בעמוד 100 נמצא אישמ-איליה עם שין, אבל בלי עין. במקום וירמייזא בוחר התרגום בצורה ווארמס (ע' 133), לפי הכתיב האשכנזי, במקום וורמס.

אחרי ספרו של ריכארד ליכטהיים: שאר ישוב, זכרונות ציוני מגרמניה, הספריה הציונית, ירושלים, הוצאת מ. ניומן; ואחר ספרו הראשון של ליכטהיים: תולדות הציונות בגרמניה שיצא גם כן בספריה הציונית, יש כעת בידניו מספר ספרים המאירים תקופת הראשונים בציונות בגרמניה מכמה בחינות. אחד המכשירים האלה להכרת העבר הזה הוא גם הספר הזה של מאכס בודנהיימר ז"ל, שהלך לעולמו בשנת 1940 בירושלים, שהגיע אליה כמה שנים מקודם. יש הרבה דברים שאין הדור שלנו יודעם, למשל שהאיש סבל מבויקוט של יהודים מתבוללים, שהוקירו את רגלם מהלשכה שלו, או: בודנהיימר מביע סברה, שהרצל התכוון ברומן אלטנלינג אליה. מופיעה שם דמות בשם "וולגר", והיא עשה היה כך: "שם כינה אותי הרצל בדרך-צחוק אמר-הלאו, וקבע שכל משפט אני פותח בלא, אני השיבתי כי מעתה אפתח כל משפט בכך". על כן צחק הרצל ואמר, ולי, אם כן, אקראהו בשם "ולגר" (ע' 100). גם דמותו המוזרה של מוריס דה יונגה (מקור לוגיה) בעל הספר: ישו — איש יהודי, מעריך בודנהיימר (ע' 100-101). קרן היסוד גוסדה לפי רעיונו של בודנהיימר ולא כפי שעלה בתחילה על דעתו של וייצמן, ועיין ע' 200 על פרשה זו. אין אני דן כאן אם צדק, אולם מכל מקום יש חומר עשיר בזכרונות אלה, ומשום כך כדאי לקרוא את כל הפרשה בספר, גם אם אין אנו תמיד תמימי-דעים עם המחבר. כדאי להזכיר, שעם כל ידידותו אל גורדאו וז'אבוטינסקי ואף-על-פי שזמן מה נספח באופן רשמי למפלגה הרביוניוסיטית, שראה אותה כיורשת הכיוון ההרצליאני הטהור, הסתייג מדרכיו של ז'בוטינסקי ומי פרישתו מכלל התנועה. אפשר לומר, שהיה מאנשי מאיר גרוסמן, שאיחד נאמנות לתנועה הציונית המאורגנת עם כיוון הרצליאני פוליטוצנטרי.

מאיר פרנקל

השמועות על רדיפות היהודים ברוסיה. גם על הרב רילף, שישב בממל בגבול רוסיה, השפיעו הסופות בנגב, כפי שנקראו בעתונות היהודית הרוסית. והלא "נקס-ברית" של פרץ סמולנסקין הוא עדות להתעוררות הנוער היהודי ברוסיה לקראת הציונות. באותם הימים קמו הביל"ואים, סטודנטים צעירים שאמרו: "בית יעקב לכו וגלכה!" כלומר, הרדיפות הניחו רושם עמוק על לב מעטים לכל הפחות, ובין אלה המעטים היו היינריך לוזה ז"ל במרפז גרמניה ומאכס בודנהיימר במערב אותה ארץ. הוא ראה איך אספו כסף בבית-הספר למען האומללים האלה שברחו, וגם ערכו מגפיות בין הינוקות דבית רבן. והוא ראה "אורחים" בשבת אצל אמא שלו. והוא דיבר אתם, וראה את עוניים. נתעורר המצפון האנושי שלו. המצפון היהודי שלו, והוא ישב וכתב את המחברת: "וזהין מיט דען רוסישען יודען?" — לאן ילכו יהודי רוסיה? (ע' 47 והעמודים לאחריו). זה היה בשנת 1891. פתח בעתון "מגורה", ובעתונים יהודים אחרים, פעולה למען הרעיון היהודי-הלאומי ולמען ההתיישבות בארץ-ישראל. רק מעטים היו אז שעסקו בעניינים אלה, הירש הילדסהיימר ווילי באמבוס, שנחשבו לאחר ימים למעשיים שבמעשיים. הם חששו מכל ביטוי-לואי פוליטי בעבודתם המעשית למען חיבת ציון. אגודתם "עזרא" היתה כמעט בלתי ידועה בצבור. דווקא עם אלה הראשונים התהלך בודנהיימר והוא היה גם אז ציוני פוליטי.

בשנים האחרונות הופיעו ספרים אחדים על בודנהיימר, אחד של בתו, חנה הנריאטה בודנהיימר, שהקדימה לספר זה גם מבוא, ואחר של שלום בן חורין. אחת הפגומות הקטנות של ספר זה שלפנינו היא, שאין ביבליוגרפיה בסוף ספר זה, אף-על-פי שיש מפתח השמות והעניינים ונספחים אחרים. גם בדברים אחדים יש כמה פגומות זעירות, הכתיב איננו אחיד. למשל רודיזיה נכתב בע' 88 רודיזיה, אולם בעמוד 199 — רוהרסיה. התואר הערבי חליף נכתב בספרות שלנו לפעמים גם כליף, אולם לא קליף, כבעמוד 115. השם עיסמאעליה בא מן ישמעאל. אפשר

את כרמו במתנה לאחאב. המאורע הזה כאילו מפכה את מיכאל משיכרותו. הוא מתחיל להתבונן אל מעשי התעוועים של אחאב ואיזבל בשאט נפש ושב אל בית נבות ואל מרים. בעתיים פרצה המלחמה בין ארם ורמות גלעד ובמלחמה הזאת נהרג אחאב ולבסוף הומתה גם איזבל. מיכאל ומרים הם עדים לכל המתרחש בארם ולסופם של אחאב ואיזבל.

האישיות המרכזית בסיפור השני היא רצפה בת איה, פלגש שאול. הוריה נהרגו בידי הפלשתים והיא נלקחה בשבי ונמכרה לשפחה באשקלון. הרבה צרות ותלאות עברו עליה ולבסוף, כשניצחו שאול עם חילו את הפלשתיים היא נשתחררה. רצפה מתפעלת מגבורת שאול ומהדרו ומחפה בכליון עינים לרגע שתוכל לפגוש אותו. היא שמה את פעמיה אל מחנה שאול. בבואה אליו היא מוצאת חן בעיניו ונעשית לפילגשו ומאו לא נפרדה ממנו עד יום מותו. היא מקננת בדוד וחושדת בו שהוא שונאו של שאול ומתכוון לתפוס את המלוכה. שאול ויהונתן נהרגו במלחמה ורצפה נשארת גלמודה עם ידידתה הנאמנה לה. גם בסיפור זה ימצא הקורא תמונה מקיפה על כל התקופה של מלכות שאול ועל תפקידם ואישיותם של שאול, שמואל דוד יהונתן ואבנר. שני הספרים עוררו התעניינות רבה בין הקוראים. הראשון נמנה בין ספרי "רבי המכר" והשני עומד להופיע בתרגום אידי. ל. שפאל.

תיקוני טעויות

בגליון הקודם (כסלו-טבת) של ה"בצרון" נשתבש שם ספרו של אפרים א. ליסיצקי, בעמוד 81 (במאמרו של אלחנן אינדלמן: שני ספרי שירה לאפרים א. ליסיצקי). שם ספר השירים הוא: "כמו היום רד" (ולא: "כמו רד היום").
ברשימה "סיפורי אמריקה לב. אייזיקס" לח. לוף, בשורה השלישית (בעמוד 89) צ"ל: ומעלה טיפוסים וכו' (במקום: ומגלה).

The Curse of Jezebel, by Frank G. Slaughter, Doubleday and Company, Garden City, New York, 1961.

Rizpah, by Charles E. Israel, Simon and Schuster, New York, 1961.

התנ"ך הוא כמעין הנובע ואין עיון בו ללא חידוש. לא רק בשדה המחקר רבו הספרים על התנ"ך, אלא גם בתחום הספרות היפה. ולא רק סופרים יהודים, אלא גם סופרי אומות העולם נוקקו לספר הספרים ויש ויצירותיהם זכו לתפוצה רבה. סיפורי התנ"ך אף נעשו ענין לסרטים המוצגים בבתי הקולנוע והטלביזיה. בשנים האחרונות משך "חידון התנ"ך" את לב הצעירים והבוגרים כאחד, ומאות משתתפים מנסים את מזלם לזכות בחידונים אלה. בין הספרים החדשים שהורעו בשנים האחרונות על נושאים מקראיים, יש לציין את "קללת איזבל" מאת פ' ג. סלוטר ו"רצפה" מאת צארלס א. ישראל.

בסיפור הראשון מתאר המחבר את תקופת אחאב ואיזבל ואת יחסה של איזבל למלכות ארם. המחבר מבליט את הפריצות, השוד והחמס ששררו בימיה, העבודה לעשתורת, מעשי השחיתות של המלכה והשפעתה על אחאב. מיכאל, יורש עצר מלך יהודה, בא לבקר את ארם. הוא בא במגע עם העשירים, מבקר את התגיגות לכבוד עשתורת ונפגש פנים אל פנים עם איזבל. נבות היזרעאלי, שבביתו התאכסן מיכאל, מקבל אותו בסבר פנים יפות, וביחוד מצטיינת בעניוּתה ובמיי דותיה הטובות והעדינות בת נבות, מרים. היא אחת הנערות בארם שעמדה בנסיון ולא נפלה תחת השפעת איזבל המרשעת. אליהו הנביא מופיע מדי פעם בפעם ומוכיח את אחאב ואת נביאי השקר ומדבר על לב העם שלא יתעה בדברי שקר וישוב אל ה'.

מיכאל מתפעל בראשונה מחיי העשירות והתענוגות השוררים בארם. הוא מוזמן אל איזבל, מושפע מייפיה ומבלה בהיכלה ימים מספר. הוא עד לרצח נבות על שסירב לתת

ידיעות

פרס טשרניחובסקי על תרגום „ההימנונות ההומריים“ ו„שירת הסידוס“. בתרגומו יצאו גם שירי איזופוס. סיפוריו הופיעו בספר בשם „בדרך מבית המחזה“. יחד עם י. בקר ערך את „מבחר המסה העברית“ וקבצים אחרים. שלום לעפרו!

בחירות בפא"ן קלוב עברי

באסיפה האחרונה של הפא"ן קלוב העברי נבחרו הפקידים האלה: אהרן צייטלין — נשיא; יצחק עברי — סגן-נשיא; ד"ר שלמה אידלברג — מזכיר; חיים אברמוביץ — גזבר. חברי ועד הפועל הם: ד"ר אברהם האלקין, א. צ. הלוי, ד"ר ראובן ואלנירוד, גבריאל פרייל, ד"ר יצחק ריבקינד ופרופ' צבי שרפשטיין. חברים מערי השדה: ד"ר יצחק זילברשלאג, אפרים א. ליסיצקי וישעיה רבינוביץ.

„עולם חדש“

הופיעו ארבעה גליונות מן הירחון החדש לילדים „עולם חדש“. בכל גליון שמונה עמודים מנוקדים ומצוירים. העורך הוא אלחנן אימלמן; המייסד וחבר המערכת — אשר וולק; משתתף קבוע — אוריאל אופק. ארבעה הגליונות שהופיעו עד עתה עושים רושם נאה בצורתם ובתכנם. הרשימות על נושאים זמניים שעלולים למשוך לב הילדים נכתבות רובן עלידי אוריאל אופק ואשר וולק, ויש בהן משום שיחה נאה ומאלפת. בגליונות מופיעים תשבצים, חדשות, בדיחות ומכתבי קוראים. מדור השעשועים והחדשות עדיין לא פותח פהלכה, אך חזקה שיבוא על תיקונו. רוב הסיפורים שהופיעו עד עתה הם עיבודים של דברי סופרים ותיקים: ש. י. עגנון („הפרוטה“), דוד כהן („עץ החרוב“), יקיר ורשבסקי ועוד. הגליון הרביעי מוקדש לקרן הקיימת לישראל. „עולם חדש“ בא למלא את „החלל הריק“ שנתהווה בעיתונות הילדים לאחר הפסקתו של „הדואר לנוער“. כל הסימנים מעידים שדרכו נכונה לפניו.

הביבליוגרפיה של הלל בבלי ז"ל

בישיבת ועד הנאמנים של חבר המסימים של בית המדרש למורים וללימודי היהדות מיסודו של שכטר, שהתקיימה ביום א' 14 בינואר, בניין המוזיאון היהודי, דנו החברים על דבר הקמת מפעל ספרותי לזכר מורם, המשורר הלל בבלי ז"ל. הוועד קיבל הצעתה של גב' רחל ופסלר, יז"ר ועדת התרבות של חבר המסימים, להוציא ספר-ביבליוגרפיה של הלל בבלי, שיכלול רשימת יצירותיו בשירה ובפרוזה, הספרות עליו ועל ספריו. בעריכת הביבליוגרפיה יטפל הסופר הידוע והביבליוגרף המובהק, א. ר. מלאכי.

שמואל הנקין ז"ל

אחד מטובי המורים העברים בעירנו, פיל-דלפיה, מר שמואל הנקין, הלך לעולמו בשנת השמונים לחייו. הוא הרביץ תורה לילדי ישראל משך דור שלם והיה מסור לכל קנייני עמנו. המנוח השאיר אחריו את אשתו ושתי בנותיו, מרים פקמאן ואסתר סייגל, נכדתו ריטה ובעלה סאול דוגוף, מנושאי דגלה של תחיית עם ישראל בבית-הכנסת „הרציון“ בפילדלפיה ועומד בראש המגבית בעיר לטובת בית-המדרש לרבנים בניו-יורק. מר דוגוף הוא גם עובד נאמן וחרוץ למען מוסדות ציבוריים אחרים.

ד"ר חיים הרים

שלמה שפאן ז"ל

בגיל ס"ד נפטר בתל-אביב הסופר, המשורר והמתרגם שלמה שפאן.

המנוח נולד בפולין ושימש בהוראה לאחר שרכש השכלה עברית וכללית רחבה. הוא עלה מפולין בשנת תרפ"ג. שנה ראשונה לימד בעין-חרוד ולאחר-מכן בבית-ספר תיכון בירושלים, בגימנסיה „בלפור“ בתל-אביב ובבית המדרש למורים וגנות על שם ליינסקי. בשנת 1946 נתמנה למפקח בחינוך התיכון בארץ ומשנת 1958 הורה את תורת הספרות באוניברסיטה של תל-אביב. ש. שפאן פירסם שירים, סיפורים ומאמרי ביקורת, אך ביחוד התגדר בתרגום יצירות מופת ופעמים קיבל

רשימות וסקירות

מחודש לחודש

היו רוב יהודי הארץ בעלי נתינות צרפתית. עכשיו נהפך הגלגל וזכויות האזרחות הצרפתית היו להם לרועץ. יתר על כן, הסכנה הפיסית אינה הייחידה בספנות המאיימות על יהודי אלג'יריה. אין זה סוד, שהתבוללות נוסח צרפת פשטה בקרב אנשי קיבוץ יהודי זה יותר ממשאר קיבוצים יהודיים בצפון-אפריקה. טעמו של דבר פשוט ביותר. יהודים אלה נהנו מזכויות יתר ומאפשרויות מרובות לרכוש השכלה וליהנות מקנייני הרוח והמדעים של המטרופולין. ממילא לא היססו לבהור בתרבות הצרפתית-אירופית ולבכרה על תרבות-ערב. הדרכון הצרפתי ושוויון הזכויות עם נתיני הרפובליקה הצרפתית, מימי צ'וכרמיה, בשנת 1871, פתח לפנייהם שערים רבים, ואם האמנסיפציה של יהודי מערב-אירופה אחרי המהפכה הצרפתית עברה ימי זעזועים ונסיגות מוזרדות בארצות שונות, הרי באלג'יריה זרמו מי נהר הטמיעה למישרין בתשעים השנים האחרונות, פרט לסטיות מעטות, כבימי וישי.

כתוצאה מזה אין רבבות היהודים האלג'יריים, שהיגרו לצרפת בתקופה האחרונה, שמים פניהם מזרחה, למדינת היהודים, ואינם דבקים במורשתם היהודית, כי אם מגבירים מאמצי ההתפוללות, ומהם גם הממירים דתם, כדי להשלים את תהליך הטמיעה הגמורה — כפי עדותו של הכתב הפאריסאי מ. קאר. מהיות מרביתם של יהודי אלג'יריה נטולי רגש לאומי יהודי, תגובתם לאפשרויות העלייה לישראל היתה עד כה תגובה של אדישות ושל צפייה לנס. אחד מאנשי "פאטווה" בפאריס אמר לאותו כתב, כי יהודי אלג'יריה אומרים לו, שעודם ממתנינים לראות כיצד יתפתחו העניינים ועודם מקווים, כי איהו מאורע מכריע יהלצם מן המיצר. אך דא עקא, שהתפתחות המאורעות בשבועות האחרונים אינה מבשרת טובות ליהודי אלג'יריה — מכאן או

ההתפרעות באלג'יריה

וגורל הקיבוץ היהודי

בעוד משבר אלג'יריה מתקרב לשיאו הולך מצבם של יהודי הארץ הזאת הלוך ורע ודמם נעשה הפקר. אין זו פעם ראשונה בתולדות עם ישראל שעני צדדים יריבים בארץ אחת הצרו צעדיו של המיעוט היהודי ואיימו עליו בכלייה. אך באלג'יריה מתבלטת הטיראגדיה היהודית ביתר שאת משום שאנשי "פ.ל.ג.", המורדים המושלמים, תובעים מהם להתגייס למאבק למען "אלג'יריה חפשית" מזה, ואנשי "האר" גון הצבאי החשאי" הצרפתי תובעים מהם להתגייס למען הגנת אלג'יריה אירופית מזה. שני הצדדים כאחד רואים בכל יהודי המבקש לעלות לישראל, או לצאת לצרפת, "בוגד במלכות", ושניהם רואים עצמם מוסמכים להוציא גזר דין של מיתה נגד כל מי שאורז חפציו ומתכוון לצאת מארץ זו. לגבי ארגון "פ.ל.ג." יציאה לישראל היא חטא כבד מיציאה לצרפת ואילו לגבי "הארגון הצבאי החשאי" עזיבת אלג'יריה היא עיקר ואפילו ויתור על שיבה למטרופולין אינו מכפר. יש משום לעג לרש ביחס זה של אנשי הארגון הצבאי החשאי הצרפתי ליהודי אלג'יריה. כמה וכמה מחברי ארגון זה, שגנרל סאלאן עומד בראשו, אינם מאוהבי היהודים ויש מהם אנשי וישי ופאשיסטים מובהקים, שעוד לפני שנים מועטות היו מכחישים בהחלט את זכותם של היהודים להיחשב פאריזיים, אפילו אם דרכון המעיד על נתינות צרפתית טמון בצלחתם. אבל אם לגבי זכויות יתר אירופיותם נתונה בספק גדול, הרי לגבי "דין מיתה לכל אירופי הנוטש את שדה המערכה" הם אירופיים גמורים ואחת דתם להמית. היו זמנים, והם לא רחוקים, שבהם היה מצבם של יהודי אלג'יריה יותר טוב משל יהודי צפון-אפריקה האחרים, בעיקר מחמת העובדה, שבאלג'יריה

את קיומם הכלכלי והתרבותי כאחד. לכן הם רואים ביהודי ארגנטינה את יריביהם. ובדרך ההסתה השפלה והשי-קרים הנאציים הבדוקים, ובעזרתם של מומחים נאציים שונים מבין המרצחים והפושעים, "הגולים" היושבים על אדמת ארגנטינה, שמו את יהודי המ-דינה מטרה לחיצייהם. גם היסודות הפרונויסטיים, שלא נעלמו מהזירה המדינית בארגנטינה, הם שותפים, קצתם אם לא כולם, ליחס עוין זה אל היהודים, וכידוע השפיל פרוץ בשעתו לרכוש לו תומכים באיגודים המקצו-עיים ובין דלת העם, כאחד פודה ומושיע, כשם שהיה נותן, בשעתו, זכות מקלט בארגנטינה לכל פושע־מלחמה קטן וגדול, והללו התבססו בינתיים בחברה ובכלכלה. נמצא, כי מצבה של ממשלת פרונדיו אינו קל, ומלחמה לה מפנים ומאחור. עליה להישמר מידם הנטויה של הגנראלים וגם מחמתם של הפועלים. מתוך אנדרלמוסיה זו קוצרים הפאשיסטים והניאו־נאצים את קצירם, קציר הרשע והזדון. ארגנטינה היא מהגדולות והעשירות שבדימו־קרטיות הדרום־אמריקניות וכל מיסגה חמור של ממשלתה עלול לשמש דוגמה רעה לשאר ממשלות ביבשת הזאת. אין ספק, כל כל שתיקה נוספת וכל אפס מעשה בעתיד מצד ממשלת פרו־נדיזו בעניין הכאוב והמסוכן הנ"ל ייחשבו למיסגה חמור פזה.

כשאירעה — לפני שנתיים — בקלן שבגרמניה אותה הפגנה ראשונה של לכלוך קירות בצלבי־קרב, והיא חזרה ונשנתה במקומות רבים וביבשות שו־נות, היו שניסו לזלזל באות זה, אף כי קשה היה להתעלם מסימניה של פעולה בינלאומית מאורגנת. דומה שה־גיעה השעה לשים לב להתחדשותה של אותה תנועה ולספנה הכרוכה בכל אותם הסימנים החיצוניים המעידים, כי פשה הנגע, וכי כל התעלמות נוספת ממנו היא בנפש האנושות.

קרן לתרבות עברית

בארצות הברית

הידיעה על ייסודה של "קרן לתרבות עברית" בארצות הברית, בזימתו של ד"ר עמנואל ניומן ובהיחלצותם של אברהם ויעקב גודמאן לתרום מיליון דולארים ראשון למטרה זו, נתקבלה בשמחה ובהוקרה על־ידי כל דורשי

מכאן. כרגע המצב הוא פזה, שלא זו בלבד שחייהם של יהודי אלג'יריה נעשו הפקר, וכתוצאה מההתנקשויות משני הצדדים אחוז הקרבנות היה־דיים הוא הגבוה ביותר, אלא שהם נתונים במלפודת, בלי אפשרות לחסל את רכושם, כי כל חיסול רכוש גורר אחריו מעשי רצח מצד ארגון סתרים מוסלמי או צרפתי. אם לא ייחתם הסכם בין ממשלת דה גול ובין ראשי "פ.ל.ג." בעתיד הקרוב ביותר — יהא עצם קיומו של הקיבוץ היהודי באלג'יריה נתון בסכנה, והלא קיבוץ זה עתיק ימים הוא ובעל מורשה ענפה של יצירות רוה ותרבות. מי יעמוד לו עתה ביום צרה?

צלבי־הקרב בארגנטינה

התנועה הניאו־פאשיסטית והניאו־נאצית הרימה ראש באחרונה בארצות שונות של אמריקה הלאטינית, תחת המסווה של מלחמה בקומוניזם ובמשטר הדיקטטורה והטירור של קאסטרו בקובה, אולם בל לנו לשכוח, כי חוגי הקצונה והפאשיסטים למיניהם ניוונים לא רק מהלכי הרוחות האנטי־קובאניים ומהחששות פן תפשט השפעת הקומו־ניום הרוסי או הסיני ביבשת זו, אלא גם, ובמידה לא מעטה, מהקרנות ומ־חומר התעמולה של הנאצים הגרמניים, שמצאו להם מקלט בטוח ובית נאמן בכמה ממדינות יבשת זו. חתירות שברצו קודם בחשאי נהיו לשיטה, והפומביות באה לעזור להפוך תנועת קושרים לתנועת המונים. אולם, אף־על־פי שהממשלות בארצות אלה יוד־עות שהפת הפאשיסטית היא לא רק אויבת בנפש למיעוט היהודי אלא גם למשטר הדימוקרטי, אין הן אצות כל עיקר לעשות שפטים בנוהים אחריה, אם מחמת חולשה ואם מחמת קוצר־ראות.

אך לפעמים מגיעים הדברים לידי מצב בלתי נסבל, ומצב פזה נוצר עתה בארגנטינה. מיום שפשטה מגיפת צלבי־הקרב, שראשיתה במערב גרמניה, לפני שנתיים, לא פסקו מערי ארגנטינה הגדולות מעשי־ההפגנה הנאציים של חילול בתי קברות יהודיים ולכלוך קירות בתי־כנסת יהודיים בצלבי־הקרב, הוא תו־הקלון של האנושות במאה העשרים. הללו יודעים גם יודעים, כי היהודים הם נאמני הדימוקראטיה בכל ארץ וארץ, וכי משטר עריצים מסכן

מחנכים מסורים ומפיצי תרבות עברית מושבעים, הרי הדבר נעשה על אף האדישות הכללית ובניגוד לקו השלטי, האומר זלזול גלוי או מוסתר כלפי כל אותם „עשרה פטלנים” שבכל אתר ואתר; עסקני תרבות, מורים ומחנכים, שעיסוקם בכך בכל קהילה יהודית.

אך הנה נתעורר עסקן ומנהיג ציוני ותיק כד"ר עמנואל ניומן לתקן את המעוות בעבר ולמלא את החסר בהווה בגדולה ובתפוצות ישראל, באמריקה היהודית, שהיא כיום רוב מניין ורוב בניין של יהדות הגלויות. על יומתו זו הוא ראוי לשבח מיוחד לא לבד בשל נטייתם הטבעית של רוב מנהיגי התנועה הציונית להקדים את „המעשה” המדיני והכלכלי ל„מדרש” החינוכי-תרבותי העברי, לפי הפלל הידוע: לא המדרש עיקר אלא המעשה, אלא גם בשל היותם משוכנעים, שלא על דרך התרבות, כי אם על דרך הפוליטיקה תהיה תפארתם, אמנם, צדקו האומרים שלא „קציני-התרבות” של הצבא הם, המתגברים על האויב בכל מלהמת תנופה. אך כבר ראינו, לפי הדוגמה הנאה של צה"ל, שבלי קציני התרבות הללו ובלי מפעלו החינוכי הגדול של צה"ל בקרב המגוייסיים, ובפרט בקרב הטירונים בני העולים החדשים, לא היה מקום גם להישגים המזהירים של צה"ל שהושגו על ידי חיילי החזית בפיקוד הקצינים הקרביים. ומכיוון שכך — אין טעם להיכנס לזיכוח אקדמי מה קדם למה: הביצה או האפרוח?

היו ששאלו: למה בחר ד"ר עמנואל ניומן במסגרת חדשה ל„קרן התרבות” ולא התקינה בתחומי ההסתדרות של ציוני אמריקה, שהוא מראשי בונייה ומכוני דרכה, אז בתחומי „מכון הרצל” שבראשו הוא עומד, או המועצה הציונית האמריקנית, או מוסד או ארגון ציוני נכבד אחר? התשובה היא, כנראה, שלא רצה שיהא המפעל החדש לוקה בעטיים של אלו „סבלות-תורשה” של ארגונים ומוסדות קיימים. זאת ועוד אחרת. כמה וכמה מנדיבי אמריקה היהודית המוכנים-בכוח לתרום למטרה חינוכית-תרבותית עברית טהורה אולי לא יהיו מוכנים לתרום בפועל לאותה מטרה, אם „קרן התרבות” תהא זוסה בצל קורתו של ארגון ומוסד בעל צביון מדיני פלשהו. מן הנסיון למדנו, שכמה וכמה תורמים ל„קרן תרבות אמריקה-

התרבות והחינוך העברי, באמריקה כבישראל. דברי הברכה הלכבית של ראש הממשלה דויד בן-גוריון, שנש-לחו לאותה מסיבה חגיגית, שבה השתתף גם שגריר ישראל בואשינגטון, אברהם הרמן, מעידים, כי הפעם מכירים גם ראשי המדינה וקברניטיה בחשיבות היוצאת מן הכלל שיש לייחס לכל מפעל, שמטרתו לבנות היכל רוחני-תרבותי ליהדות אמריקה, שיש-מש לה סמ-חיים וימלא את ההווי שלה תוכן תרבותי עברי. גם ראשי המדינה היהודית וגם הציבור הישראלי הרחב יודעים ומרגישים, כי בלי גשר רוחני-תרבותי לא ייפנו היחסים בין ישראל ובין התפוצות, ובפרט יחסי ישראל ויהדות אמריקה, על בסיס איתן, והלא הכל מודים, כי יהדות העולם בכלל היתה ומוסיפה להיות בעל בריתה הנאמן ביותר של מדינת היהודים, וכי הטמיעה מוסיפה לאיים על רוב ענפיה של יהדות התפוצות, בין שזו טמיעה מאונס, כבמזרח, ובין שזו טמיעה מרצון, כבמערב. ההתרחקות מנכסי צאן ברזל של אוצרות היהדות והלשון העברית באמריקה היא תהליך המתפתח בצעדי ענק, ואילו מוסדות החינוך היהודיים, החרדיים והפוליים, עם שמספרם עולה ואיכותם משתפרת — אינם אלא כטיפה בים לעומת נחשולי הטמיעה, הבערות וההתנפרות העולים בקרב בני הדור השלישי והרביעי למהגרים שהגיעו ליבשת זו. אך האדי-שות הפללית לבעיית החינוך היהודי והצלל קנייני הרוח היהודיים אינה תופעה אמריקנית טהורה דווקא. נתקלנו בה לעתים קרובות גם באירופה המערבית וגם — אם כי במידה פחותה יותר — באירופה המזרחית.

התנועה הציונית המדינית חטאה לא פעם לחובות החינוך והתרבות, וזכורים נאומיו של חיים נחמן ביאליק ז"ל בקונגרסים הציוניים ועל במות ציבוריות אחרות, נאומים שבהם התריע והזהיר וקרא חסם. הנאומים עשו רושם, אך לא שינו את פני מהלך העניינים ואת „סולם העדיפויות” שקבעו מק-ציבי התקציבים של ההסתדרות הציונית העולמית. כידוע חלם ביאליק בעשור השלישי של המאה הזו על „קרן תרבות”, כמתפונת הקרנות הציוניות האחרות, אלא שלא זכה לראות במימוש חלומו. אם, למרות זאת, הושגו הישגים מסויימים בשטח זה על ידי

המאורגנת, רופה ככולה. לא רק הארץ-גונים הארציים המשתתפים ב"קו. ג'. או"א" אלא גם הארגונים והורמים הדתיים השונים ומוסדות התרבות החשובים שבכל ארץ וארץ ישלחו ציריהם לעצרת. לא תהא זו ועידת-מחנכים, כי אם עצרת לחינוך יהודי ולמלחמה יעילה ורבת-מרץ נגד סכנות הטמיעה והשמד בתפוצות. גם המחנכים וגם עסקני החינוך והתרבות ייפגשו לשם דיון לא על המפריד ביניהם, כי אם על המאחד את זרמי החינוך ואת ההשקפות השונות בנידון חינוך יהודי והפצת תרבות יהודית. מייסדי "קו. ג'. או.א.", ד"ר נחום גולדמאן, מר לייבל כ"ץ (נשיא "בני ברית") ומר בארנט ג'אנר (מנהיגי יהדות בריטניה), הם גם ראשי יוזמיה של העצרת לחינוך היהודי, שמקומה נקבע בירושלים, מטעמים מובנים ומוספריים. מבירת ישראל, שבה סכנות הטמיעה וההתפוללות מעטות ביותר, תבוא השראא והשפעה ברוכה בכיוון ריסון של מגמות ההתפוללות והשמד הרוחני והתרבותי, ברוח הנבואה, כי מציון — זו ירושלים של מעלה — תצא תורה. ועידה עולמית, או עצרת רבתי, אינן כשלעצמן תרופה ומזור לכל המחלות והנגעים. העצרת לחינוך יהודי בירושלים תזכה להצלחה של אמת רק אם תביא בכניפה התעוררות גדולה של הציבור היהודי בתפוצות בכלל, ושל ההורים היהודיים בכל מקומות מושבותיהם, בפרט. רק התעוררות פזאת תעמיד את רוב יהודי התפוצות על גודל הסכנות הטעונות סילוק, ועל חשיבות הערכים והתכנים החיוביים, שיש להעלותם לנגד עיני הדור היהודי הצעיר. אם מדינת ישראל היא האור הזורח בחיי העם היהודי בעולם, הרי החינוך היהודי היא התקווה היחידה לעתידן של קהילות ישראל בתפוצות, כי ציבור בלי נוער הוא ציבור גטול-תקווה ורק חינוך יהודי עתיד להשיב את לב הנוער אל עמו ומורשתו.

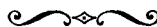
יצחק עברי

ישראל", למשל, לשם הקמת מוזיאונים, או רכישת תמונות, או החזקת תיאטרות וטיפוח שאר אמנויות בישראל, לא ראו חובה לעצמם בעבר לתרום לקרנות בניין הארץ ולתמוך במגביות למען עלייה וקליטה, שנחיצותן וחשיבותן אינן מוטלות, לכאורה, בספק כלל. מכאן, שהייחוד והבידול של המטרות קובע, לעתים, ברכה ומסייע למשוך אוהדים ותומכים מצדדים שלא נתגייסו קודם לפעולה, מטעם זה או אחר.

הסכום הראשון של מיליון דולארים והיעד הראשון של עשרה מיליוני דולארים — אינם ממצים, כמובן לא את הצרכים ולא את האפשרויות. כבר אמר אחד מומחה להתרמה, שקל לגייס כאן סכומים ניכרים אך קשה להשיג סכום צנוע באופן יחסי, בתנאי ההתרמה השוררים בארצות הברית. מלבד הקשיים הטכניים שבצד הארגוני, יש משהו רבי-רושם בכל תכנית שממדיה גדולים ונרחבים. אפס, לגבי המטרות הסופיות — הרי חינוך ותרבות עברית הם מן הדברים שאין להם שיעור, ובלבד שתקופת המעבר מדיבורים למעשים גדולים תהא קצרה ככל האפשר, כי השעה דוחקת והעזובה רבה.

עצרת לחינוך יהודי

זמן מה לפני שנתפשרנו על הקמת "קרן התרבות" בניו-יורק, נודע לנו על החלטת "הועידה העולמית של הארץ-גונים היהודיים" ("קו. ג'. או.א.") לכנס בירושלים עצרת של עסקני תרבות וחינוך יהודי מכל הזרמים והחוגים, כדי לדון על דרכי חיזוק של הפעולה החינוכית ושל תרבות ישראל בתפוצות. הדברים אמורים, כמובן, בעיקר במדינות החפשיות, שבהן פעולה פזאת מותרת, ושפיגורה אינו אלא תוצאה ישירה של רישול, הזנחה ורפיון ידים, ולא של כפייה וגזירות השלטון. הועידה תתקיים, כנראה, בירושלים באוגוסט הבא. בפעם הראשונה בתולדות התפוצות בזמנים החדישים תהא מיוצגת בוועידה יהודית עולמית יהדות התפוצה

הופיע ונמצא למכירה הספר החדש
לשון נקיה
 מאת דניאל פרמקי
 מדריך שימושי בענייני דיקדוק, ניקוד,
 תחביר וסיגנון.

זהו ספר מעשי ורבתועלת ליודעייספר, למורים,
 לתלמידים מתקדמים ולכל השואפים להשתכלל
 בדעת שפתנו ולעמוד על מצב התפתחותה כיום
 הזה. הספר כתוב בסיגנון מוספר ונעים
 ונדפס הדר.

מחירו: שני דולר

נמצא למכירה אצל סוכן "הדואר" י. קרויוהאר:
KRAUSHAR'S BOOK STORE
 42 Canal Street, New York 2, N.Y.

Use the Pleasant Laxative

Ex-Lax is the laxative you enjoy taking. Tastes like delicious chocolate, and gives thorough relief gently and comfortably. Ex-Lax is America's biggest selling laxative—used for over 50 years.

Buy the Economy 89c size
 Save as much as 55c

Also available in 39c and 18c sizes
 When Nature "forgets"... remember

EX-LAX

THE CHOCOLATED LAXATIVE

הכניסו את "עולם חדש" לבתיכם!

ירחון מנוקד ומצוייר לנוער, לילד
 וללומדי שפתנו מכל הגילים.

כל גליון מכיל תוכן מאלף, מגוון
 ומשעשע בלווית תמונות וציורים.
 המערכת: אלחנן אינדלמן (עורך); ד"ר
 אוריאל אופק (משתתף קבוע) ואשר וולק
 (מייסד וחבר המערכת).

"עולם חדש" יוצא על-ידי החברה להוצאת
 ספרים בניו-יורק בנשיאותו של יעקב
 קינצלר. יעקב גודמן ויצחק גינק—סגנים;
 משה רובין — גזפר; אברהם רדלהיים—
 מזכיר; ש. בידרמן — יועץ משפטי.

עברים, קוראי "בצרון", חתמו מיד
 על "עולם חדש" — תנו יד למפעל
 עברי חשוב.

דמי החתימה ליחידים: \$2.50 לשנה
 לבתי-ספר החותמים על 25 טפסים
 ומעלה: \$1.75 לשנה
 כתובת המערכת:

Olam Hadash

515 PARK AVENUE
 NEW YORK 22, N. Y.
 Tel.: PL 2-12334

Greetings from
**MONARCH
 PROVISION CO.**
 920 Fulton St
 Chicago, Ill.

Greetings from
**DR. HARRY
 WECHSLER**
 737 Park Ave.
 New York City

Greetings from
LOU LEVINSON
 633 York St.
 Newport, Ky.

Greetings from
**THE
 G. M. McKELVEY CO.**
 210-226 W. Federal St.

Greetings from
**CHIN'S PAGODA
 RESTAURANT, Inc.**
 2092 Lee Road
 Cleveland Hts., Ohio

Greetings from
DREILING MOTORS
 230 S. College

Greetings from
WHITE GLASS CO.
 315 Eau Claire St.
 Eau Claire, Wis.

**Evangeline
 Funeral Home**
 New Iberia, La.

Kenin & Posner
 16 Court St.
 Brooklyn, N. Y.

Greetings from
**ENGLAND
 MOTOR CO.**
 Ford Dealers Since 1926
 Greenville, Mass.

Greetings from
**PENNS LADIES
 APPAREL**
 1412 Main St.

Greetings from
**RUSS BENDER
 BEAUTY SHOP**
 517 E. Henry Clay
 Milwaukee, Wis.

Morris J. Larsen
 235 W. Wilson St.

Adolp's Restaurant
 1045 N. Rush St.

CAMP HI-LI

at WHITE LAKE, N. Y.

Boys and Girls 4-16

Owned and Operated by the
Hebrew Institute of Long Island

- 300 Acres of Rolling Woodland
- 2 Lakes—Amber Lake and White Lake
- Most Modern and Luxurious Accommodations
- All land and water sports—water skiing and sailing
- Cultural and Educational Programs—Inspiring traditional atmosphere
- Delicious and Nutritious balanced meals
- Kashruth Strictly Observed
- Mature, Professional Staff
- Resident Physicians and Nurses
- Only 110 Miles from N. Y. City

For Detailed Information,
Call or Write

RABBI JACOB I. NISLICK,
Executive Director
1742 SEAGIRT BOULEVARD
Far Rockaway 91, N. Y.
FA 7-6500

חיסכון ונוחיות

תכנן את נסיעותיך לישראל או לכל

ארץ אחרת שבועולם.

- נסיעות מוזלות לקבוצות וליחידים.
 - טיולים באירופה וישראל.
 - סיורי סטודנטים מאירופה לישראל
- עבודה בקיבוצים וסיורים לאורכה
ורחבת של הארץ תמורת 295
דולר.

הקדם בהכנותיך. משרדנו יציע לך

שירות מהיר ויעיל.

התקשר מיד עם

ישראל אקספרס בע"מ

משרד נסיעות

ובקש פרטים על תכניותינו השונות.

ISRAEL EXPRESS INC.

550 FIFTH AVENUE NEW YORK 36, N. Y.

CI 7-3783

ספר הדקדוק והחבור

מאת ד"ר צבי בלומברג

הספר מכיל 62 שעורים. השעורים ערוכים ע"פ שיטה פסיכולוגית החל מן התופעות הדקדוקיות השכיחות ביותר בלשון. כללי הדקדוק והתחביר סדורים ומוסברים בדרך אינדוקטיבית, ומתוך שפע דוגמות המוראות ע"י המורה יוכל הלומד עצמו להסיק את הכלל ולנסחו. מיד אחר הרצאת השעור בדקדוק יבואו תרגילים לשם שינון בעלפה. תרגילים אלו עשויים להקנות לתלמיד רהיטות בשימוש התמונות והצורות החדשות.

המחיר \$4.00

HEBREW PUBLISHING CO.

79 Delancey St. New York 2, N. Y.

מחנות „מסד” — העונה

הכ"ב

החלוק למחנות עברית בארה"ב

הנהלת „מסד” מודיעה בזה

שנפתחה החרשמה לשנת

תשכ"ב

למחנות מתקבלים ילדים וילדות

בגיל 6—16

העונה — 8 שבועות, אווירה עברית

ומסורתית

המחיר במכון — לגיל 16—17 \$300

לכל העונה

במכון מתקבלים בנים ובנות בעלי רקע

עברי של בית-ספר תיכון עברי. התכנית

מכילה פעולות בידור ונופש ותכנית

תרבותית חינוכית.

הורים המעוניינים לשלוח את ילדיהם

למחנות או למכון מתבקשים לרשום

את ילדיהם בהקדם, כי אשתקד נאלצנו

להשיב ריקם פני הורים רבים שאחרו

בהרשמת ילדיהם.

לפרטים לפנות אל:

MASSAD CAMPS, INC.

120 W. 16th Street

N. Y. 11, N. Y. WA 4-9372-3

ישיבת

רבנו יצחק אלחנן

מכריזה על יובלה ה-75

היות וישיבת רבנו יצחק אלחנן נתמזגה עם ישיבת עץ חיים שנוסדה כמורח מורד העיר של ניו-יורק בט"ו אלול, תרמ"ו, 15 בספטמבר, 1886

והיות והישיבה מראשית התיסדותה והתחלתה הדלה על-ידי מהגרי ארצות אירופה המזרחית, הסתעפה והרחיבה גבולותיה, צמחה והשתגשה כאמונה וכבטחון על יסודות התורה והיהדות, עד הגיעה למדרגה הכי נעלה בשדה החינוך העליון, עם 17 מוסדות לתורה ולמדע, מחקר ושרות ציבורי

והיות ורוח החלוציות האיתנה והפוריה של מרכז נשגב זה לתורה ולתעודה חוללה גדולות בשדה החינוך על-ידי יסוד המכללות הראשונות לנערים ולנערות, ובית-הספר לרפואה הראשון תחת חסות כנסת ישראל במדינה זו

והיות ב-15 בספטמבר, 1961, חל היובל ה-75 של המוסד

אי לזאת, אנחנו, הנשיא וחבר הנאמנים של ישיבת אוניברסיטה מכריזים שנת יובל ה-75 שתמשך מהתחלת זמן הלימודים בספטמבר, 1961, עד סוף העונה ביוני, 1962, ופונים אנו לכן לכל אחב"י ברחבי המדינה ולחברינו בשדה החינוך, לקחת חלק בשמחת יובל זה, המצהיר בכהירות כה כנה, על הישגים כה נעלים, ככירים ופוריים בדברי ימי המוסד. קוראים אנו לכם לחוג אתנו את חג היובל הנהדר וההיסטורי הזה של היהדות האמריקנית, להתנדב ביתר שאת וביתר עוז, כברכת ד' עליכם, להרמת קרן התורה וקרן המוסד, שממנו יתד ופינה לעתידות עמנו, ונזכה כולנו לגאולה שלמה ולשנה טובה ומבורכת, שנת חיים ושלוש וכל טוב.

ולראי' באנו עהח"ת היום כ"א בטבת תשכ"א, ה-9 בינואר, 1961.

ועד הנאמנים

דוד מילוור	בנימין גוטסמאן	מ. י. עטרא, יו"ר
מ. א. מילוור	א. פ. גולדמאן	גבריאל שטרן, סגן יו"ר
מ. ה. מילוור	ל. י. גליקמאן	דוד ארנוב
ש. פורסט	ל. דזשסלסון	אברהם בורמאן
ד"ר אליעזר פרלמאן	אברתם ה. וויינר	ד"ר שמואל בלקין
ה. קולודנר	יוסף מ. מייזר	מ. ה. בנדהיים
שמואל רוזן	שמואל מליץ	פ. ברוף
פ. שלאנסקי	י. נאדל	

נמצא למכירה
בבית מסחר הספרים של
רבינוביץ

ספרו החדש של ראובן וואלנרוד

"מספרי אמריקה"

הספר יצא בהוצאת "דביר" וזכה
בפרס משה ב. ניומן, שע"י האקדמיה
העברית באמריקה.

כמו כן נמצאים למכירה במספר
מצומצם ספריו הקודמים של
ראובן וואלנרוד:

- בדיוטה השלישית בהוצאת "דביר"
- כלי פנה יום בהוצאת ניומן-אהל
- דרכים ודרך בהוצאת ניומן-אהל
- בין חומות ניו-יורק (זכה בפרס
למד) בהוצאת מוסד ביאליק
- באין דור בהוצאת עם עובד
- מספרות ישראל החדשה (זכה
בפרס גוגנהיים). הוצאת אבילרד-
שומן (אנגלית).

- כלי פנה יום בתרגום אנגלי (בהוצאת
ריקונסטרוקשניסט פרס).

S. Rabinowitz Bookstore

30 Canal Street, New York 2, N.Y.

Post-Card Correspondence

Tanach Talmud Institute

47 COMMONWEALTH AVENUE
BOSTON, MASS.

ווילט איר זיך לערנען תנ"ך?
ווילט איר זיך לערנען גמרא?

ווי אמאל אין חדר, אין בית המדרש
אָדער ישיבה?

דורך א "פאָסט-קארד"

— געשיקט טעגליך —

באקענט זיך מיט אונזערע גייסטיגע
אוצרות, מיט לשון קודש, עברית, תרגום
לשון און אַראַמעאיש; לויט אַ נייעם,
אייגענארטיגען, וויסענשאַפטליכן אופן פון
לימוד — גרינטליך און מעטאָדיש —
באזירט אויף אַ שפראַכיש-היסטאָרישען
צוגאַנג; אין אידיש אָדער ענגליש.

כאשר אתה בניו-יורק — בקה

LEO FULD'S

Cafe

SAHBRA

Only Israeli Cafe in America

Only Strictly

KOSHER NITECLUB

IN MANHATTAN

THE 4 HAYALONS

Israeli Comedy, Satire,

Humor Quartet

Esther Tohbi and All Israeli Revue

Parties 30 to 300

2 Shows Nitely. 3 Sat.

HOTEL WESTOVER

72nd Street

bet. Broadway & W. End Ave.

TR 3-1276 - EN 2-9600

חותם

ה "בצרון"!

נא לתת לנו יד במאמצינו
להרחיב את ירחוננו ולחזקו.
רכוש חותם חדש

ל"בצרון"!

יש לנו עוד מספר כרכים
מכורכים הדר של ה"בצרון",
מתחילתו עד היום.

בדבר פרטים נא לפנות אל
ההנהלה.

BITZARON,

1141 Broadway, New York 1, N. Y.

ירושות ל"בצרון"

ידידינו וקוראינו שיואלו לזכור את
ה"בצרון" בצוואתם, יכולים לצרף נוסח

הדעה זה:

I give and bequeath irrevocably
the sum of \$.....to Bitzaron,
Inc., to be applied to its corporate
purposes and the advancement of
Hebrew culture.

ט ו ר י ם

מוסף מנקה

גליון א'

שבט-אדר, תשכ"ב

נתן אלתרמן - סולל-דרך בשירה העברית

(דבקורו באמריקה)

א

שלו ורגוע, אך ער וקשוב לאשר מסביבו, גלגל המשורר שיקה עם מבקריו גאחת הפגות בפרוודור המלון שהתאכסן בו. בקור ראשון הוא לו באמריקה וכניסתו לתוכה היתה בתשאי, ללא הודעה קודמת וללא ציון כד שהוא בעתונות היהודית. כאשר נשאל לפרושה של ענותנות יתרה זו, דחה את השאלה בלאחר-יד: פרסמת למה? נזכרתי, כאשר חגגו את יובל חמשים שנה לחייו בארץ? סני כשנה וחצי, לא הופיע המשורר בשום מסכה ואספה, ואפלו לא במסבת רעים, והשתמט מקד התפצרות לערוך לו נשף יובל, אף הצנוע שבצנועים...

עונה זו של משורר, ששיריו נעשו קסמה יוצקת ברזל בשיריים וזרעת אמונה בנפש עם נתון במקור ובמאבק - בזמן הכבול הקריטי ובימי מלחמת השחרור - מסליאה ונוצעת עד הלב. מיכן הוא קדבר על הפל - על העיר הגדולה לאדם וליצרו, שנמש עמה פגישה ראשונה, על לשון וספרות, ועל עניני תאטרון הקרובים אך לבו ואהב המשורר דוקא את התאטרון הנעיר, נח ש-בקצני הכרף - והוא מתפעל מן המשחק המזהיר על קרשי הבמות הקטנות), אך נותר הוא שלא לגלות טפח מעשיותיו, מתכניותיו ומן המתרחש בתחומו הפרטי (כגון: על המתונה החדש שלו - כגרת כגרת ועל התרגומים שהוא מתעסק בהם). על ערו-כנ,

נתן אלתרמן

על ת־אָכִיב, הַכֶּרֶךְ הַגָּדוֹל בַּעַל חֲצֵי מַדְיוֹן אִישׁ - עָלֶיךָ יִדְבֵר בְּחֶבֶה
וּבְנֵאוֹן, הֲלֹא הוּא שָׁר רַבּוֹת לָהּ, וְלַחֹלוֹתֶיךָ, הַמְּנוּיִם-רְנוּנִים בְּמִיטַב אֲבָעִים
וְדַמְיִים :

זו הָעִיר, בְּמֵרוֹץ רְחוּבָה הַמְצֵאת,
בְּמִלְמוֹל גְּנוּתֶיךָ נוֹמְפֵי דַמִּים,
נִפְחִים אֶת עֵינֶיךָ פִּקְחוּ בַצֵּבֶת,
אֲמַרו לָהּ - הִנֵּה יִמֶיךָ !

וַיֵּמָר בְּדַבַּר הַטּוֹר הַשְּׂבִיעִי, שֶׁהִיא לְמִסְרֵת, לְחֹסֶבֶד-יַעֲבֹר מִדֵּי עָרָב
שֶׁבֶת בְּעָרָב שֶׁבֶת בְּדַבָּר? - הַטּוֹר הַשְּׂבִיעִי - וְשִׁמְנוֹ צוֹרְתוֹ וְטַעְמוֹ, שׁוֹב לֹא
חֲרוֹזִים מְבֻשְׂמִים חֲרִיפּוֹת וּפְקֻחוֹת, שֶׁקֶת־קוֹרְאִים גָּדוֹל חֶבֶה לָהֶם כְּאֵל מִלְּקוֹשׁ
וּבְלָעוֹם, כִּבְכוּרָה בְּטָרָם קִיץ, כִּי אִם רְשִׁימוֹת וְתַנּוּבוֹת בְּסִרְוֹהָ עַל חוֹזְנוֹת
חַיִּים, מַעֲשִׂים וְיַחֲסֵי חֶבְרָה וּמְדִינָה, אוֹלָם הַפֶּתוּס הַמוֹסְרִי שֶׁל הַטּוֹר הַשְּׂבִיעִי
וְשֶׁאֵר בְּעֵינָיו, אוֹתָהּ כְּנוֹת הַמַּחֲשָׁבָה וְאוֹתָהּ יִשְׁרֹת הַלֵּב וְהַהֲוִיזוֹן, אֶת מְלֹאכֶת
הַחֲרִינָה מִזִּית הַמְשׁוֹרֵר (וְהוּא מְטַעֵם אֶת דְּבָרָיו לֹא שֶׁמֶץ שֶׁל הַעֲמֻדָת פְּנִים)
לְטוֹבִים מִמֶּנּוּ... אֶלְתֶּרְמֵן חֲתָם פְּרִשֶׁת יִצִּירָה, שֶׁחֲסוּפָה מְאֻבֵּט שׂוֹיָא וְנוֹרְאָ-
הוּד' מְקַפְּלִים בָּהּ, הַמְשׁוֹרֵר בַּעַל מְשִׁימָתוֹ - לְהַכְשִׁיר אֶת הַדּוֹר לְיוֹם
הַגָּדוֹלוֹת, וְשֶׁלּוֹבֵי-זְרוּעַ הַיַּעַר יַחַד דָּרְךְ סַעֲרַת הַקְּרָבוֹת וְחֻבְלֵי הַמְּדִינָה עַד
הַנְּהָה.

ב

אַחַד מִמַּחְדָּשֶׁיהָ הַגָּדוֹלִים שֶׁל הַשִּׁירָה הָעֵבְרִית, הִיא אֶלְתֶּרְמֵן בְּרֵאשִׁית
צְעָדָיו כּוֹכְב־לֶכֶת בְּמִסְדּוֹלָם הַפִּיזִיכִי שֶׁל אֲבָרָהָם שְׁדוּנְסְקִי וְחַבְרֹתוֹ, אוֹלָם כְּכֹל
שֶׁהִלְכוּ בְּשִׁרְוֹנֵהוּ וְנִמְלָו, וְסַתְמֵן דְּרָכּוֹ הַמִּיחָד בְּשִׁירָתוֹ הַלִּירִית וְהַלְאָמִית,
לְאַחַר הוֹפְעָתָם שֶׁל סְפָרֵי הַשִּׁירָה שֶׁלוֹ, כּוֹכְבִים בַּחוּץ, שֶׁמַּחֲת עֲנִיִּים וְיִשְׁרֵי
מִכּוֹת מְצָרִים (סְפָרֵיו הַגָּדוֹלִים: הַטּוֹר הַשְּׂבִיעִי וְיַעִיר הַיַּזְנָה, הוֹפִיעוּ לְאַחַר
פְּרָסוֹמוֹ הָרַב). וְתַבְּלִטָה דְמוּתוֹ כִּיּוֹצֵר הַשׁוֹלֵט בְּמִכְמֵי הַצִּיּוֹר הַצְּבֻעוֹנִי, הַהֲשָׁאֵלָה
הַמְבַרְקָה וְהַדְמוּיִי הַמְסַפֵּינִי, שִׁירָתוֹ כְּבִשָּׁה אֶת הַלֵּב, שֶׁאֵף אִם בְּנִסְיַבְטוּי וְחֲרִיזָה
קְלִים וְשִׁנּוּיִם לָהּ, הָרִי הִיא צְמוּדָה אֶל הַמַּמָּשׁ, אֶל הַמוֹחַשׁ, הַמְשׁוֹרֵר מְגֻלְגֵל
בְּבִקְרֵי מַחֲשָׁבָה, בְּדַמְיִים חֲרִיפִים וּבְסִמְלִים מְפִתִיעִים וְסוֹרֵעַ אֶת הָעֵינַיִם לְקִרְאָת
מִרְאוֹת חֲדָשִׁים שֶׁל חוֹזְנוֹת טִבַּע - שֶׁל גֶּשֶׁם וְשֶׁמֶשׁ, שֶׁל אָכִיב וְשָׂרָב, וְהַצִּיּוֹרִים
הֵם לְעַתִּים קְרוֹבוֹת גְּנוּדִים-זְרוּטְסְקִיִּים :

שֶׁלוֹ כְּמוֹ רַעַם, כּוֹבֵשׁ כְּמוֹ רַעַד,

מְרַגֵּעַ בְּמִוֹת עָצוּב וּמְפֹאָר,

עִם כָּל דְמוּיֵי הַשְּׁנֵנִים שֶׁל אֶלְתֶּרְמֵן, חֲדִידֵי הַלְשׁוֹן וְהַרְעִיזוֹן, שִׁירָתוֹ,
כְּאִמּוֹר, עוֹנֶנֶת בְּמִסְרָצֵי חַיִּים וְהַמְצִיאוּת וְהִיא שׁוֹקֶקֶת תְּנוּעָה וְסַעֲדָה, הַמְשׁוֹרֵר

מטעים אותנו מממשיותם של דברים בשפת הציור והדמיון. אלתרמן מדובב גם את הדומם. בשירי נוכחים 'שבעיר היונה' לובשים חיוניות ומדברים בלשון בני-אדם - הרחוב, האש, הפנדק הישן, תצרו של קבוצ וכדומה. כול התיים מהלך בין השירים, ואף כול המתים, שלא נטקו את קשריהם עם החיים. אלתרמן הזקיק את שירתו הלירית לעניי השעה ועשתה סמל ומשף לחבלי הזמן ולנפש האדם המפּרֶפֶת פרפורי מות.

הספר, שמחת עניים' הוא כולו פרוש פיוטי-סמלי, צמק תכן וכונה, על פרשת הימים והדמים של ראשית מלחמת העולם השנייה. ותקופתנו הסוערת, סערת שואה ותקומה, מצאה אף היא את בטויה האמנותי בעיר היונה', קבץ השירה הנחשוב והאחרון לפי שעה של המשורר. כמה משיריהם של הספר הנה נושקים את שיריהם של השורר השביעי' (שהופיע בשני כרכים), אף כאן, בעיר היונה', התעצן הסמל, התפרח הדמיון והתעמקה ההגות, ועתים התלבשו בצורה של בלדה מועצת (כבשיר דושיח' בראש הספר).

הלך הלך אלתרמן בשדה ספרותנו במשעולו הפיוטי המקורי, אף לא סטה סטיה עקשת ממסודו השירה העברית המסורתית. וכך יצר מקומה בהיכר וצירתנו - ביחודה ובצרכיה, ערכי אדם ויהודי, ששרשו בבער ובהנה ותונו הוא חזון העתיד.

ח. ר. יך

נחן אלתרמן

מן השירים על רעות הרוח

לא אשכח זאת, רעי, איך על גב נשאתני.

ותזנק אתי הר וגאי.

לא אשכח לך זאת, איך למות לא ונחמני.

במבקי צנארה כחבקי את חיי.

הנה לילה, רעי, הניחני הפעם.

הנה לילה, רעי, הניחני וברח.

כי מכוח רכותי, כי הלב הלב פעם.

כי השמש עלי לא ינרח.

השבע רק, רעי, אם יש יום ותנוח

ועברך ביתי, מה תאמר שם? כזאת:

הוא רדף הבליים והיה רועה רוח.

אבך מת כמו איש היודע עשות.

עד הבקר, רעי, לא תקום בי עוד רוח.

אף עד בקר אני לא אשכח לך זאת.

אַרץ-יִשְׂרָאֵל בְּשָׁנַת תַּרְצ"ח בְּעֵינַי רַב צַעִיר

מִכְתָּב זֶה הוּא מִן הַמְצִיגִים שֶׁבְּמִכְתָּבֵי רַב צַעִיר (פְּרוֹפ' חַיִּים טְשֶׁרֶנְבוֹבִיץ), מְגִדוּלֵי חֻקְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּדוֹרוֹת הָאֲחֵרוֹנִים. רַב צַעִיר, שֶׁהָיָה מִיַּסְדַּ בְּצֶרֶת, וְעוֹרְכוֹ בְּמִשְׁחָ עֶשֶׂר שָׁנִים, כָּתַב אֶת הַמִּכְתָּב לְהַסְטוֹרִיוֹן הַמְּפֹרָס, שֶׁמְעוֹן דּוֹבְנוּב - מִדִּידֵי הַנְּאֻמִּים בְּיֹתֵר עוֹד מִתְּקוּפַת אוֹדֵיסָה. רַב צַעִיר בָּקַר אֶת אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל בְּעֵצָם יָמֵי הַמְּלָחָמָה שֶׁל הָעֲרָבִים בְּיָשׁוּב הָעֵבְרִי. הַחֻקִּים גְּדוּי הָעֵינַיִם מִתְּאֵר יָפֵה בְּמִכְתָּבָיו אֶת רוּחוֹ שֶׁל הַיָּשׁוּב, וּבְפָרָט אֶת רוּחַ הַגְּבוּרָה שֶׁל הַנְּעַר הַיְּהוּדִי בְּאַרְץ. וְהוּא רוֹאֵה גַם רְאִיָּה בְּהִירָה אֶת פְּנֵי הָעִתִּיד, אֶת הַמְּלָחָמָה שֶׁעֲתִידָה לְפָרוֹץ, אֶת הַשׂוֹאָה וְאֶת תְּקוּמָתָהּ שֶׁל מְדִינַת יִשְׂרָאֵל.

אֶת הַתְּנַגְדוֹתָיו אֶל שִׁיטְתוֹ הַמְּתוּנָה שֶׁל דָּר חַיִּים וְנִצְמָן, הַמְּנַהֵיג הַצִּיּוֹנִי וְנִשְׂאֵהָ הַרְאֵשׁוֹן שֶׁל מְדִינַת יִשְׂרָאֵל, הַבִּיעַ רַב צַעִיר בְּסִפְרָיו, בְּשִׁעְרֵי צִיּוֹן וּבְחֻבְלֵי גְאוּלָּה, וְהָיָה בָּאָה גַם לִידֵי בְּשׂוֹי בְּמִכְתָּב הַזֶּה. כִּידוּעַ, הַצִּטְרָף רַב צַעִיר אִם בְּאַמְרִיקָה לְמַפְלָגַת הַמְּדִינָה הַיְּהוּדִית, אִם כִּי הַשְּׂמִיךְ כָּל יָמָיו אֶל הַצִּיּוֹנִים הַכְּלָלִיִּים. - הַמַּעֲרָכֵת.

23.8.38

לְרַבִּי שֶׁמְעוֹן דּוֹבְנוּב גֵּרוֹ יְאִיר.

יְדִידֵי הַגּוֹכְבֵּד.

הַצִּטְעָרְתִּי לְשִׁמוּעַ שֶׁעֲבָרָה עָלֶיךָ מַחֲלַת עֵינַיִם וְקִשָּׁה לָךְ הַקְּמִיכָה וְהַקְּרִיאָה. מִקְּוָה אֲנִי שׁוֹן תַּעֲבוֹר, שֶׁהֲרִי עֵינֶיךָ הֵן עֵינֵי הַעֲדָה. אִתָּה שֶׁיָּךְ לְהַלְלוֹ, שְׁנֵאָמַר עָלֶיךָ. לֹא כְּהִתָּה עֵינֹו וְלֹא נִסְ לְחֹו. רְאִיתִי אֶת רַבְּנֵי צִיּוֹן שֶׁלְּנֹו כְּמָה פְּעָמִים וְצַר לִי שְׁנֵתְקִינִם בּוֹ רַק הַחֻצִי הָאֲחֵרוֹן שֶׁל הַפְּסוּקָה הַזֶּה, אֲבָד זֶה וְתִקְנִים בּוֹ בְּמִלּוּאוֹ, כְּכַח שֶׁכְּרוֹ אִם כַּחַ עֲתָה.

אֲנִי לֹא עֲמַדְתִּי כָּלֵל בְּמִקּוֹם הַסְּכָנָה שֶׁיְדוֹ אֲבָן בְּבַת בֶּן אֲחִי י, כִּי לֹא הָיִיתִי בְּאוֹתוֹ מוֹשֵׁב. הַיְלָדָה יִצְחָק כְּעַת מַחֲזִיקָה סְכָנָה... סֵתָם דְּרָכִים הֵם בְּחֻזְקָת סְכָנָה בְּכָל מְקוֹם, וְאִף בִּירוּשָׁלַיִם אִין אָדָם בְּסוֹת שֶׁמָּא תִפְנֹעַ בּוֹ אֲבָן אוֹ פְּצָצָה, בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא חוֹלֵף. כָּד אָדָם שִׁוִּיצָא לְשׁוּק חֵיב לִזְמַר וְדוּי. (לִישׁ קָד) הַרְגֵּשׁה מִשְׁנָה שֶׁל פִּחַד מוֹת תְּמִידִי, בְּאִדּוֹ בְּחַיִּית מְלָחָמָה, מַעֲיִן הַהַרְגֵּשׁה

רַב צַעִיר עַל מַכְסֵה הָאֵנִיָּה בּוֹרֵךְ לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל

רוחות השמים

לְאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם (דְּנִיאל ח.ח).

מִשֵּׁה סְתוּי (סִטְבָּקְסִי) וְנִתְפָּרְסָם רֵאשׁוֹנָה בְּסִפּוּרָיו עַד תְּנִי הָעִירָה וְהַכְפָּר בְּאֶרֶץ מוֹלְדָתוֹ, רִוְסִיָּה. בְּיַחֲוֹד הַצִּטִּין בְּתַאֲוֹר. הַנְּפִשׁוֹת הָאֱלֵמוֹת' - חַיּוֹת הַבַּיִת וְהַשְּׂדֵה. בְּבוֹאוֹ לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל נֶעֱשֶׂה לְאִישׁ-הָאֲדָמָה. הוּא לָמַד אֶת תְּנִי הָאֶבֶר, אוֹ הַפְּלַח הָעֲרָבִי וְכָתַב סֵפֶר חָשׁוֹב בְּשֵׁם. הַכְּפָר הָעֲרָבִי'. מֵר סְתוּי כּוֹתֵב גַּם עַל עֲוִינֵי לְשׁוֹן וְהוֹצִיא סֵפֶר בְּשֵׁם. סְרַקְי טַבַּע וְלִשׁוֹן'.

מִשֵּׁה שֶׁ מְזַכֵּר : שָׂא נָא עֵינֶיךָ וְרֵאָה מִן הַמַּקּוֹם אֲשֶׁר אָמַרְתָּ שֶׁ צְפוֹנָה וְנֹגְבָה וְקִדְמָה וְיָמָה' (בְּרֵאשִׁית יג. יד) יָמִין - דְּרוֹם. - צָפוֹן וְיָמִין אֵתָּה בְּרֵאשִׁית' (תְּהִלִּים פט. ג). כִּי יָמִין וְשָׂמַאל תִּפְרֹצֵי' (ישעיה נד. ג) ; אוֹ לְנֹב, בְּגִלְלֵי הַיָּבֵשׁ הַשׁוֹרֵר בְּחֻבְדָּה הַזֶּה בְּרֵב חֲלָקֵי הַשָּׁנָה: וַיִּסַּע אֲבָרָם הַקּוֹף וְנִסְוַע הַנְּנֻבָה' (בְּרֵאשִׁית יב. ט). וְגַם תִּי מוֹ, הַנְּמַצָּאת קְרוּבָה לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל (בְּעֲרָבִית: יָמוֹ); אִמֵּר לְצָפוֹן תְּנִי וְלִתְיָמוֹן אֵל תִּכְלָאִי' (ישעיה מג. ו).

יֵשׁ דּוֹרְשִׁים, דְּרוֹם-שְׁשָׁם דְּרָה הַשְּׂמֵשׁ רֵב חֲלָקֵי הַיּוֹם, וְיֵשׁ הַגּוֹרְסִים : דְּרוֹם-מְרוֹם - שְׂבוּ וְנִמְצָאת הַשְּׂמֵשׁ בְּמְרוֹם הַרְקִיעַ.

צָפוֹן - צָפוֹן - טָמוֹן, שֶׁהַשְּׂמֵשׁ אֵינָה מְגִיעָה שָׁמָּה בְּגִלְלֵי הַרְרֵי הַשְּׂלֵג וְהַאֲפֵלָה הַשׁוֹרֵרֶת שֶׁם רֵב חֲלָקֵי הַשָּׁנָה (בְּעֲרָבִית שָׂאם - שָׂמַאל). וְכֵן שָׂמָה שֶׁל הָעִיר דְּמִשְׁק, הַשׁוֹכְנֵת צְפוֹנָה לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל. גְּבוּל דְּמִשְׁק צְפוֹנָה אֵל יַד חֲמַת' (יחזקאל מה. א).

הַשְּׂפָה הָעֲבָרִית מוֹלְדָתָהּ בְּאַרְצֵנוּ הָעֲבָרִית וּמִכָּאֵן הַסִּבֵּר מִשׁוֹם מָה מִיִּסְדִּים שָׂמוֹת רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם עַל אֲדָנִים וְיִאֲוִרְפִּים שֶׁל אֶרֶץ זוּ.

יָם-מִצְרַיִם, מִכִּיּוֹן שֶׁבְּאַרְץ זוּ נִמְצָא הַיָּם, יָם-הַתִּיכוֹן מִצְד מִצְרַיִם : וּפְרָצָתָ יָמָה וְקִדְמָה וְצָפוֹנָה וְנֹגְבָה' (בְּרֵאשִׁית כח. יד). וְהַיָּם הַגְּדוֹל מְבוֹא הַשְּׂמֵשׁ' (יהושע כג. ד).

מִסְעוֹלֵת הַשְּׂמֵשׁ בְּחֻלְקָהּ הָאֲחֵרוֹן שֶׁל הַיּוֹם נִחְצָבָה הַמְּלָה. מִצְרַיִם, עֲרוֹב הַיּוֹם: וְהִי עֲרָב וְהִי בְּקֵר' (בְּרֵאשִׁית א. ה).

וּמִאֲמוֹנָה (בְּיָמִים קְדוּמִים אֵלוֹ) שֶׁהָאֶרֶץ הִיא כְּדוּרִית וּמִסְתּוֹבְכַת סְבִיב עֲצָמָה, נוֹצֵר הַמִּשְׁג. אֶפְסִי אֶרֶץ: בְּהֵם עֲמִים יִנְחַח יַחֲדָיו אֶפְסִי אֶרֶץ'. - (דְּבָרִים לג. יד) קְצוֹת הָאֶרֶץ, קִצָּה תִּבְשָׁה.

מְרוֹחַ-קָדָם, - אִם בְּרִצּוֹן הָאִישׁ קִדְמָתוֹ בִּיבִשָׁה עָלָיו לְלַכַּת קְדִימָה, מְרוֹחָה, (מְלָה חֲצוּבָה מְרוֹיַחַת הַשְּׂמֵשׁ בְּאוֹתוֹ צד). לְכוּ קִבְלָהּ הַמְּלָה-קָדָם'

מענין לענין

מאָה שְׁנָה לְ"הַצְפִּירָה" תּוֹפְרוּ אֶת שֵׁם הַצְפִּירָה לְפָנֵי יְהוּדֵי בְּגֵיד הַשְּׂמוּנִים, אוֹ אֲפֵלוּ הַשְּׂבָעִים, שֶׁהָיָה מְפוֹרָאֵי הַעֲתוּן הָעֵבְרִי הַזֶּה - וְחַתְמוּנָה נִפְשׁוּ.

הַצְפִּירָה חֲחִילָה לְהוֹפִיעַ כְּשִׁבּוּעוֹ, בְּבִירַת פּוֹלִין, וְרָשָׁה, בְּד' אָדָר א'. תְּרַכְבּ. אֶת מְנַמַּת הַעֲתוּן הַגְּדִיר הַעוֹרָה, חַיִּים זְלִיג סְלוֹוִימְסְקִי בְּדְבָרִים אֵלֶּה: מְכַתֵּב עִמִּי מִשְׂמִיעַ חֲדוֹשׁוֹת בְּקָרֵב עִם יִשְׂרָאֵל מִכָּד הַדְּבָרִים הַנּוֹגְעִים לָהֶם בְּעֵנֵי הַמְדִינָה, דְּבָרֵי חֻקְמָה וּמִדָּע, יְדִיעוֹת הָעוֹלָם וְהַטֵּבַע, וְאֲמָנָה קַיִם הַעוֹרָף אֶת הַמְּנַמָּה הַמְדִיעִית בְּעֵקֶר, הַמִּדָּע הַטְּכֵנִי תַפְסֵם מְקוֹם חָשׁוּב בְּשִׁבּוּעוֹן. סְלוֹוִימְסְקִי עֲצֹמוֹ הָיָה אִישׁ-מִדָּע מְבַהֵר. הוּא הַמְצִיא מְכוֹנַת-חָשׁוּב, תְּחָלִּים לְמְכוֹנַת קִיטוֹר וְשִׁכְלוּלִים חָשׁוּבִים בְּמַנְנוֹן הַשְּׁלֵגָרָה.

אֶת תְּפִסְקָדָה הַמְדִינָה-הַצְּבֹרִי מְלֹאָה הַצְפִּירָה בְּאֲשֶׁר הַצְּטָרָף נְחוּם סוֹכּוֹלוֹב לְמַצְרַכַּת. הוּא דָּבָר עַל הַמְדִינָה וְהָיָה צוֹפֵה לְבֵית יִשְׂרָאֵל. הַצְפִּירָה יִצְאָה לְסְרוּגִין עַד שְׁנַת 1932, וְרָשָׁה שָׁל אֵז, וְרָשָׁה הִיהוּדִית, בְּעֲתוּן הָעֵבְרִי הֵם דְּבָרֵי שֶׁ עֵבֶר גְּדוֹל וְחֻקְרָם הָרֹת בְּדְבָרֵי יַמִּינוּ בְּאוֹתוֹת שֶׁל זָהָב וְאֵשׁ.

הַצִּיר מְרָק שְׁנָר עַל עֲצָמוֹ חֲנֻכַּת הַחֲלוּנוֹת הַמְצִירִים וְהַצְּבֹעוֹנִים שֶׁל מְרָק שְׁנָר בְּבֵית-הַכְּנֶסֶת שֶׁל הַמְרָקוֹ הַרְפוּאֵי הַחֲדוֹשׁ אֲשֶׁר לְהַדְסָה בִּירוּשָׁלַיִם הָיָה חָג אֲמָנוֹת גְּדוֹל בְּאֶרֶץ. בְּעֲתוֹנֵי הָעֵבְרִית בְּאֶרֶץ הוֹפִיעוּ שִׁיחוֹת עִם הָאָמֵן. אַחַת הַסּוֹפְרוֹת מְסַפֶּרֶת, שֶׁשְׁנָר דְּבָר אִידיש בְּהַנְּאֻה וְשֶׁשְׁפָתוֹ גַּם עֲמִמִּית וְגַם סְפָרוֹתִית, עִם מְלִים עֵבְרִיִּים רַבּוֹת. מַה הָיָה אֲמָנוֹת הַצִּיר לְשְׁנָר ?

- הַצִּירִים שְׁלִי הֵם הַחַיִּים שְׁלִי. הַבִּיּוֹגְרַפִּיָּה שְׁלִי, וְסוֹדִי-קִיּוּמִי בְּעוֹכֵם הַזֶּה. אוֹמְרִים, כִּי כָל צִיר מְתַקֵּה, בִּיּוֹדְעִים אוֹ בְּלֹא יוֹדְעִים, אֵסְכּוֹלָה שֶׁהָיָה לְפָנָיו; אוֹרֵי זֶה כָּף. הָיָה צִירִים שֶׁחֶסֶד אֶת רַמְבַּרְנֶדֶט וְאֶת גּוֹיִן; אֲנִי מְתַקֵּה אֶת סְבָא שְׁלִי, וְאֶת אֲבֵא-אֲמָא הַיְקָרִים שְׁלִי מִיִּטְבֶּסְקָה! וְיִיטְבֶּסְקָה וְהַתְּנִיָּה הֵם מְחַתְּנִים קְרוֹבִים מֵאֵד... גְּבוּרֵי הַתְּנִיָּה בְּצִירֵי שְׁנָר נֶעֱשׂוּ בְּדָמוֹת טְפוֹסִים יְהוּדִים מִיִּטְבֶּסְקָה, כִּי - כָּף הַרְגִישׁוּ וְרָאוּ אֶת אֲבָרָהֶם, יִצְחָק וְעֵקֶב יְהוּדֵי וְיִטְבֶּסְקָה, וְאוֹלֵי עוֹד מְלִיּוֹנִים יְהוּדִים בְּעוֹלָם כָּלוּ...!

מתקבלת החתימה על המוסף המנוקד "טורים" מחיר החתימה \$1.50 לשנה. הזמנות על עשרים טפסים ומעלה - דולאר לשנה לכל אחד.
קוראי ה"בצרון", מנחלים ומחנכים - חיתמו והחתימו את ידידיכם ותלמידיכם!
BITZARON, 1141 Broadway, New York 1, N. Y.

מגבית הפדראציה למוסדות צדקה בניו-יורק

הפדראציה של מוסדות הצדקה בניו-יורק מנהלת כעת את המגבית השנתית שלה לסכום של 22 מיליון 500 אלף דולאר.

סכום זה הוא המצער ביותר הדרוש לכלכלת 116 מוסדות הצדקה היהודיים, המהווים 90% של כל הפעולה הפילאנטרופית של יהדות ניו-יורק.

הפדראציה תומכת מאה וששה עשר מוסדות-סעד ברחבי העיר, כגון בתי-חולים ובתי-הבראה, מוסדות לילדים נכים, מחנות נוער ומושבי זקנים, מרכזי ציבור ומוסדות חינוך וכו'.

נא לשלוח את התרומות לפי הכתובת הכאה

Federation of Jewish Philanthropies of New York

130 E. 59th ST., Room 316, NEW YORK 22, N. Y.

PLaza 1-1000

YOUR SAVINGS WILL EARN MORE

from January 1, 1962

3 1/2%

on savings kept less than one year, compounded quarterly and computed from date of deposit until date of withdrawal (and also on 6-month deposits.)

4%

on savings up to \$25,000 in your account one year or more (and also on 12-month time deposits), paid at the end of each quarter.

BANK LEUMI LE-ISRAEL

NEW YORK BRANCH

60 WALL STREET

NEW YORK 5, N. Y.

Telephone: WHitehall 4-5440

Published monthly by Bitzaron, Inc., 1141 Broadway, New York 1, N. Y. (except Jan. - February, May - June, Nov. - Dec., when published bi-monthly, and July and August when not published). Profs. N. Glatzer, Simon Halkin (Israel), Prof. Harry A. Wolfson, Editors; Dr. Maurice E. Chernowitz, Managing Editor; Prof. Hayim Leaf, Associate Editor. Annual subscription, payable in advance: \$7.00 per year; foreign, \$8.00. To members of the Armed Forces half rate. Second class postage paid at New York, N. Y. Copyright 1962, by Bitzaron, Inc. All rights reserved. Opinions expressed in the articles of Bitzaron represent the opinions of the authors and not necessarily reflect those of the editors and publishers. Subscriptions are automatically renewed unless we are notified otherwise.